

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇEVRE TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**İSTANBUL KENT PARKLARININ BEDENSEL
ÖZÜRLÜLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Nilgün ÖZDİNGİŞ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Sema SOYGENİŞ

İSTANBUL, 2007

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimi burslu olarak yapmama imkan veren Üniversitemizin Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Enver Yücel'e, Eski Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Süheyl Batum'a ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi yöneticilerine en derin saygılarımı sunarak teşekkür ederim. Tezimin başından sonuna kadar bana destek veren tez danışmanım Sayın Doç Dr. Sema Soygeniş'e derin şükranlarımla teşekkür ederim.

Bilgi ve deneyimlerini, öğretim süresince benimle paylaşan kıymetli hocalarım; sayın Prof. Dr. Erhan Balkan'a (rahmetle anıyorum), sayın Prof. Dr. Ahmet Eyüce'ye, Yrd. Doç Dr. Yıldız Aksoy'a ve diğer bölümlerden ders veren hocalarıma teşekkür ederim.

Tezimle ilgili verilerin sağlanmasında ve oluşmasında; önemli bilgilerini ve fikirlerini benimle paylaşan, bana yardımcı olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Özürlüler Müdürlüğü çalışanlarına (İSÖM), anket çalışmalarındaki katkılarından dolayı özürlü arkadaşlarıma, anket çalışmalarımda yardımcı olan Florya Çiroz Özürlüler Yaz Kampı çalışanlarına, Küçükçekmece Belediyesi Özürlüler Masası çalışanlarına, Fiziksel Engelliler Vakfı Başkanı ve çalışanlarına, İstanbul Milletvekili Sayın Lokman Ayva Bey'e, tecrübelerini benimle paylaşan Yüksek Mimar Sayın Şükrü Sürmen'e, araştırmalarım ve çalışmalarım sırasında yardımcı olan meslektaşım Sayın Gonca Genç'e, , İbrahim Dedeoğlu'na, Gülcan Bekaroğlu'na ve tüm iş arkadaşlarıma bütün eğitim ve öğretim hayatım boyunca, benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme, çalışkan olmanın ve iş üretmenin erdem olduğunu yaşarken ve sonrasında da bana tekrar tekrar öğreten canım ağabeyime, çalışmalarında teknik destek sağlayan ablalarım Yrd. Doç. Dr. Vicdan Özdingiş'e ve Perihan Özdingiş'e, sabır ve anlayışları için oğluma, eşime ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
1.2 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	1
1.3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	2
2. AÇIK YEŞİL ALAN KAVRAMI.....	3
2.1 AÇIK YEŞİL ALAN KAVRAMI ve YEŞİL ALAN TANIMLARI.....	3
2.2 YEŞİL ALANIN İŞLEVİ.....	5
2.3 YEŞİL ALANLARIN SINIFLANDIRILMASI.....	7
2.3.1 Fonksiyonlarına Göre Yeşil Alanlar.....	7
2.3.1.1 Aktif yeşil alanlar.....	7
2.3.1.2 Pasif yeşil alanlar.....	8
2.3.2 Konumuna Göre Yeşil Alanlar.....	8
2.3.2.1 Kentsel yeşil alanlar.....	8
2.3.2.1.1 Bina düzeyinde yeşil alanlar.....	9
2.3.2.1.2 İlköğretim ünitesi düzeyinde yeşil alanlar.....	10
2.3.2.1.3 Mahalle ünitesi düzeyinde yeşil alanlar.....	10
2.3.2.1.4 Kent ünitesi düzeyinde yeşil alanlar.....	12
2.3.2.1.4.1 Kent parkları.....	12
2.3.2.1.4.2 Spor tesis alanları.....	16
2.3.2.2 Kent çevresindeki açık yeşil alanlar.....	16
2.3.2.2.1 Bölge parkları.....	16
2.3.2.2.2 Kıyı parkları.....	18
2.3.2.2.3 Botanik bahçeleri.....	18
2.3.2.2.4 Hayvanat bahçeleri.....	19
2.3.2.2.5 Sergi ve fuar alanları.....	19
2.3.2.2.6 Golf alanları.....	20
3. ÖZÜRLÜ TANIMI, İSTATİKSEL DAĞILIMLARI.....	21
3.1 ÖZÜRLÜLÜK TANIMLARI.....	21
3.2. ÖZÜRLÜLÜK NEDENLERİ, TÜRLERİ ve TANIMLARI.....	26
3.2.1 Özürlülüğün Nedenleri.....	26
3.2.1.1 Doğuştan (konjenital) olan özürlülük.....	26
3.2.1.2 Sonradan olan özürlülük.....	26
3.2.2 Özürlülük Türleri ve Tanımları.....	27
3.2.2.1 Geçici özürlüler.....	27
3.2.2.2 Sürekli özürlüler.....	29
3.2.2.2.1 Bedensel özürlüler.....	29
3.2.2.2.1.1. Yürüeyebilen özürlüler.....	29

3.2.2.2.1.2. Tekerlekli sandalye kullanan özürlüler.....	29
3.2.2.2.2 Duyusal özürlüler.....	30
3.2.2.2.2.1 Görme özürlüler.....	30
3.2.2.2.2.2 İşitme özürlüler.....	30
3.2.2.2.2.3 Konuşma özürlüler.....	31
3.2.2.2.3 Zihinsel özürlüler.....	31
3.2.2.2.4 Sürekli hastalığı olanlar (süreğen özürlüler).....	32
3.3 BEDENSEL ÖZÜRLÜLERİN DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	33
3.3.1 Çevre Faktörleri.....	33
3.3.2 Sosyal Faktörler.....	33
3.4 ÖZÜRLÜLERE İLİŞKİN İSTATİKSEL VERİLER.....	34
3.4.1 Dünyada ve Ülkemizde Özürlülere İlişkin Nüfus Oranları.....	34
3.4.2 Özürlü Nüfusun Tarih İçindeki Dağılımı.....	38
3.4.3 Ülkemizde Genel ve Özürlü Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	39
3.4.4 Ülkemizde 2002 Yılı Verilerine Göre Özürlü Nüfus Oranları.....	40
3.4.5 Türkiye Geneline Göre İstanbul’da Özürlülük.....	42
3.4.6 Bölgelere Göre Özürlülerin Sayı ve Oranları.....	43
4. ÖZÜRLÜLERLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER ve EVRENSEL HAKLAR.....	45
4.1 EVRENSEL HAKLAR.....	45
4.1.1 Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) Göre Özürlülük ve Özürlülerle İlgili Alınan Kararlar.....	45
4.1.2 Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) Göre Özürlülük ve Özürlülerle İlgili Alınan Kararlar.....	46
4.1.3 Birleşmiş Milletler Örgütüne Göre Özürlülük ve Özürlülerle İlgili Alınan Kararlar.....	47
4.1.4 Avrupa Birliği Ülkelerine Göre Özürlülük ve Özürlülerle İlgili Alınan Kararlar.....	49
4.1.5 Amerika Birleşik Devletleri’nde Özürlülük ve Özürlülerle İlgili Alınan Kararlar.....	50
4.2 TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NDE ÖZÜRLÜLÜK ve ÖZÜRLÜLERLE İLGİLİ ALINAN KARARLAR.....	52
4.2.1 Özürlülükle İlgili Yasal Mevzuatın Gelişimi.....	53
5. YEREL İDARELERİN SORUMLULUĞUNDAKİ AÇIK YEŞİL ALANLARIN ÖZÜRLÜLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	58
5.1 AÇIK YEŞİL ALANLARDA ÖZÜRLÜLERE UYGUN TASARIM KRİTERLERİ, DONATILAR ve ANTROPOMETRİK STANDARTLAR.....	59
5.1.1 Tasarım, Evrensel Tasarım, Özürlüler İçin Tasarım Kriterleri.....	60
5.1.2 Özürlülere Ait Antropometrik Standartlar Ve Açık Yeşil Alan Donatıları.....	62
5.1.2.1 Özürlü bireylere ait antropometrik standartlar.....	64

5.1.2.2 Açık yeşil alanlarda bulunması gereken kullanım alanları, donatıları ile ilgili standartlar ve tasarım kriterleri.....	66
5.1.2.2.1 Otoparklar	66
5.1.2.2.2 Yaya yolları ve kaldırımlar.....	68
5.1.2.2.3 Merdivenler ve rampalar	72
5.1.2.2.4 Girişler ve kapılar.....	75
5.1.2.3 Donatı malzemeleri.....	78
5.1.2.3.1 Döşeme malzemeleri.....	78
5.1.2.3.2 Kent mobilyaları.....	80
5.1.2.4 Parklarda yer alan mimari ve peyzaj öğeleri.....	85
5.1.2.4.1 İdare ve güvenlik binaları.....	85
5.1.2.4.2 Yeme, içme mekanları.....	85
5.1.2.4.3 Tuvaletler.....	88
5.1.2.4.4 Eğlence ve gösteri alanları.....	90
5.1.2.4.5 Duvarlar, çitler ve sınırlayıcılar.....	90
5.1.2.4.6 Çocuk oyun alanları.....	91
5.1.2.4.7 Havuzlar, su oyunları ve köprüler.....	91
5.1.2.4.8 Spor alanları.....	93
5.1.2.4.9 Bitkisel düzenleme.....	94
6. ANKET ÇALIŞMASI.....	98
7. İSTANBUL KENT PARKLARINDAN SEÇİLEN ÖRNEKLER ve KULLANIMLARININ BEDENSEL ÖZÜRLÜLERE UYGUNLUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	111
7.1 PARKLAR.....	112
7.1.1 Maçka Demokrasi Parkı.....	112
7.1.2 Cemil Meriç Görme Özürlüler ve Kokulu Bitkiler Parkı.....	127
7.1.3 Pendik Petekent 5 Nolu Park.....	133
7.1.4 Üsküdar Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı.....	137
7.2 SEÇİLEN KENT PARKLARININ BEDENSEL ve GÖRME ÖZÜRLÜLERİN ULAŞILABİLİRLİĞİ ve KULLANILABİLİRLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	140
7.3 KENT PARKLARINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER.....	143
7.3.1 Tasarım Hataları.....	143
7.3.2 Uygulama Hataları.....	144
7.3.3 İşletme ve Bakım Hataları.....	144
8. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	146
KAYNAKÇA.....	152
EKLER.....	157
EK 1 : Özürlü bireylerin yapmış olduğu resimler.....	158
Ek 1 Şekil A1 : Dünyada bizde varız diyerek engelleri yıkan bir resim.....	158
Ek 1 Şekil A2 : Ağaçta olma duygusu ile uzatılacak elleri bekleyen özürlüler.....	159
Ek 1 Şekil A3 : Eve hapis olmuş ama parkta olmayı hayal eden bir çocuk.....	159
EK 2 : Seçilen parkların hava fotoğrafları.....	160
Ek 2 Şekil B1:Maçka Demokrasi Parkı Hava Fotoğrafı.....	160

Ek 2 Şekil B2: Cemil Meriç Görme Özürlüler ve Kokulu Bitkiler Parkı Hava Fotoğrafi.....	161
Ek 2 Şekil B3: Pendik Petekkent 5 Nolu Park Hava Fotoğrafi.....	161
Ek 2 Şekil B4: Üsküdar Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı Hava Fotoğrafi.....	162
EK 3 : Seçilen parkların projeleri.....	163
Ek 3 Şekil C1: Pendik Petekkent 5 Nolu Park Projesi.....	163
Ek 3 Şekil C2: Üsküdar Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı Projesi.....	163

TABLolar

Tablo 2.1 : Kent içi yeŒil alanlar için geçerli kullanım yoğunluğu ve gerekli alanlar.....	9
Tablo 3.1 : Yetersizlik, zrllk ve engellilik kavramı ile ilgili rnekler.....	24
Tablo 3.2 : YaŒ gruplarına göre farklı ülkelerdeki zrl nüfus oranları.....	35
Tablo 3.3 : zre yol açan nedenlerin dünyadaki dağılımı.....	36
Tablo 3.4 : zre yol açan nedenlerin dünyadaki dağılımı.....	37
Tablo 3.5 : 1998 yılı Türkiye’deki özür türleri tahmini.....	37
Tablo 3.6 : Genel ve zrl nüfusun karŒılaŒtırılması ve aralarındaki oransal fark.....	39
Tablo 3.7 : lke genelinde zrl nüfusun toplam nüfusa oranları.....	40
Tablo 3.8 : Özürlülük gruplarının yaŒa, yerleŒim yerine ve cinsiyete göre oranları	41
Tablo 3.9 : Bedensel zrller	41
Tablo 3.10 : Görme zrller	42
Tablo 3.11 : 1998 yılı İstanbul’daki özür türleri tahmini.....	43
Tablo 3.12 : Özürlülerin coğrafi bölgelere göre oransal ve kümülatif dağılımı.....	44
Tablo 5.1 : Bitkisel düzenlemelerde tehlikeli ve zararlı bitki türleri.....	97
Tablo 6.1 : Ankete katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı.....	100
Tablo 6.2 : Ankete katılanların eğitim durumlarına göre dağılımları.....	101
Tablo 6.3 : Katılımcıların zr gruplarına göre dağılımları.....	102
Tablo 6.4 : Ankete katılanların zrl olma nedenlerine göre dağılımları.....	103
Tablo 6.5 : Özürlü bireylerin sosyal yaŒama yardımsız katılma durumlarına göre dağılımları.....	104
Tablo 6.6 : Ankete katılanların mekan tasarımları tercihlerine göre dağılımları.....	105
Tablo 6.7 : Ankete katılanlara göre yeŒil alanların zrller açısından ulaŒılabilir durumda olup olmamasına göre dağılımı.....	106
Tablo 6.8 : Anket katılımcılarının kentte yapılmıŒ ve yapılmakta olan yeŒil alanlardan beklentileri (oklu seçim yapılmıŒtır).....	107
Tablo 6.9 : Anket katılımcılarının kentte yapılmıŒ yeŒil alanlarda karŒılaŒtıkları sorunlar (güçlükler) (oklu seçim yapılmıŒtır).....	108
Tablo 6.10 : Anket katılımcılarının arkadaŒları ile buluŒma yeri tercihleri (oklu seçim yapılmıŒtır).....	109
Tablo 7.1 : Tez konusu kent parklarının bedensel zrller açısından değerlendirilmesi.....	141

ŞEKİLLER

Şekil 3.1 : 1935-1985 yılları arasında Türkiye’de ve İstanbul’da özürlü nüfus	38
Şekil 3.2 : Genel nüfusta (solda) ve özürlü nüfusta (sağda) yaş grupları dağılımı.....	40
Şekil 3.3 : Özürlülerin coğrafi bölgelere göre sayısal, oransal ve kümülatif dağılımı.....	44
Şekil 5.1 : Koltuk değneği kullanan bireylere ait antropometrik standartlar.....	64
Şekil 5.2 : Tekerlekli sandalyeli bireylere ait antropometrik standartlar.....	65
Şekil 5.3 : Tekerlekli sandalye ölçüleri.....	66
Şekil 5.4 : Özürlü bireylere ait otopark işareti ve uygulaması.....	67
Şekil 5.5 : Özürlü bireylere ait otopark ölçüleri.....	68
Şekil 5.6 : Yaya yolu ve rampada görme özürlü bireyler.....	69
Şekil 5.7 : Yaya yolu ve rampa örnekleri.....	70
Şekil 5.8 : Hissedilebilir yüzeyler	71
Şekil 5.9 : Özürlü bireyler için uygun olan ve olmayan merdivenler.....	72
Şekil 5.10 : Özürlü bireyler için merdivenler.....	73
Şekil 5.11 : Özürlü bireyler için rampalar.....	74
Şekil 5.12 : Özürlü bireyler için farklı zemin kaplaması.....	74
Şekil 5.13 : Giriş kapısı ve uyarı bilgileri.....	75
Şekil 5.14 : Giriş kapıları ve ölçüleri.....	76
Şekil 5.15 : Giriş kapılarında merdiven ve rampa.....	77
Şekil 5.16 : Giriş kapılarında hareket alanları.....	77
Şekil 5.17 : Farklı döşeme malzemeleri, merdiven ve rampa uygulaması.....	79
Şekil 5.18 : Görme özürlüler için hissedilebilir yüzeyler	80
Şekil 5.19 : Yürüme aksı üzerinde engel olmamalıdır.....	81
Şekil 5.20 : Telefon kabinleri.....	82
Şekil 5.21 : Özürlü birey için yönlendirme işaretleri.....	84
Şekil 5.22 : Özürlü birey için asansör ölçüleri.....	86
Şekil 5.23 : Tekerlekli sandalye için masa alt boşluğu.....	87
Şekil 5.24 : Özürlü tuvaleti kullanım manevraları	88
Şekil 5.25 : Özürlü tuvaleti ölçüleri.....	89
Şekil 5.26 : Zemin altında ve üstünde oluşturulmuş havuz uygulaması.....	92

Şekil 5.27 : Havuz ve köprü uygulaması.....	92
Şekil 5.28 : Parkta yaya alanında bitkiler	95
Şekil 5.29 : Yaya alanında yola yayılan bitkiler	96
Şekil 6.1 : Ankete katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı.....	100
Şekil 6.2 : Ankete katılanların eğitim durumlarına göre dağılımları.....	101
Şekil 6.3 : Katılımcıların özür gruplarına göre dağılımları.....	102
Şekil 6.4 : Ankete katılanların özürlü olma nedenlerine göre dağılımları.....	103
Şekil 6.5 : Özürlü bireylerin sosyal yaşama yardımsız katılma durumlarına göre dağılımları.....	104
Şekil 6.6 : Ankete katılanların mekan tasarımları tercihlerine göre dağılımları.....	105
Şekil 6.7 : Ankete katılanlara göre yeşil alanların özürlüler açısından ulaşılabilir durumda olup olmamasına göre dağılımı.....	106
Şekil 6.8 : Anket katılımcılarının kentte yapılmış ve yapılmakta olan yeşil alanlardan beklentilerinin dağılımı.....	107
Şekil 6.9 : Anket katılımcılarının kentte yapılmış yeşil alanlarda karşılaştıkları sorunların dağılımı.....	108
Şekil 6.10 : Anket katılımcılarının arkadaşları ile buluşma yeri tercihlerinin dağılımı.....	109
Şekil 7.1 : Maçka Demokrasi Parkı projesi.....	114
Şekil 7.2 : Maçka Demokrasi Parkı güney yönü ana akstan görünüş.....	117
Şekil 7.3 : Maçka Demokrasi Parkı güney kapısı dış kısım.....	117
Şekil 7.4 : Maçka Demokrasi Parkı kuzey kapısı dış kısım merdivenler.....	118
Şekil 7.5 : Maçka Demokrasi Parkı kuzey kapısı iç kısım meydan.....	118
Şekil 7.6 : Maçka Demokrasi Parkı kuzey kapısı iç merdivenler.....	119
Şekil 7.7 : Maçka Demokrasi Parkı tesislerinden görünüş.....	119
Şekil 7.8 : Maçka Demokrasi Parkı üst kottan inen doğal taş merdivenler.....	120
Şekil 7.9 : Maçka Demokrasi Parkı üst kottan inen merdivenler.....	121
Şekil 7.10 : Maçka Demokrasi Parkı kuzey yönü ana akstan görünüş.....	121
Şekil 7.11 : Maçka Demokrasi Parkı yürüyüş parkuru.....	122
Şekil 7.12 : Maçka Demokrasi Parkı kültüfzizik alanı.....	122
Şekil 7.13 : Maçka Demokrasi Parkı tuvalet girişi.....	123
Şekil 7.14 : Maçka Demokrasi Parkı teleferik inme- binme noktası.....	124
Şekil 7.15 : Maçka Demokrasi Parkı havuzları.....	124
Şekil 7.16 : Maçka Demokrasi Parkı çocuk oyun alanları.....	125
Şekil 7.17 : Maçka Demokrasi Parkı çocuk oyun alanları.....	125

Şekil 7.18 : Maçka Demokrasi Parkı arasındaki Kadırgalar yaya köprüsü.....	126
Şekil 7.19 : Maçka Demokrasi Parkında yapılan bitkisel düzenleme.....	127
Şekil 7.20 : Cemil Meriç Görme Özürlüler ve Kokulu Bitkiler Parkı girişi.....	128
Şekil 7.21 : Parkta değişik yükseklikte oluşturulmuş bitki kasaları.....	129
Şekil 7.22 : Ahşap pergola üzerine yayılması amacıyla dikilen sarılıcılar.....	130
Şekil 7.23 : Cemil Meriç Görme Özürlüler Parkında yaya alanları ve kaya bahçesi...131	
Şekil 7.24 : Cemil Meriç Görme Özürlüler Parkında gösteri alanı.....	131
Şekil 7.25 : Cemil Meriç Görme Özürlüler Parkında oturma alanları.....	132
Şekil 7.26 : Pendik Petekent 5 Nolu Park.....	133
Şekil 7.27 : Pendik Petekent 5 Nolu Park rampalı giriş.....	134
Şekil 7.28 : Pendik Petekent 5 Nolu Park ana akstan görünüş.....	134
Şekil 7.29 : Pendik Petekent 5 Nolu Park oturma alanları.....	135
Şekil 7.30 : Pendik Petekent 5 Nolu Park kaya bahçesi.....	136
Şekil 7.31 : Pendik Petekent 5 Nolu Park çocuk bahçesi.....	137
Şekil 7.32 : Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı.....	138
Şekil 7.33 : Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı kameriye alanı.....	138
Şekil 7.34 : Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı pergole alanı.....	139
Şekil 7.35 : Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı doğal taşlarla oluşturulan yollar.....	139
Şekil 7.36: Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı çocuk oyun alanı.....	140

ÖZET

İSTANBUL KENT PARKLARININ BEDENSEL ÖZÜRLÜLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Nilgün Özdingiş

Çevre Tasarımı Yüksek Lisans Programı
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Sema SOYGENİŞ

Eylül 2007, 164 sayfa

Bu tezin amacı geçici veya sürekli özürllü olarak tanımladığımız özürllü bireylerin, özellikle bedensel özürllü, yaşlı ve görme özürllü bireylerin sosyal hayattan dışlanmadan, toplumun bütünü ile birlikte bağımsız olarak kentsel çevre unsurlarından olan kent parklarından yararlanabilmeleri için yapılması gereken çalışmaları araştırarak ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik için gereken tasarım kriterleri ve standartları dikkate alarak engelsiz yapılaşmayı sağlamaya yardımcı olmaktır. Parkların mevcut durumları tespit edilerek 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı yasaya göre 2012 yılına kadar kentsel çevrenin, planlanan durumlarının tamamlanması ile kent parklarının özürllü bireylerin ulaşabileceği ve kullanabileceği duruma getirilmesi için gerekli önlemleri alarak, engellerden arındırılmış tüm insanlar için ulaşılabilir ve kullanılabilir kent parklarının oluşturulması amaçlanmıştır. Yapılan bu çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır.

İkinci bölüm ve üçüncü bölüm, ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik açısından sorunlar olan mekanların ve sorunu yaşayan bireylerin tanımlanması ve istatistiki verilerden oluşmaktadır.

Dördüncü bölümde özürllüler için tanınmış evrensel ve ulusal haklara değinilerek yerel yönetimlerin sorumluluğunda olan kent parklarının ve diğer kentsel çevrenin özürllülere uygunluğunun gerekliliği araştırılmıştır.

Beşinci bölümde evrensel tasarım veya kapsayıcı tasarım kriterleri anlatılmıştır. Bu kriterlere göre toplumda tüm bireylerin kentsel çevreye ve kent parklarına eşit katılımının sağlanması amacıyla özürllü bireylerin antropometrik ölçüleri, istek ve

ihtiyaçları dikkate alınarak kent parklarının kullanım alanları ve donatıları ile ilgili oluşturulmuş standartlar araştırılmıştır. Yedinci bölümde ise seçilen parkların bu kriterlere uygunluğu incelenmiştir.

Anket çalışmalarında özürlü kişilerin kent parklarındaki aktivite alanları ile ilgili beklentileri değerlendirilmiş, katılımcıların çoğunluğunun, kent parklarının sosyalleşmeye imkan tanınmasını istediği gözlemlenmiştir. Bu nedenle özürllüer için ayrı bir yerde, toplumun genelinden soyutlanarak oluşturulan özürllüer parkı yerine, toplumla bütünleşebilecekleri, bütünü içinde var olabilecekleri kent parklarına ulaşılabilirliğin ve bu alanların kullanılabilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Özürllü bireylerin toplumda yalnız kalmak ve toplumdaki dışlanmak istemedikleri gözlemlenmiştir.

Yapılan araştırmanın bütünü değerlendirilecek olursa, nüfusun yüzde12.29'u özürllü olan ülkemizde, bu bireyler mekansal olarak evleriyle sınırlandırılmak istememekte, kentsel çevrede kent parklarında aktivitelerde bulunmak istemektedirler. Bu nedenle yasal süreci de göz önüne alarak mevcut parklarda ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik için çalışmalar başlatılmalıdır. Yeni oluşturulan planlarda, topografik yapısı sorun oluşturmayacak alanlar kent parkları için ayrılmalı, bu parklarda kullanılan tüm donatılar ve kullanım alanları özürllü bireylere uygun olmalı, kullanılan donatılar özürllü bireylerin hareketlerini kısıtlamayacak şekilde konumlandırılmalı, aktivite alanları özürllü bireylerin kolayca ulaşabileceği, kullanabileceği şekilde tasarlanmalı ve işaretlerle yönlendirmeler yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Açık yeşil alan, bedensel özürllü, engelsiz yapılaşma

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE EVALUATION OF ACCESABILITY OF THE URBAN PARKS IN ISTANBUL BY THE PHYSICALLY HANDICAPPED PEOPLE

Ozdingis, Nilgun
Environmental Design Master of Science Program

Supervisor: Sema Soygenis, Ph.D. Associate Professor

September 2007, 164 pages

The aim of this thesis is to achieve barrier-free environment in the urban parks in İstanbul through studying design criteria and standards needed for the accessibility of the handicapped people defined as permanently or temporarily handicapped, specifically physically handicapped, aged, and visually impaired people. According to the present conditions and the handicapped act 5378 issued in 2005 which covers until the year 2012 existing condition of the urban parks with measures to improve them and proposais for the new were analyzed. This research consists of eight parts and intends to achieve urban parks that are barrier-free, and accessible to all.

The second and the third parts consist of statistical data and define problems related to accessibility and the individuals who face this problem.

In the fourth part, the rights of the handicapped governed by law, and the Universal Rights are mentioned, and also the urban parks and other urban areas which are in the responsibility of local councils are analyzed to see if they are suitable for the handicapped.

In the fifth part, the universal design or in other words the inclusive design criteria are given. Urban parks and urban furniture are designed taking into consideration the antropometric measurements of the handicapped. In order to increase their participation in the society, standards of urban parks and furnishings have been analyzed in detail. During the surveys, the expectations of the handicapped in relation to urban parks and play grounds and activity areas were noted, and it was observed that the majority of the

handicapped wished that the urban parks had given them the opportunity to integrate into the society. Therefore, instead of confining the handicapped in a special park in an isolated corner and away from the rest of the society, it is much more sensible to make urban parks accessible to everybody including the handicapped. Handicapped people do not want to be excluded from of the society.

As a conclusion handicapped people who make up the 12.29 percent of the population in our country do not want to be confined home all the time, they want to access to the streets and to the urban parks. Certain measures should be considered in making the urban parks accessible. Topography of the land is a determining factor for sites planned as urban parks related measures should be taken accordingly. All the furnishings that will be used in these parks should be designed appropriate for the handicapped. Play grounds and Activity areas should also be accessible and proper signage system should be used.

Key Words: park, physically handicapped, barrier-free construction

1. GİRİŞ

1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan bu çalışmanın amacı; açık yeşil alan tasarım ve uygulamalarında bedensel özürllüer ve görme özürllüer açısından tasarım ilkelerini tespit etmek, “bedensel özürllüer için ulaşılabilir ve kullanılabilir olan herkes için ulaşılabilir ve kullanılabilirir.” düşüncesi ile, tüm bireyler için açık yeşil alanlarda engelsiz yapılaşma amacıyla İstanbul’da yerel yönetimler tarafından projesi hazırlanarak uygulaması yapılan kent parklarının projelendirme, uygulama veya işletme ve bakımdan doğan sorunlarını irdelemek ve öneriler geliştirmektir.

1.2 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu çalışmada yeşil alan tanımları, standartları, yeşil alanların işlevleri ve planlama ilkeleri tespit edilerek, tasarım kriterleri araştırılmıştır. Özürllülüğün tanımı, antropometrik ölçüler, oluşturulan standartlar, yasal düzenlemeler ve evrensel haklar üzerinde durulmuştur. Kent parklarının bedensel özürllüer ve görme özürllüer açısından değerlendirilmesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından proje ve uygulaması yaptırılan İstanbul kent parkları arasından Maçka Demokrasi Parkı, Cemil Meriç Görme Özürllüer ve Kokulu Bitkiler Parkı, Pendik Petekent 5 nolu Park ve Üsküdar Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı örnekleri seçilerek inceleme yapılmıştır. Bu parkları seçme kriterleri ise yoğun kullanıma uygun bölgelerde olması, parkların projelendirme ve uygulama tarihi itibari ile özürllüer yasasından önce veya sonra yapılmış olmaları ve özellikle özürllüer düşünülerek tasarlanmış ve uygulanmış olması

dikkate alınarak örneklenmiş ve anket çalışmalarında zrl bireylerin karşılaştıkları problemlerden edinilen bilgiler doğrultusunda seçilen örnekler incelenmiştir.

1.3 ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ

Bibliyografik tarama yapılarak, yeşil alanların tanımları, zrl bireylerin tanımları, yasal ve evrensel hakları, tasarımıla ilgili ülkemizde ve başka ülkelerde oluşturulan standartlar ve tez konumuz olan İstanbul kent parklarında olması gereken aktivite alanları ve standartları araştırılmış, seçilen parkların proje ve uygulamaları incelenmiş, yapılan arazi etütleri ile işletme ve bakımla ilgili tespitler değerlendirilmiş ve kullanıcılarla yapılan anket çalışmasının değerlendirilmesi yapılmıştır.

2. AÇIK YEŞİL ALAN KAVRAMI

2.1 AÇIK YEŞİL ALAN KAVRAMI ve YEŞİL ALAN TANIMLARI

Kentin fiziksel yapısı genel anlamda kütle ve boşluklardan oluşur. Kütleleri, kent yapıları; boşlukları ise ulaşım arterleri, açık alanlar ve yeşil alanlar oluşturur. Açık alanlar genel anlamıyla insanın yaşantısını sürdürdüğü, kapalı mekanların dışında kalan, kent içinde ya da kent dışında yer alan yapılaşmamış boş alanlardır.

“Kentsel açık alanlar, kent dokusunun temel öğelerinden biri olup yapı alanları ve ulaşım sistemleri dışında kalan açıklıklardır”(Yıldızcı 1982). “Açık alan kentin fiziksel çevre öğelerindedir. Kent içi ve kırsal karakterdeki yerleşmelerde, insanların çeşitli rekreatif ihtiyaçları için yararlandıkları, yeşil alan kavramını da içinde barındıran, çoğunlukla yeşil elemanların yer aldığı küçük ve büyük yüzeyler olup, kent içinde park ve bahçeler, çocuk oyun alanları, spor alanları meydanlar, yollar, caddeler, su yüzeyleri, kırsal bölgelerde ise tarım alanları, ormanlar, göller, akarsu boyları gibi, insanların doğa ile ilişkilerini devam ettirmeye yarayan doğal ve kültürel alanlardır” (Pamay,1978). Yeşil alanlar ise, İller Bankası'nca 1986'da hazırlanan imar planlarının düzenlenmesi ile ilgili şartnamede şöyle tanımlanmaktadır; “İmar Planlarında, toplumun yararlanmasına açık tutulmak amacıyla ayrılan park alanları, çocuk oyun alanları, spor alanları, kent içi ve çevresindeki korular, dinlenme ve gezinti alanlarını aktif yeşil alanlar olarak, yapı parselleri içinde kalan özel bahçeler, tarım alanları, meyve bahçeleri ve kamuya açılmamış ticari amaçlı koru ve fidanlıklar, devlet ormanları, mezarlıklar, askeri alanlar, okul ve hastane bahçeleri, spor tesis alanları, yol ve meydanlardaki güvenlik şerit ve refüjleri pasif yeşil alan kapsamında ele alınmıştır” (İller Bankası 1986).

Açık ve yeşil alan tanımları bazı plancılar açısından, tip ve fonksiyonlarına göre farklılık göstermekle birlikte genelde açık alanları, meydanlar, kavşaklar, çocuk bahçeleri, oyun ve spor alanları, kent parkları, botanik ve hayvanat bahçeleri, açık eğlence alanlarıdır. Kenti çevreleyen bölge parkları, ulaşım alanları ve bunların

çevresindeki yeşil alanlar, su yüzeyi ve kıyıları, havaalanları, golf sahaları, fuar ve sergi alanları, yeşil kuşaklar, milli parklar, doğa koruma alanları ve kent yakın çevresi geniş kırsal açıklıkları açık yeşil alanlar olarak tanımlanmaktadır (Uzun 1990).

Kentler, sadece yapılardan ve ulaşım alanlarından oluşmamalı ve tüm insanlar için ulaşılabilir ve kullanılabilir olmalıdır. Bu, çeşitli donatımları gerektirir. Yeşil alanlar da bu donatımların en önemlilerindedir. Çünkü “Canlıların içinde yaşantılarını sürdürdüğü doğal ve kültürel veriler olarak tanımladığımız topoğrafik, iklimik, edafik, biyolojik, tarihi, sosyal ve ekonomik koşulların oluşturduğu çevre, ekolojik bir ortamdır (Pamay,1978). Bu ortamda tüm doğal ve kültürel koşulların insan ve toplum yararına dengede tutulması amaçlanır. Bu nedenle insanın yaşam alanı olarak yerleşme mekanlarının fiziki planlamasında diğer fonksiyonlarla birlikte yeşil alanların düzenlenmesine de büyük önem verilmelidir”(Atabay 1988). “Sağlığımız, su, hava, toprak kirliliği, gürültü gibi nedenlerle ve dinlenme ortamının bulunmayışı sebebiyle tehlikeye girmektedir. Sanayileşme ve teknolojik ilerleme sonucu çalışma saatleri ve iş gücünün azalması, yükselen yaşam standartları ve gelişen eğitim olanakları ile bilinçlenme, kentlerde yeşil alanlarda rekreasyona duyulan ihtiyacı güçlendirmiştir” (Dil 2004).

“Yeşil alanlar; insanların barınma, çalışma gibi genel faaliyetleri dışında kalan zamanlarında, rekreasyon ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, yerel yönetimler tarafından, gezme, eğlence, bedensel aktivite ve boş zamanları değerlendirmek amacıyla düzenlenerek bitkilendirilmiş, kentin, alan yönünden önemli bir bölümünü oluşturan ya da oluşturması gereken, kentte yaşayanların ortak olarak kullandıkları kültürel veya doğal alanlardır. Bu alanlar fonksiyon alanları içinde bulunabilir, ağaçtan ormana kadar yeşil örtü ile ilgili tüm doğa elemanları bu tanımın içinde yer almaktadır” (Dil 2004).

Yeşil alanlar kentlerde yaşayan insanların günlük ve haftalık rekreasyon ihtiyaçlarını karşılayan, aktif ve pasif rekreasyonları içeren alanlardır. Rekreasyon sayılan eylemler, bireylerin yaşına, bedensel yeteneklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına, zaman ve mekana göre değişiklikler gösterebilir. Bu nedenle, çeşitliliği çok fazla olan rekreasyon hareket ve katılımların kişiye bağlı yön ve karakteri önemlidir. Aktif rekreasyon, kişinin eğlendirici, dinlendirici eylemlere aktif olarak katılıp enerji harcamasıdır. Yüzme, tenis,

binicilik, golf, ok atma, yelken, kürek, paten kayma, kayak, özürllüelerin katılabıleceği spor olanakları, çocuk oyun alanları aktif rekreasyonu, açık veya kapalı müze ve sergi alanlarında yapılan gezinti, açık hava konserleri, hayvanat bahçeleri ve botanik bahçelerinde yapılan gezinti pasif rekreasyonu oluşturmaktadır (Aksoy 2001). Rekreasyona katılımın biçimi ne olursa olsun, günümüzde insan konforuna yönelik olarak yapı kitlelerinin ve yerleşim alanlarının fiziksel kalıpları dışında yer alan yeşil alanlar, peyzaj mimarlığı meslek disiplini sorumluluğunda kentsel yerleşmelerin en önemli bölümünü oluşturur.

2.2 YEŞİL ALANIN İŞLEVİ

Uzun süre, kent merkezlerinde baskın olan yapıların çirkin yanlarını örten basit dekorlar olarak değerlendirilmiş olan yeşil alanlar, günümüz şartlarında gün geçtikçe artan nüfusla beraber, yapısal yoğunluğu da artan kentlerde yaşayan insanların sağlığı için hayati önemi olan fiziksel çevre öğeleri olarak bakılmaktadır.

Kentte oluşturulan yeşil alanlar kent iklimi üzerinde olumlu etkiler yaparak, yapay kütlelerin yansıttığı ışık ve sıcaklığın etkisini emerek azaltır, havanın nemini düzenler, gürültüyü azaltır. Kentin fiziksel yapısına katılan tüm açık alanlarla birlikte yeşil alanlar, değişik arazi kullanım bölümleri arasında geçiş bölgeleri oluşturarak birbirlerinden ayırır. Kent içinde her yapı, kendi hacmi kadar havanın yerini aldığı için, dengeli ve planlı bir yeşil alan dağılımı ile yapı sayısını ve yoğunluğunu düzenleyebilir. Aynı zamanda yeşil kuşaklar halinde kent gelişmesini denetim altına alır. Kente estetik değer kazandırır ve burada yaşayan insanların aktif ve pasif rekreasyon gereksinmelerini karşılar, fizik, ruh ve zihinsel sağlık üzerinde etkin rol oynar. Bu nedenle yeşil alanlar güçlü ve doğa bilinci olan bir toplumun gelişmesine yardımcı olur. Dil'e göre "Yeşil alanlar; kent estetiği, iklim, ekoloji, ekonomi yönünden büyük öneme sahiptir. Yeşil alan sisteminin oluşturulmasıyla kentsel doku ile yeşil doku arasındaki ilişkilerin kurulması, rekreasyon alan kaynaklarının yeniden değerlendirilmesi, kent içinde insan-doğa ilişkisini geliştirerek kentte yaşayan insanların fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılar, kentin plansız ve yoğun bölgelerinde yaşayanlara olumlu etki ettiği

bilinmektedir. Yeşil alanlar doğal zenginlikleri korur, turizmi geliştirir, konut-ticaret-sanayi bölgeleri arasında tampon oluşturur, yaya ve taşıt dolaşımını kolaylaştırır. Ayrıca günümüz yaşantısından başka, geleceğin toplum düzenini oluşturmasında da yeşil alanların büyük etkisi vardır. Bu nedenle çevre ve doğal kaynak üzerindeki değişik kullanışların, yalnızca yaşayan insanlar açısından değil, gelecek kuşaklar yönünden de ele alınması gerekir” (Dil,2004).

Son yıllarda büyük şehirlerimizde görülen aşırı nüfus artışı ve yapısal yoğunlaşma ile yeni fonksiyonların gelişmesi; şehir içi ve çevresindeki açık yeşil alanları baskı altına alarak yavaş yavaş tüketilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla giderek artan nüfusun yoğunlaşan kent ortamında ortaya çıkardığı sorunlar, teknolojinin neden olduğu ruhsal yorgunluklar ve aşırı kirlenme ile gün geçtikçe azalan insan-doğa ilişkisi yeşil alan ihtiyaçlarının artmasına neden olmaktadır. Kentlerimiz artan bu yeşil alan ihtiyaçlarına gerek alansal ve gerekse donatım olarak cevap verememekte, her geçen gün kişi başına düşen yeşil alan miktarı azalmaktadır. “Modern şehircilikte kullanılan yeşil alan standartlarına göre, kişi başına yaklaşık 10-40 m²’lik bir yeşil alan hesaplanmaktadır” (Yıldızcı 1982). Bu nedenle yeni yerleşimlerin planlanması veya eski şehirlerin yenilenmesinde yeşil alanların miktar, dağılım ve kullanımını bir plan çerçevesinde geliştirmek önem kazanmakta, çağdaş yaşam koşullarını içeren tasarım ilkelerinin benimsenmesi gerekli ve mekanların oluşturulmasında, kültürel ve doğal alanlar birbirleriyle uyumlu olmalıdır. Kültürel yeşil alanlar insanların, yaşadıkları kent içinde veya dışında oluşturdukları pek çok aktif rekreasyon alanının oluşturulduğu alanlardır. Doğal yeşil alanlar ise yine, kent içinde veya dışında ama doğal dokusuna çok fazla müdahale edilmeden ve pasif rekreasyon alanları olarak oluşturulan, kuş seyretme ve gözlem alanları, balık avlanma alanları, kamp alanları, piknik alanlarından oluşmaktadır.

Kentlerin fiziksel ve organik olarak dengeli bir yapıya sahip olabilmeleri, her bireye ve her yaş grubuna hizmet veren, rekreasyon amacı olan yeterli miktarda, yeşil alanlarla mümkündür. Bu bakımdan yeşil alanların nüfus yoğunluğu, dağılışı, özellikleri ve hizmet vereceği rekreasyon türlerine ait standartları içermesi gerekmektedir. Yeşil alan sistemi oluşturulurken kentsel doku ile yeşil doku arasındaki ilişkilerin kurulması ve rekreasyon alan kaynaklarının yeniden değerlendirilmesi yapılmalıdır. Bu kentsel

çevrede yeşil alan fonksiyonunun niteliğini arttıran bir faktördür. Özellikle nüfusu yoğun ve toplam nüfus içinde gelir düzeyi düşük yerleşimler ve onun alt bölgelerinde, donatımı zengin park niteliğindeki yeşil alanlara gereksinim büyüktür.

2.3 YEŞİL ALANLARIN SINIFLANDIRILMASI

Yeşil alan planları oluşturulurken kent dışı yeşilin kent içine kadar girmesi ve bunun kent ile bütünleşmesi yeşil alan planlanmasında temel ilkedir. Kent içi ve kent dışındaki yeşilin bütünleşmesi ile bir yeşil sistem elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu sisteme göre düzenlenen yeşil alanlar; konum, kademelenme, fonksiyonlar ve büyüklük gibi kriterlere bağlı olarak çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır (Dil 2004).

2.3.1 Fonksiyonlarına Göre Yeşil Alanlar

Yeşil alanları fonksiyonlarına göre aktif ve pasif yeşil alanlar olarak ikiye ayırabiliriz.

2.3.1.1 Aktif yeşil alanlar

Toplumun yararına açık olan; dinlenme, eğlenme, bedensel aktivitelerde bulunmak amacıyla oluşturulan; park alanları, çocuk oyun alanları, spor alanları, kent içi ve çevresindeki korular, bölge parkları, golf alanları, yüzme, atıcılık gibi eylemlerin yapılabildiği alanlar aktif yeşil alanlar olarak ifade edilirler. Aktif yeşil alanlardan çocuk parkları, mahalle parkları, şehir parkları ve bölge parkları yeşil alan sisteminin farklı ölçekteki parçalarıdır. Yüzölçümü, fonksiyonu, konumu ve kullanım yoğunluğunun farklılığı açısından bu alanların projelendirilmesi, uygulanması ve sürekliliğinin sağlanmasında planlama ilkeleri açısından farklılıklar vardır (Dil 2004).

2.3.1.2 Pasif yeşil alanlar

Yapı parselleri içindeki özel bahçeler, çatı bahçeleri, kamuya açılmamış koru ve fidanlıklar, devlet ormanları, mezarlıklar, askeri alanlar, okul ve hastane bahçeleri, yol ve meydanlardaki güvenlik şerit ve refüjleri botanik bahçeleri, hayvanat bahçeleri, sergi ve fuar alanları, tarım alanları, sebze ve meyve bahçeleri gibi içerisinde herhangi bir bedensel aktivite alanı olmayan sadece çevreyi seyretme, gezinti ve dinlenme amaçlarıyla planlanan alanlara pasif yeşil alanlar denir.

2.3.2 Konumuna Göre Yeşil Alanlar

Rekreasyon eylemlerine uygun yeşil alanları buldukları yerlere, kentle olan ilişkisine veya yeşil dokunun yoğunluğuna göre, kentsel yeşil alanlar ve kırsal yeşil alanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

2.3.2.1 Kentsel yeşil alanlar

Konut, endüstri, ticaret, eğitim gibi çeşitli fonksiyonlardan oluşmuş kent dokuları arasında yer alan parklar, dinlenmeye ve eğlenmeye olanak sağlayan kentsel rekreasyon alanlarıdır. Kent parklarının doğuş ve gelişimi incelendiğinde; topluma açık park fikri sanayileşmenin görüldüğü İngiltere’de 19. asırda başlamıştır. Yapılan ilk rekreasyonel parkların genel karakterleri toplum için geniş yeşil alanlar sağlaması yanında, Victorian, Pitoresk parklarda görüldüğü gibi tasarım içinde izole edilmiş hortikültürel teşhir çalışmalarının yer aldığı yeşil alanlar şeklindedir. Bu uygulamalarda topoğrafya, su, kayalar ve bitki örtüsü merkezi fikir etrafında tasarlanarak farklı sosyal gruplar için geniş çayırliklar planlanmıştır. Günümüzde ise endüstriyel koşullar ve kent yaşam biçimi yeni toplum yapısına göre hızla değişmiş, çalışma koşulları, hızlı nüfus artışı, yeni ihtiyaçlarla birlikte toplumun yapısına göre tasarımı geliştirerek, klasik ve romantik yaklaşımlar terkedilmiş durumdadır.

Kentlere ait yerleşme planları incelendiğinde, kent içerisindeki yeşil doku sisteminin önemli farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında kentin

topografyası, morfolojisi, iklimi, kentin karakteristik yapısı, yani tarım, ticaret, sanayi ya da turizm kenti olup olmaması ve kentin politikası önemli rol oynamaktadır. Kent içindeki konumları, kentle olan ilişkileri, kullanım yoğunluğu, büyüklüğü, yapısal karakterleri, fonksiyonları, etki alanları gibi kriterlere bağlı ve kent içerisinde yaşayan insanların, yaş, sağlık, kültür, meslek, sosyal ve ekonomik durumlarına göre farklılık gösteren kentsel yeşil alanlar; etki alanlarına, büyüklüklerine ve fonksiyonlarına göre bina düzeyinde, ilköğretim ünitesi düzeyinde, mahalle ünitesi düzeyinde ve kent ünitesi düzeyinde olmak üzere dört grupta sınıflandırılabilir (Aksoy 2001). Bu alanlar, genelde yürüme mesafesinde, gün içerisinde boş zamanları değerlendirmek amacıyla aktif ve pasif rekreasyona uygun, ev ve çatı bahçeleri, çocuk bahçeleri, spor ve oyun alanları, mahalle parkları, kent parkları, meydan, cadde, bulvar ve yaya bölgeleri yeşil alanları olarak sayabiliriz. Tablo 2.1’de Kentsel yeşil alanlar için geçerli kullanım yoğunluğu ve gerekli alanlar görülmektedir.

Tablo 2.1: Kent içi yeşil alanlar için geçerli kullanım yoğunluğu ve gerekli alanlar

TIPLER	NÜFUS YÖNÜNDEN ALINAN KABULLER	GEREKLİ ALAN
Oyun Yerleri	800 Nüfus için 4000 m ²	2-4 Ha
MahalleParkları	1000 Nüfus için 4000 m ²	0,8 Ha veya daha fazla
Eğlence Merkezi	800 Nüfus için 4000 m ²	6-8 Ha
Spor Alanları	800 Nüfus için 4000 m ²	4-12 Ha

Kaynak: Çetiner, A., Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri

2.3.2.1.1 Bina düzeyinde yeşil alanlar

Etki alanları, büyüklük ve fonksiyonlarına göre değerlendirdiğimizde yeşil alanların temel birimi bina düzeyinde ele alınmaktadır. Bu binanın ön, arka ve yan cephelerindeki alanlardır. Bu alanlar, binaya bütünlük kazandırmakla birlikte sosyal yaşam ve insan sağlığı açısından önemlidir (Yıldızcı 1982).

Kentlerde çok fazla inşa edilen konut, iş merkezleri ve bu mekanlar için gerekli olan ulaşım, meydan, otopark ile arsa boyutları küçülerek, rantı yükselmiştir. Bu da kent merkezlerinde yeşil alan miktarını standartların altına düşürmektedir. Bunu kısmen önleyebilmek için bina düzeyinde yeşil alanlara çatı bahçelerinin de dahil edilmesi düşünülebilir. Mesela; M.Ö. 2000 yıllarında inşa edilen Babil'deki Cyrus'un "Asma Bahçeleri" dünyanın yedi harikası içinde yerini almıştır. İnşası ve düzenlemesiyle muhteşem olan bu eser ile bugün yapılan çatı bahçelerinin kıyaslanması imkansızdır. Şu anda yapılan çatı bahçeleri düzenlemesi daha basite indirgenerek bina düzeyinde yeşil alan şeklinde; bazı tasarımlarda yer düzleminde (otopark, depo, geçit ve meydanlarda), bazı tasarımlarda ise yüksek katlı binaların çatı terasında yapılmaktadır. Bitkisel elemanlarla oluşturulan kontrastlarla, mekanlarda; boyut, alan, hacim, biçim ve renk ilişkilerine göre yapıldığı zaman binaya estetik değer kazandırabilir (Uzun,1990).

2.3.2.1.2 İlköğretim ünitesi düzeyinde yeşil alanlar

Kentsel yeşil alanların ikinci düzeyi ilköğretim ünitesi düzeyinde yeşil alanlardır. Bunları tek konut ve apartman bahçeleri, yol ağaçlandırmaları, refüjler ve konut grupları arasındaki oyun alanları olarak sayabiliriz. İlköğretim ünitesinin alansal büyüklüğü min. 15 ha yoğunluğu ise max. 350 kişi/ha'dır. 700-1000 konutu ve 3500-5000 nüfusu öngören bu birimde okul bahçesi ile kombine edilmiş bir oyun ve çocuk bahçesi önerilmektedir (Yıldızcı 1996). İmar ve İskan Bakanlığı Metropolitan Alan Nazım Planında ise ilköğretim ünitesi düzeyinde kişi başına 1,5 m² oyun ve çocuk bahçesi önerilmektedir (Aksoy 2001).

2.3.2.1.3 Mahalle ünitesi düzeyinde yeşil alanlar

İmar ve İskan Bakanlığı Metropolitan Alan Nazım Planında mahalle ünitesini nüfusu min. 15000 kişi, alanı 45 ha, yoğunluğu ise max. 350 kişi/ha olarak kabul eder. Mahalle ünitesi düzeyinde donatı çeşiti olarak oyun alanı, spor alanı ve mahalle parkı önerilmektedir. Halka açık kentsel yeşil alanların en küçük elemanlarından birisi olan mahalle parklarının alanının enaz 8 dekar olması gerekir (Yıldızcı 1982). Mahalle parkları; konutların 400-800 m yakınında, bir ya da birkaç yapı kitleleri şeklinde oluşturulan yoğun yerleşim grubuna hizmet eden, kent parklarına göre daha küçük olan

ve kent dokusunda geçiş alanı olarak kullanılan yeşil alanlardır. Konumu ve genişliği yönünden farklı olabilirler. Kent yeşil alan sisteminin bir parçası olarak planlanabildiği gibi, fonksiyon ve alan gereği mahalle okulları ile birlikte de tasarlanabilirler.

Mahalle parkı planlanırken, orada yaşıyan nüfusun karakteristik yapısı; çocuk, genç, yetişkin, yaşlı, özürlü, tüm insanların yaş ve sağlık durumları, ihtiyaç ve istekleri, zevkleri, kültür seviyeleri mutlaka dikkate alınmalıdır. Çünkü oluşturulan bu alanlarda yer alacak olan donatı ve tesislerin tür ve özellikleri bu bireylerin kullanım ve ulaşılabilirlikleri ile doğrudan ilgilidir. Genç ve yetişkin insanların aktif ve pasif rekreasyonel aktivitelerde bulunması amacıyla oyun ve spor alanları gibi farklı fonksiyonlara göre kullanılmalı ve fonksiyonlar yönünden birbirlerini olumsuz etkileyici olmamalıdır.

Mahalle ölçeğindeki yerleşim birimlerinde; dinlenme ve dolaşma eylemi bu park alanlarında çok yoğun olarak görülen bir rekreasyondur. Çalışmayan nüfusun boş zamanlarında dinlendiği ve hafta sonlarında ise çalışan nüfusun yoğun kullanımına uygun, aktif ve pasif günlük rekreasyonel gereksinimleri kısmen karşılayabilecek bir tasarım olmalıdırlar. Mahalle parkları genç ve yetişkinlerin okul ve çalışma saatleri dışında rekreasyon ihtiyaçlarını gece aydınlatmaları ile sağlayabilirler. Bu da parkın daha etkin, daha uzun süre ve daha fazla insan tarafından kullanılmasını sağlar. Serinlik ve gölge mekanlar bu alanlar için en önemli unsur olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle parklarda bitkilendirmeler fonksiyonel ve estetik amaçlarla yapılmalı ve bitki materyalleri kent iklimine uyan türler arasından seçilmelidir. Bu durum, özellikle yazın sıcak, subtropik ve tropik iklim kuşağında önemli bir planlama kriteridir. Bu amaçlar için düzenlenen park alanları, tüm yıl boyunca kullanılabilir yapı ve özellikleri içermelidir. Bunlar arasında estetik ve iklimik özellikler içeren su gösterileri ve geniş havuzlar ile toplanma, oturma, dinlenme ve manzara seyretme amacıyla düzenlenen terasların yanı sıra, masa tenisi, mini satranç, dama gibi masa ve yer oyunları alanın uygun yerlerinde tasarlanarak halkı rekreasyon kültürüne yöneltici fonksiyonlar oluşturulmalıdır. Ayrıca parklarda bakım ve hizmet binaları, büfe, çayhane, tuvaletler ve çeşitli fonksiyonlara cevap verebilen ve çok yönlü kullanılabilen yapı ve tesisler, drenaj, alt yapı tesisleri ve gerekiyorsa yapılan alan plastiği; parkın yıl boyu kullanım kapasitesini arttırıcı önemli özelliklerdir(Fogg 1992).

Konut alanları içinde bulunan ve yapı adaları ile çevrili olan mahalle parklarında, parkın büyüklüğüne göre ayarlanmış, gürültüye ve trafiğe karşı iyi korunmuş ve donatılmış çocuk oyun alanları da olmalı, bu alanlar, belli oyun araç ve gereçlerinin serpiştirildiği bir mekan olmamalı, farklı kullanım bölümleri ve olanakları olan oyun araçları olmalıdır. Her yaş grubundaki çocuğun, bedensel yetenekleri, ihtiyaç ve istekleri farklı olduğundan kaza ve sakatlıkların olmaması için ekipman ve yüzey kaplamalarında belirli tasarım ilkelerine uyulmalı, bu alanlara seçilen oyun elemanları, okul öncesi ve ilkokul çocukları için ayrı ayrı alanlara yerleştirilerek birbirinden ayrılmalıdır. Tasarımcı bu diziyi sağlayabildiğinde, çocuğun eğitimi açısından da bekleneni elde edebilir. Çünkü bu alanlarda çocuklar sorumluluk duygusunu geliştirerek, kendi duygu ve beğenilerini ifade edebilme, diğer çocuklarla paylaşma, birlikte hareket etme, aktif ve girişimci olma düşüncesini öğrenerek gelişirler. Çocuk oyun alanları planlanırken ebeveynler için de oyun alanı çevresinde oturma alanları düşünülmelidir (Dil 2004).

2.3.2.1.4 Kent ünitesi düzeyinde yeşil alanlar

Kent dışı yeşilin, kent içine kadar girmesi ve bunun kent ile bütünleşmesi yeşil alan planlanmasında temel ilkedir. Kent içi ve çevresindeki yeşilin bütünleşmesi ile kent mekanı üzerinde biyolojik, iklimatik, fiziksel, sosyal, psikolojik, ekonomik ve estetik yararları olan bir yeşil sistem elde edilmeye çalışılmaktadır (Dil 2004).

Kent ünitesi düzeyinde yeşil alanlar kent parkları, spor tesis alanları, kent ormanları, fuar ve sergi alanları, hayvanat bahçeleri ve botanik bahçelerini içermektedir (Aksoy 2001).

2.3.2.1.4.1 Kent parkları

Kentin tümüne hizmet eden bu alanlar kent büyüklüğüne bağlı olarak bir ya da birkaç tane olabilir. Kent parkları her 100 kişi için 1 dekar olmak üzere, nüfusun büyüklüğüne göre, 40-400 ha. arasında olmalıdır. Kent parkı etki alanı 3.200-4.000 m arasındadır. Bu parkların kentsel yerleşim birimlerine yakın ya da uzak olması önemli bir tasarım kriteri değildir. Bu alanlar en az 2-4 km., 30-60 dakikalık yürüme mesafesinde, toplu ulaşım sistemi ile doğrudan ve kolayca ulaşılabilecek mesafede 5-20 km uzaklıkta bulunmalıdır

(Dil 2004). Kent parkları mahalle parklarına oranla daha büyük alana sahip olmalı, her cins ve yaşta, sağlıklı veya özürlü bireyler için ulaşılabilirlik ve kullanılabilirliği olan alanlar olmalı ve mahalle parklarında bulunmayan fonksiyonları içermelidir. Parktaki hizmet ve aktivitelerin çeşitliliği, niteliği parkın büyüklüğüne göre değişmektedir. Bunlar yapay göller, açık hava sergi ve tiyatro anfileri, yüzme havuzu, tenis kortları, futbol sahaları, piknik alanları, yaya gezinti alanları, paten alanları, oturma yerleri, teraslar, çay bahçeleri, kafe ve lokantalar, acil yardım, PTT gibi servis hizmetleri için tesisler, tuvaletler, otoparklar, ile servis yolları kent parkı içinde yer almalıdır. Çünkü yetişkin insanların günlük yorucu çalışmaları sonucu kendilerini yenilemek için dinlenmesi, hızlı çalışma temposunun etkilerinin azaltılması ile kentsel ortamın yarattığı sinirsel gerilimi atarak ruhsal yönden güçlenmesi, kent parklarının sağlayacağı dinlenme, eğlence ve oyun olanaklarıyla mümkün olabilir (Aygün 2005). Bunların yanında bakım onarım hizmetleri ile alt yapı sistemleri de üzerinde önemle durulması gereken planlama çalışmalarıdır. Kent parklarında oluşturulan fonksiyonlar arasında bir bütünlük olmalı ve ziyaretçilerin tüm alanı dolaşması sağlanmalıdır.

Kent parkı planlamasında ve tesislerin inşasında dikkate alınacak kriterler;

- Hizmet vereceği kişi sayısı
- Arazinin büyüklüğü
- Çeşitli tesislerin inşasına uygunluğu (Yıldızcı1982).
- Arazinin topografik yapısıdır (Dil 2004).

Kent parkları; kentin fiziksel ve sosyal yapısına katkıları şöyle sıralanabilir:

- Fiziksel denge ve tampon alan oluşturur.
- Işık ve hava sağlar; gürültü ve kirliliği azaltır.
- Mikro iklimatik açıdan etkilidir.
- Rekreasyon olanakları sunar.
- Kent ve organik yapılar arasında bağlantı kurar.
- İnsanlar ile çevreleri arasında bağ kurar.
- Estetiktir (Civan, 2003).

Kent parklarının tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlar:

- Kent parkları, fonksiyon gereği rekreasyonel bir kaynak olmaları yanında, en yararlı düzeyde ve ihtiyaçlarla uyumlu olarak kullanılabilir şekilde tasarlanmalıdır. Çünkü yeterli şekilde kullanılmayan bir kaynak, bir potansiyel değer arz edemez.
- Kent parkları yakın çevreyle ilişkili olup orada yaşayan kişilere hizmet etmelidir. Yakın çevrede oturan kişilerin sosyo-ekonomik özelliklerine göre, istek ve ihtiyaçlarına göre donatılar yer almalıdır.
- Kullanıcıyı birleştirici ve kaynaştırıcı olmalıdır. Her yaşa ve kültüre hizmet edebilecek üniteler bulunmalıdır.
- Kentsel açık alanlar yeşil sistem ile bir bütünlük içinde olmalı, yaya ulaşımı ve güvenli ulaşım olanakları sağlanmalıdır.
- Kent yeşil alan sistemi için bir bütünlüğün sağlanması amaçları içinde, kendine özgü bir plan bütünlüğünde tasarlanmalıdır. Kent parkı içinde ilişkiler ve aktiviteler, arazi, plan ve tasarım bütünlüğünü birlikte göstermelidir.
- Parkın kullanışlı ve yararlı olması için kullanım kapasitesi ve konforu önemlidir. Parka ulaşım kolay, dolaşım güvenli olmalıdır. Alan seçimine dikkat edilmelidir. Yaya-araç ayırımının sağlıklı şekilde yapılması, gürültüsüz alanlar yaratılması önemlidir.
- Parkın uzun vadede kullanılabilir olması, gece kullanımının güvenli olmasına ve yoğun kullanıma uygun dayanıklı yüzey kaplamalarının seçilmesine bağlıdır (Dil,2004). Civan ise kent parkları tasarımında dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde sıralamaktadır:
- Topoğrafik yapı, fiziksel yapı ve çevreyle ilişki dikkate alınması
- İklim özellikleri, yön durumu dikkate alınması
- Bakım ve süreklilik sağlanması (Civan, 2003).

Kent parkı alan seçimi, çevre yapı yoğunluğu ile ilişkili olduğu kadar doğal kaynakların ve topoğrafik yapı özelliklerinin değerlendirilmesiyle de ilgilidir. İklim verileri ve diğer çevre faktörleri planlamada kriter olabildiği gibi alan plastiği ve form çalışmaları çevre standardını yükseltici ve fonksiyonel işlevler üstlenebilir nitelik taşımaktadır. Özellikle fonksiyonlar arası ilişkileri kuran bir dizi ilgi çekici mekanların geliştirilmesi, park planlamada önemli planlama ilkeleri olarak kabul edilir (Aygün, 2005).

Bir kent parkının kullanılabilirliği ve yararlılığı, kullanım kapasitesi ve rahatlığı ile doğrudan ilişkilidir. Kent parkının planlamasında estetik ve fonksiyon birlikte düşünülmeli, insanların yaş ve sağlık durumları, arzu ve istekleri, eğitim ve sosyo-kültürel seviyeleri dikkate alınmalıdır. Kent parkının yapılacağı alan ve çevresi iyi etüd edilmelidir. İyi bir etüd yapılmadan hazırlanacak olan en güzel peyzaj projesi dahi uygulanamaz veya uygulanırsa bile tüm bireyler için ulaşılabilir ve kullanılabilir olmaz.

Kent parkının kullanıcılar için rahat ve huzur veren bir dinlenme ortamı olması plan karakteri ve yapılan tasarımla doğrudan ilişkilidir. Park girişleri geniş kapılarla ve meydanlarla düzenlenmelidir. Girişten itibaren, parka gelen kalabalık ziyaretçilerin alan içerisindeki kullanım alanlarına kolay ulaşım ve güvenli dolaşımını sağlamak için parkın diğer kısımlarına götürecektir yaya yolları meydanlardan itibaren başlatılmalıdır. Park içinden geçen taşıt yollarının iki yanında, yeterli genişlikte kaldırımlara yer verilmeli ve güzergah üzerinde ziyaretçilerin dinlenmesi için yeterli sayıda banklar yerleştirilmelidir. Kent parkı içinde, ihtiyaçlara göre parkın müsait yerlerinde spor ve çocuk oyun alanları tesis edilmelidir. Park sahası içinde yerine göre köprülere, kaya bahçelerine, şevlere, kısa geçitler ile döşeme taşlı merdiven ve rampalı yollara yer verilmelidir. Park sahası içinde, üstü açık veya kapalı eğlence ve gösteri alanları yer almalıdır. Parka araba ile gelenler için, otopark yerleri düzenlenmelidir. Parkta yeme içme ve tuvalet ihtiyaçları için, sahanın uygun yerlerinde mekanlar oluşturulmalı, bunlar yeterli sayıda ve boyutlarda düzenlenmelidir.

Yeşil alanda bazı flora çeşitlerine yer verilmesi, parkın uzakça ve kapalı bir yerinde, hayvanlar için teşhir yerlerinin yapılması, çağdaş plastik sanat öğelerine yer verilmesi, dikey ve yatay düzleme kazandırılacak estetik görünüşün yanısıra, çağdaş sanat ürünlerinin tanıtılmasında insanları eğitici olacaktır.

Kent parkı, yıl boyu kullanılabilir tasarlanmalı, gece saatlerinde de yararlanabilen özelliklere sahip olmalıdır. Yoğun kullanışlar için uygun yüzey kaplamaları ve güvenli malzemeler tasarım safhalarında ele alınmalıdır.

2.3.2.1.4.2 Spor tesis alanları

Spor tesis alanları da kentsel yeşil alanlar içerisinde değerlendirebileceğimiz ve aktif rekreasyon amacıyla en çok kullanılan açık alanlardan olup bu alanlarda voleybol, basketbol ve futbolun dışında atıcılık, binicilik, su sporları ve salon sporları gibi farklı spor aktivitelerine katılma imkanı vardır. Spor tesisleri çevrenin peyzajı ile uyumlu olmalı ve mekan organizasyonunda fonksiyon dikkate alınmalıdır. Tasarımda aynı grup tesisleri mümkün olduğu kadar bir araya toplayarak parklar halinde ve şehir dışına doğru genişletmeye çalışılmaktadır. Böylece karşılaşma izlemeye gelenler için otopark, lokanta, dinlenme yerleri, gezinti bahçeleri, yemek, okuma, müzik salonları ayrıca spor yapmaya ve eğlenmeye gelenler için çeşitli spor tesisleri ve gösteri alanları, dinlenme alanları ve gezinti yolları ile bir park şeklinde düzenlenebilir (Aksoy, 2001).

2.3.2.2 Kent çevresindeki açık yeşil alanlar

Konumuna göre yeşil alanlardan bir diğeri ise; kent çevresi ve yakınında yer alan ya da kent içi su yüzeylerinin bir parçası olan yeşil alanlardır. Bunlar daha çok gününbirlik ziyaret edilen ya da hafta sonu tatillerinde kullanılan ve 30-60 dakikalık yürüyüş mesafesinde aktif ve pasif rekreasyon için uygun olanakları bulunan alanlardır. Kent çevresindeki yeşil alanlar, kent büyüklüğüne göre kent merkezinden değişik uzaklıklarda olabilirler. Kent çevresi yeşil alanları içinde bölge parkları, golf alanları, kıyı parkları, hayvanat bahçeleri, botanik bahçeleri, sergi ve fuar alanları sayılabilir (Uzun 1990).

2.3.2.2.1 Bölge parkları

Genel tanımıyla bölge bir kentten büyük bir coğrafi bölgeden küçük olan ve kendine özgü birçok özelliklere sahip bir alan parçasıdır Bölge tanımıyla ifade edilen coğrafi alan yalnızca bir kara parçası olmayıp içinde birçok kentsel ve kırsal yerleşimin bulunduğu ekonomik, fiziksel ve toplumsal yönden bir kişiliğe sahip olan çevrelerdir (Uzun 1990).

Bölgeler içinde bir veya birden çok yoğun nüfuslu yerleşim merkezleri olabilir. Bunların rekreasyonel ihtiyaçları kent merkezlerindeki yeşil alan üniteleri ve birçok yerleşim birimine ortak hizmet verebilen bölgesel parkla halkının ihtiyaçları karşılanabilir. Bu parkların genel amacı, kent parkında olmayan fonksiyonlarını kırsal doğal çevre içinde geniş kitlelere sunmaktır. Bu nedenle her bölgede boyutları ve karakteri bakımından yöresel ve geniş olan rekreasyon amaçlı bölgesel parklar bulunmalıdır. Çünkü bölge içindeki kent çekirdeklerinde yoğun yapılaşma ve hızlı olarak görülen kentsel değişim sonucu mahalle parkları, kent parkları ve oyun alanları gibi tesislerin yöre halkına yeterli olabildiği söylenemez. Diğer taraftan mevcut imar planlarının önerdiği yeşil alanlar bile genelde çok yetersiz düzeydedir.

Ayrıca kent parklarında oluşturulamayan birçok rekreasyonel fonksiyonlar bölge parklarının tesisini zorunlu hale getirmektedir. Çünkü günümüzde bir kent parkı içinde bir orman parçası, yaban hayatı koruma bölümü, piknik, balık tutma, kamp kurma, yelken ve su sporları yapma, golf oynama, koşu ve uzun mesafe yürüyüş olanakları sağlanamamaktadır (Uzun 1990).

Bölge parkları alan yönünden geniş rezerv alanlardır. Genişlikleri 1000 dekarın üzerinde, arazi durumuna, bölgesel karakterlere ve alan kullanımına göre binlerce dekara kadar büyüklükte planlanabilir. Bu yapısı ile milli parklarla karıştırılmamalıdır. Bölge parkları, kent parklarının içeremediği peyzaj güzellikleri, geniş açık yeşil alanları, koruları, yapay göl ve dereleri ile doğal görünümlü bir rekreatif alan durumundadır. Bu özellikleri ile yöre halkına rekreasyonel hizmet sunması yanında fiziksel yapısı ile de bazı fonksiyonları bulunur. Bunlar sırasıyla;

- Kent içinde sağlanamamış rekreasyonel olanakların büyük bir bölümünü bölge halkına sunmak,
- Bölgesel doğal peyzaj güzelliklerinin korunmasını sağlamak
- Metropolitan kentleşme sistemi içinde gelişen kentlerin gelişmelerini kontrol altına alarak kentlerin istenmeyen yönlere gelişmesini önlemek.

Bölgesel parklar doğal alanları, doğal ve yapay geniş su yüzeyleri, gezinti ve park yolları, oyun alanları ile özel mülkiyete konu olmayan kamu topraklarıdır. Bu yapısıyla

kamu yararına kullanım ve çeşitli rekreasyonel olanaklar, genel alan kullanımında en önemli öncelikler arasında yer alır (Uzun 1990).

2.3.2.2.2 Kıyı parkları

Kıyı parkları, buldukları yöredeki insanların sosyal, kültürel, ekonomik yapı ve ihtiyaçları ile rekreasyonel eğilimlerine uygun olarak kıyının içerdiği doğal elemanların fiziksel planlamaları ile yapılır. Kıyı parkları, gününbirlik rekreasyonel aktivitelerin yanı sıra uzun süreli aktivitelere de uygun özellikleri olmalıdır. Kıyı alanlarının insanların sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarına ilişkin potansiyelleri şunlardır: Kıyıların sahip oldukları ılıman iklim, karasal iklime göre daha yumuşaktır ve yer yer oluşturduğu mikroklimalar ile insanın yaşam alanını daha olumlu yönde etkiler. Kıyı alanları özellikle deniz kıyıları fonksiyon, estetik ve algılama yönünden insanların dinlenmeleri, eğlenmeleri, zindelik ve canlılık kazanmalarına olanak tanınması sebebiyle çeşitli aktiviteler için değişik derecede çekici olma özelliği gösterirler. İnsanların kıyı alanlarına olan ilgisi, endüstriyel toplum olmanın bir fonksiyonu olarak fiziksel ve rekreasyonel ihtiyaçlarının bir sonucu olduğu söylenebilir (Uzun 1990).

2.3.2.2.3 Botanik bahçeleri

Kuruldukları doğal çevrede kentsel çevre ile kırsal çevre arasında tampon yeşil alan oluşturan özel kullanım amaçlı birçok bahçenin birlikte oluşturulduğu bir bütündür. Bu nedenle botanik bahçeleri olarak adlandırılır.

Genel olarak botanik bahçeleri tıp, biyokimya, genetik, tarım, orman, ekoloji, ve botanik bilim dalları için araştırma eğitim ve uygulama olanakları ile bitkisel malzeme sağlayan herbarium, müze gibi üniteleriyle, onları destekleyen genel eğitime hizmet eden canlı ve cansız bitkilerin oluşturduğu açık hava müzeleridir. Ayrıca botanik bahçeleri ve arboretumlar buldukları kent peyzajının en önemli estetik peyzaj düzenleme mekanları olmalarından başka, bilimsel çalışma ve araştırma alanlarıdır. Amaçları arasında yeni bitki koleksiyonunu oluşturma, yaşatma ve koruma olması yanında, en önemli işlevi insanın bitkiler üzerindeki ilgisini geliştirmektir (Uzun 1990).

2.3.2.2.4 Hayvanat Bahçeleri

Kapalı yerlerde çalışan ve yaşayan kent halkına yeşil örtüsü, su yüzeyleri ve doğal görünüşlü alanları ile yerli ve yabancı hayvan cins ve türlerini tanıtmak, bunların özelliklerini öğretmek, sevgisini aşlamak, okul öncesi ve okul çağı çocuklara evcil ve yaban hayvanlarını canlı olarak göstermek, pratik bilgiler vererek okullar için canlı laboratuvar görevi yapmak, ülkede ve dünyada soyu bitmek üzere olan hayvanları çoğaltarak yok olmalarını önlemek ve değişik bir ortamda dinlenme olanağı sağlamak amacıyla kent yakın çevresinde oluşturulan yeşil alanlardır (Uzun 1990).

2.3.2.2.5 Sergi ve fuar alanları

Sergi ve fuar alanları çağdaş peyzaj planlama anlayışının getirdiği ilkeleri kapsayan kent içinde veya yakın çevresinde yer alan geniş park ve alış-veriş alanları olarak tanımlanabilir. Fuarlar ve bahçe sergileri 200-2000 dekarlık alanlar üzerinde çok yönlü kullanışlar için planlanırlar. Çünkü bu alanlarda sergi ve fuar fonksiyonları yılın belirli zamanlarında yer almaktadır. Sergi fonksiyonunun bitmesi ile birlikte kent halkının ilgisinin devamı için yeşil alanda bulunan rekreasyon alanlarının sergi ve fuar alanlarında düzenlenmesiyle mümkün olabilir. Bu nedenle sergi ve fuar alanları kent parkı karakterinde özel yeşil alanlar olarak düzenlenmelidir. Kuruluş yeri seçimi kentsel gelişim için değerlendirilmeyen bataklık, sarp kayalık, kıyı kesimleri, bozulmuş topoğrafik yapının hakim olduğu terk edilmiş eski maden ve kum ocakları gibi alanlar yapılmaktadır. Diğer bir deyişle sergi fuar alanı uygulamaları başka çalışmalarla daha önceden kaybedilmiş bozuk alanların yeniden kazanılması için yapılan kamu çalışmalarıdır (Uzun 1990).

Kent içi ve yakın çevresinde yer alabilecek sergi ve fuar alanları kent ile çok iyi bir ulaşım sistemine ve alt yapı ile ilgili hizmetlerin çok iyi çözümlenmiş olması gerekmektedir. Çünkü bu alanlar fonksiyonları gereği kısa dönemler içinde yoğun olarak kullanılırlar.

2.3.2.2.6 Golf alanları

Topoğrafik yapının değişik alan formlarını verdiği yerler ile, mevcut bitki örtüsünün ağaç ve çalı yönünden zengin olduğu alanlar golf alanı olarak uygun yerlerdir. Özellikle hafif engebeli topoğrafik yapı içinde bulunan büyük ağaç kitleleri, doğal kaya yüzeyleri, dere ve çukur bölümler golf alanına derinlik ve ilginçlik kazandırır. Kıyı kesimlerde yapılan örneklerde, kumul tepeleri, dağınık serpiştirilmiş çalı grupları oyun alanını görsel yönden zenginleştirebilir (Uzun 1990).

Golf alanının doğal alan potansiyeli ise, bitki örtüsü ve alanın büyüklüğü, vuruş mesafesi ve delikler birbirleriyle ilişkili olarak düzenlenir. Genel olarak verilen tasarım kararları, belli amaçların gerçekleşmesi ve çok yönlü kullanışlar için olanaklar tanınmalıdır. Bu yaklaşımlar planlamada ortaya çıkabilecek sorunlar için alternatif çözümlerin verilebilmesini kolaylaştırır (Uzun 1990).

Kent içinde veya yakın çevresinde yer alan, günübirlik veya daha uzun süreli kullanımlara uygun, aktif ve pasif rekreasyon amaçlarıyla oluşturulan bu alanlar araştırmamızda hedef kitle olarak belirlediğimiz özürlüler, özellikle bedensel özürlüler tarafından en çok kullanılacak alanlardır. Bu alanlarla ilgili tasarım kriterlerinde bedensel özürlülerin antropometrik ölçüleri, donatılarla ilgili olması gereken standartlar dikkate alınarak bireylerin yaşayabilecekleri sorunlar en aza indirilmelidir.

3. ÖZÜRLÜ TANIMI, İSTATİKSEL DAĞILIMLARI

3.1 ÖZÜRLÜLÜK TANIMLARI

Açık yeşil alanlarda özürliye uygun tasarımların yapılabilmesi ve özürliilerin kullanımına uygun mekanların incelenmesinden önce, özürllülük tanımının iyi yapılması gerekmektedir. Bu tanımlamalar yapılırken, konuya farklı açılardan bakılmakta ve özürliiler, birbirinden çok farklı kısıtlılıklara ve ihtiyaçlara sahip gruplar olarak tanımlanmaktadır.

Türk literatüründe, özürliü kavramı farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Özürliü kavramı sakat, engelli, yetersiz gibi kelimelerle ifade edilmektedir. Özürliülere ilişkin sorumluluk üstlenen kurum, kuruluş, sivil toplum örgütü ve bu birimlerle ilgili kanun, tüzük ve yönetmeliklerde de özürliüler farklı isimlerle ifade edilmiştir. Dolayısıyla özürliü bireyin yaşamı süresince yapabileceği aktiviteleri yerine getirmekteki yeterliliği ile ilgili yapılan bazı tanımlar şöyledir:

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre özürliü; “sakat, engelli, özürlü olan yada elverişsiz, kusuru olan” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr).

Uluslararası Sakatlar Yılı olan 1981’de, ülkemizde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı çatısı altında, özürliülere yönelik bir birim olarak ilk kez kurulan “Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu” nun özürliülerle ve özürllülükle ilgili tanımı şu şekildedir: “Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal özelliklerinden belirli bir oranda fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu, normal yaşamın gereğine uyamayacak düzeyde özürlenmiş kişiye sakat, özürlenme durumuna da sakatlık denir”(Bekiroğlu 2002).

1983 tarihli 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanununda özürliü; “bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinde belirli bir oranda

fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu ve bozukluğu sonucu, toplumsal rolünü gerçekleştirebilmesi için bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” olarak tanımlamıştır. Bu tanım, 1997 yılında değişikliğe uğramış ve özürlü, “doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup, korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi” şeklinde tarif edilmiştir (Seyyar 2001).

Türk Standartları Enstitüsü’ne (TSE) Vücut fonksiyonlarının kullanımında fiziki ve zihinsel kısıtlılık veya kayıp halini özürlülük olarak tanımlamaktadır (TSE 1991).

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’na göre; “Özürlü; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup, bağımsız hareket edebilmesi için yapılarda ve açık alanlarda özel fiziki düzenlemelere gereksinim duyan kişidir”.

Türk iş mevzuatı Yönetmeliğe göre; “beden veya zihin gücünden belirli bir oranda yoksun olduğu sağlık kurulu raporu ile belirlenen ve bir iş bulmakta genellikle zorluk çeken, fakat her hangi bir işyerinde söz konusu yetersizliğine rağmen, bazı işleri derhal veya kısa bir alıştırma sonunda yapabilecek durumda olan kimseye sakat” denilmektedir.

Özel Eğitim Sözlüğünün tanımında hem günlük aktivitelere hem de bağımsızlık kavramına değinilmekte ve özürlülük, “gerek doğuştan gerekse hastalık yada kaza sonucu bağımsızlığı, öğrenimi veya iş tutması geçici yada sürekli olarak engellenmiş olan, bedensel, ruhsal yada hem bedensel hem de ruhsal engelli olanlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Öncül 1989).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 9 Aralık 1975 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel beyannamesinin 3447 no lu eki olan Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi’nin 1. Maddesine göre özürlü “normal bir kişinin kişisel yada sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal

yeteneklerindeki kalıtsal yada sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar sakattır” şeklinde tanımlanmaktadır.

Milletlerarası Çalışma Örgütü (International Labour Organization) konuya, özürülülerin çalışma hayatındaki durumları açısından bakarak, 20.06.1983 tarihli, 159 sayılı “Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı” sözleşmesinin 1.maddesine göre sakat tanımı, fiziksel ve ruhsal bir noksanlık sonucu uygun bir işi sağlama, işi koruma ve işte ilerleme ihtimalleri önemli bir biçimde azalmış kişidir (Seyyar, 2001).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO); Özürülülüğü ve özürülü kavramını 1980 yılında hastalık sonuçlarına dayanan ve sağlık yönüne ağırlık veren üç ayrı tanımlama ile; Yetersizlik (Impairment), Özürülülük (Disability), Engellilik (Handicap) olarak gruplandırmıştır.

- Yetersizlik (İmpairment): Sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı ve fonksiyonlardaki eksiklik ve anormalliği ifade eder. İç ve/veya dış organların zarar görmesi veya tahrip olmasıdır. Organlardan herhangi birisinin zarara uğramış olup olmadığı genelde tıbbi teşhis sonucunda kesinlik kazanmakta ve yetersiz (İmpairment) olarak ifade edilmektedir.
- Özürülülük (Disability): Bir aktiviteyi normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içerisinde gerçekleştirmedeki kısıtlılık veya yetersizliktir. Organların zarara uğraması sebebiyle ruhsal, psikolojik veya fiziki yönden fonksiyonel engellerin ortaya çıkmasıdır. Fonksiyonel engeller, normal bir aktiviteyi yerine getirmedeki zorluğu ve meşakkati dile getirmektedir. Dolayısıyla, fonksiyonel engeller, kişinin bedene ait değişik yetenek ve performans kaybını yansıtmakta ve özürülülük (Disability) oluşmaktadır.
- Engellilik (Handicap): Bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesidir. Yaşanan kentlerde fonksiyonel engellerin artması nedeniyle özürülüler sosyal hayatta zorluklarla karşı karşıya gelmekte ve kendilerinden beklenen sosyal rolleri yeterince yerine getirememektedir. Bu nedenle, sosyal engeller, değişik sosyo-kültürel faaliyetlere katılma açısından özürülüler için engellilik (Handicap) oluşmaktadır (Yavaş 2002).

Tablo 3.1: Yetersizlik, özürlülük ve engellilik kavramı ile ilgili örnekler

Yetersizlik (Organ Boyutu)	Özürlülük (Kişi Boyutu)	Engellilik (Sosyal Boyut)
Kesik bacak	Yürüme güçlüğü	İşsizlik
Görme bozukluğu	Okuma güçlüğü	Okula devam edememe
Eldeki hasar	Objeleri tutuma ve taşıma güçlüğü	Eve bağımlı kalma
Kol ya da bacadaki felç	Sınırlı hareket etme	Sosyal soyutlanma
Sesteki hasar	Konuşma güçlüğü	Kısıtlı etkilenme
İşitme bozukluğu	Konuşmaları anlama güçlüğü	Sosyal soyutlanma
Zihinsel bozukluk	Yavaş öğrenme	Sosyal soyutlanma

Kaynak: Yavaş 2002

Dünya Sağlık Örgütü'nün yapmış olduğu sınıflandırmaya daha ayrıntılı olarak bakıldığında yetersizlik, özürlülük ve engellilik kavramlarının içerisinde yer alan etkenler aşağıdaki gibidir (Yavaş 2002).

- Yetersizlik (Organ boyutu)
 - Zihinsel
 - Psikolojik
 - Dil ile ilgili
 - İşitme ile ilgili
 - Görme ile ilgili
 - İskelet sistemi ile ilgili
 - Diğer
- Özürlülük (kişi boyutu)
 - Davranış
 - İletişim
 - Kendine bakabilme
 - Özel yetenekler
 - Diğer hareket kısıtlılıkları

- Engellilik (sosyal boyut)
 - Yön bulma
 - Fiziksel bağımlılık
 - Hareket edebilme
 - Bir işte çalışma
 - Sosyal katılım
 - Ekonomik bağımsızlık
 - Diğer

Şükrü Sürmen' e göre “özürlü fiziksel bir eksikliği yada zihinsel bir bozukluğu olan kimse veya bir işi yapamamasında kabul edilebilir nedeni yada bir engeli bulunan kimse şeklinde tanımlanır” (Sürmen 1988).

2002 yılında “Özürlüler İdaresi Başkanlığı”nın “Türkiye İstatistik Kurumun”a yaptırdığı örneklem araştırma ile özürlü tanımı; “doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş normal yaşamın gereklerine uyamayan kişilerdir” (TUİK ve ÖZİ 2002).

Başka bir ifade ile “zihinsel, duysal ve sosyal özelliklerinde belirli bir oranda işlev kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereğine uyamayacak düzeyde engellenmiş kişiye sakat veya özürlü denir” (Bekiroğlu 2002).

Yapılan bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi özürlülük, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza ile; normal yaşam gereği, bireyin kendi kendine yapması gereken bedensel, ruhsal veya zihinsel faaliyetleri, normal veya normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirilmede ki kısıtlılık veya yetersizlik sonucu meydana gelen fonksiyon kaybı ya da hareket etme güçlüğü; yani görme, duyma, konuşma, öğrenme, kavrama, erişme, yıkanma, yemek yeme, tuvalete gitme, iş ve sosyal hayata katılma gibi aktivitelerde yaşanabilen zorluklar olarak da tanımlanabilir.

Yukarıda farklı kişi ve kurumların kendi uzmanlık alanları doğrultusunda yapmış oldukları tanımlarla özürüluları toplum dışına itmeden, fiziksel çevre gereksinimlerini

araştırarak oluşturan, tasarımcılar ve uygulamacılar ile tüm bireyler için ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik sağlanmalıdır.

3.2 ÖZÜRLÜLÜK NEDENLERİ, TÜRLERİ ve TANIMLARI

3.2.1 Özürlülüğün Nedenleri

Özürlülük nedenini, doğuştan olan özürlülük ve sonradan özürlülük olan, olarak iki başlık altında inceleyebiliriz.

3.2.1.1 Doğuştan (konjenital) olan özürlülük

- Genetik bozukluklar ve akraba evlilikleri gibi kalıtsal nedenlerle ve anne - baba arasındaki kan uyumsuzlukları sebebiyle oluşan özürlülük.
- Hamilelik sırasındaki yaşanan olumsuzluklar (annenin geğirdiği hastalıklar, kullandığı ilaçlar, yetersiz beslenme) sebebiyle oluşan özürlülük.
- Doğum sırasında (doğum travması, doğum sırasında bebeğin oksijensiz kalması) ve doğum sonrasında oluşan özürlülük.

3.2.1.2 Sonradan olan özürlülük

- İş, ev ve trafik kazaları sonucu oluşan özürlülük
- Afetler, terör veya savaşta sakatlananlar
- Kronik hastalıklar, bulaşıcı ve salgın hastalıklar, alkol ve ilaç bağımlılığı, zihinsel ve psikolojik rahatsızlıklar sonucu oluşan özürlülük.
- Yaşlanmaya bağlı olarak kişilerde oluşan bir takım yetersizlikler sonucu oluşan özürlülük.

İnsanlar, sağlam ve sağlıklı olarak doğmalarına rağmen hayatlarında her zaman ve her yerde değişik risklerle; iş kazası, trafik kazası, şiddet eylemleri, savaş veya terör,

hastalıklar, değişik tabii afetler v.b. karşılaşabilirler ve sakatlanabilirler. Mesela, 17 Ağustos 1999’da Marmara bölgesinde 7.4 büyüklüğünde meydana gelen depremde yirmi binin üzerinde kişinin hayatını kaybettiği, elli bin kişinin yaralandığı ve bu yaralılarından yirmi bin civarında kişinin de özürlü durumuna düştüğü bilinmektedir. Ayrıca, trafik kazalarının sebep olduğu özürlü insanlar olmakla birlikte bu konuda 2004 yılında Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) yapmış olduğu Trafik Kaza İstatistikler-2004 araştırmasında 1995-2004 yılları arasında meydana gelen trafik kazaları sebebiyle ölen ve yaralanan sayısı tespit edilmekle birlikte kaza sonucu özürlü olan birey sayısı verilmemiştir (TÜİK,2004).

3.2.2 Özürlülük Türleri ve Tanımları

Yapılan araştırmalar sonucunda, toplumda sadece sürekli özürlülerin olmadığı, toplumda yaşayan her bireyin hayatının bir döneminde, kısa veya uzun süreli, geçici olarak, fiziksel çevrede özürlü sayılabildiği gözlemlenmiş olup, bedensel özürlülerin toplum içindeki tanımı ve oranlarına değişik boyutlar kazandırmıştır. “Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu” ve “Türk Standartları Enstitüsü (TSE)” özürlüleri belli gruplara ayırarak özürlülüğü fiziksel çevrede getirdiği kısıtlılığa göre de tanımlamıştır. Buna göre yapılan özürlü tanımlarını geçici özürlüler ve sürekli özürlüler olarak ikiye ayrılmaktadır.

3.2.2.1 Geçici Özürlüler

Toplumun küçük bir bölümünün özürlü olduğunu kabul etmek yerine, büyük bir bölümünün geçici özürlü olduğunu kabullenmek daha doğru bir düşünce olacaktır. Tam fiziksel yeteneğin geçici bir durum olduğu, buna karşılık bütün insanların, yaşamlarının bir bölümünü özürlü geçirebilecekleri bilinen bir gerçektir.

Aşağıda belirtildiği gibi kronik ve geçici hastalıklar sonucunda hareketleri kısıtlanmış olan bireyler de bazı gereksinimlerinden dolayı kısıtlılıkları devam ettiği sürece özürlü sayılmaktadırlar.

- Dolaşım sistemi (kalp, damar) rahatsızlıkları olanlar,
- Sindirim ve idrar yolları hastalıkları sonucu ameliyatlı ve yapay organ taşıyanlar,
- Akciğer hastalıkları, nefes yolları rahatsızlıkları ve diyabeti olanlar
- 12 yaşına kadar olan çocuklar ile 60 yaş üstü yaşlılar da hareketlerindeki, görsel ve işitsel duyulardaki kısıtlılık nedeniyle fiziksel çevrede özürlü sayılabilmektedir (Babaoğlu 2003).

Yaşlılık; kendi içinde çok çeşitli gruplara ayrılabilir. Yaşlılar, bazı fonksiyonları yapmakta güçlük çekmesi nedeni ile toplum içinde ki görevi, sosyal ve ekonomik durumu değişmiş kişilerdir. Yaşlıları sahip oldukları farklı yeterlilik düzeylerine göre gruplandırabiliriz;

- Dinamik hayatlarını sürdürebilen, tüm gereksinimlerini kendileri karşılayabilen sağlıklı yaşlılar,
- Yatağa bağımlı olmamakla birlikte günlük gereksinimlerini karşılayamayan yaşlılar,
- Devamlı bakıma muhtaç olan yaşlı (Babaoğlu 2003).

Yaşlılıkta oluşan özürlülükleri şöyle sıralayabiliriz:

- Cisimlere erişmede yetersizlik
- Organların ve vücut sisteminin toleransının azalması
- Kilo alma yada kaybetme
- Düşme eğiliminin artması
- Vücut sıcaklığının sağlanamaması
- Tuvaletini tutamama
- Bunama (Babaoğlu, 2003).

Yukarıda anlatılan sebeplerden başka, fiziksel çevreyi kullanan sağlıklı bireylerin de geçici bazı gereksinimleri nedeniyle belirli zamanlarda kısıtlılıkları olduğu görülmektedir. Bu kişilerde kısıtlılıkları devam ettiği sürece özürlü sayılmaktadır. Örneğin; yük taşırken, aşırı yorgunken, hamilelikte, bebek arabası sürerken veya çocuk taşırken, yaşlılıkta çevreye uyumda zaman zaman zorluklarla karşılaşmakta ve fiziksel çevrede özürlü sayılabilmektedirler.

3.2.2.2 Sürekli özürlüler

Sürekli özürlüler; doğuştan veya sonradan oluşan etkenler sonucu bedensel, duyuşal, zihinsel ve sürekli hastalığı olan bireylerdir.

3.2.2.2.1 Bedensel özürlüler

El, kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında, kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk gibi sebeplerle kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı sonucu, normal insanın hareketliliğine sahip olamayan, hareket organlarında veya bireyin bedenini oluşturan yapılarıdaki, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, ve işlev kayıpları nedeniyle yardımcı cihaz ve araçlarla hareket edebilen fiziki özürlü kişilerdir. Özellikle kas ve iskelet sistemi özürlülerinden bel kemiği arızaları, kas zayıflamaları, beyin ve omurilik özürlüleri, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serabral palsi, sipina bifida çocuk felci, spastik özürlüler, yani hareket olanağını kısıtlayıcı özellikler taşıyan rahatsızlıkları olanlar bu gruba girmektedir. Bedensel özürlüleri yürüeyebilen özürlüler ve tekerlekli sandalye kullanan özürlüler olmak üzere iki grupta inceleyebiliriz.

3.2.2.2.1.1 Yürüeyebilen özürlüler

Bunları kendi içinde üçe ayırabiliriz.

- Hiçbir yardıma gerek olmadan yürüeyebilenler.
- Tutunarak veya bastonla yürüeyebilenler
- Koltuk değneğı veya daha komplike bir aparatla yürüeyebilenler.

3.2.2.2.1.2 Tekerlekli sandalye kullanan özürlüler

Bunları kendi içinde üçe ayırabiliriz.

- Tekerlekli sandalyeye bağılı olup zaman zaman yürüeyebilenler
- Vücudun üst kısmını tamamen kullanabilen tekerlekli sandalyeye bağımlı özürlüler
- Vücudunun üst kısmını da kullanamayan ağır özürlüler. (Bekiroğlu 2002)

3.2.2.2.2 Duyusal özürlüler

Görme, duyma ve konuşma duyularından en az birini tamamen veya kısmen kaybetmiş olan bireylere duyusal özürlü denir. Bunları kendi içinde üçe ayırabiliriz.

3.2.2.2.2.1 Görme özürlüler

Görememe, gözün bir ya da daha çok ögesinin yapı bozukluğu, yaralanma gibi doku bozukluğu sonucunda meydana gelmektedir. Doğuştan ya da beş yaşından önce kör olanlar ve beş yaşından sonra kör olanlar olarak ikiye ayrılır. Görme özürlü bir insan gözündeki görme algılarının yoksunluğu veya ileri derecede yetersizliği neticesinde ya hiç görememekte, ya da az görebilmektedir. Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu, görme özürlüleri kör ve az gören şeklinde iki gruba ayırarak, şu şekilde tanımlamıştır: Bütün düzeltmelere rağmen, iki gözle görmesi yüzde 10'dan aşağı olan, normal hayat ve çalışmalarında görme gücünden yararlanma imkanı olmayan kişilere kör denilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği'nin tanımlamasına göre kör, bütün düzeltmelere rağmen iki gözle görmesi yüzde 10'dan aşağı olan, eğitim-öğretim çalışmalarında görme gücünden yararlanamayan kişidir. İki gözle görmesi yüzde 30'dan aşağı olan, özel bir takım araç ve yöntemler kullanmadan normal hayat ve çalışmalarında görme gücünden yararlanamayanlar da az görenler olarak adlandırılmaktadır. Görme özürlü yaşa bağlı olarak ortaya çıktığında, beraberinde denge, dayanıklılık, tepki süresi ve çeviklik açısından da sınırlı olmanın dezavantajları yaşanmaktadır (Seyyar 2001).

3.2.2.2.2.2 İşitme özürlüler

Toplumda, normal düzeyde iletişimini sağlayamayan insanlar genelde, işitme özürlü olarak tanımlanmaktadır. İşitme özürlülüğü, doğum öncesi, doğum anı ya da doğum sonrasında gürültü, kaza, yaşlılık gibi çeşitli sebeplere bağlı olarak işitme duyusu organının işlevindeki arızadan meydana gelmektedir. İşitme kaybının 21-35 desibel arasında olması halinde kişi, hafif derecede işitme özürlü olarak kabul edilmektedir. 36-70 desibel arasında işitme kaybına uğrayanlar orta derecede, 71-90 desibel arasında ise ileri derecede işitme özürlü olarak tanımlanmaktadırlar. 90 desibel ve üstü ise çok

ileri derecede işitme kaybı olanlar için kullanılmaktadır. Sağır olarak da ifade edebileceğimiz bu grubun işitme cihazı kullanması mümkün olmadığından, işaret dili yöntemi ile iletişim sağlayabilmektedirler (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001).

3.2.2.2.3 Konuşma özürllüer

Herhangi bir nedenle konuşamayan, konuşmanın akışında, ritminde, tizliğinde, vurgularında, ses birimlerinin çıkarılışında, artikülasyonunda (ifade kabiliyeti) bozukluk bulunanlar, işittiği halde konuşamayanlar, gırtlaklı alımanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damak-çene yapısında bozukluk olanlara konuşma özürllü denilmektedir (TUIK ve ÖZİ, 2002).

Özel Eğitim Konseyi'nin sunduğu bir diğer konuşma özürllülüğü tanımı; dil ve konuşma problemleri, fertler arası sözlü münasebette değişik sebeplerden dolayı ortaya çıkan aksaklıklar ve düzensizlikler olarak tarif etmektedir. Konuşmadaki aksaklıklar ve düzensizlikler değişik boyutta ve derecede olabilmektedir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001).

3.2.2.2.3 Zihinsel özürllüer

Zihinsel Özürllü: Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir. Zeka geriliği olanlar (mental retardasyon), Down Sendromu, Fenilketonüri (zeka geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer (TUIK ve ÖZİ, 2002).

Bireyde zihinsel özürllülük, doğuştan, büyüme sırasında veya daha sonra oluşan fonksiyon bozukluklarının sebep olduğu özürllülük türüdür. Zihinsel özürller, zeka düzeyini ve düşünme kapasitelerini etkileyen bozukluklardır (Sürmen,1995).

Zihinsel gelişmesinde meydana gelen yavaşlama, duraklama, gerileme nedeni ile davranış ve uyum yönünden yaşitlarına göre sürekli gerilik ve yetersizliği olduğu için normal eğitim programlarından yararlanamayan, Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı sınıflandırmaya göre, “ağır öğrenenler, eğitilebilir zihinsel özürllüer, öğretilebilir zihinsel özürllüer ve devamlı bakım gereken bireyler” olarak gruplandırılmaktadır. Davranış bilimleri sözlüğüne göre zihinsel özürllülük “sosyal, çevresel yada organik

nedenlere bağlı olan normalin altında entelektüel gelişim” olarak tanımlanır ve hafif, orta, şiddetli ve çok ileri gibi değerlendirilir (Yavaş, 2002, Bekiroğlu, 2002).

3.2.2.2.4 Sürekli Hastalęı Olanlar (Süreğen Özürlüler)

Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır. Süreğen hastalıklar özur türü içerisinde bir alt başlık olarak yer almaktadır.

Bu özur grubunda yer alan hastalıklar;

- Kas ve İskelet Özürleri: Bedensel kusurlar, kalça mafsalı çıkıkları, bel kemiği arızaları, mafsal iltihapları, mafsal kireçlenmeleri, kas zayıflamaları
- Beyin ve Omurilik Özürleri: Çocuk felci, spastik özürlü, travmalar, omurilik özürlü, hidrosefali, sinir sistemi hastalıkları, epilepsi.
- İç Organ Özürleri: Kalp- damar hastalıkları, göğüs hastalıkları, verem, astım, karaciğer hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı rahatsızlıkları, endokrin ve metabolik hastalıklar v.b.
- Belirli Bir Maddeye Duyarlılık: Şeker hastalęı, koku, toz, çiçek vb. etkenlere karşı alerji (Bekiroğlu 2002).
- Cilt ve deri hastalıkları
- Kanserler, kan hastalıkları, HIV
- Ruhsal davranış bozuklukları

gibi nedenlerle de bireyler özürlü olarak tanımlanmaktadır.

3.3 BEDENSEL ÖZÜRLÜLERİN DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3.3.1 Çevre Faktörleri

Kentsel çevre tasarımı, insanın fiziksel gücünü bütünüyle kullanabildiği durumların yanı sıra geçici yada sürekli özürlülük durumları da göz önüne alınarak yapılmalıdır (Yavaş 2002).

Herkesin yaşamı boyunca bir veya birçok kez hareketi engellenmiştir. Hareket engeli son derece geniş kapsamlıdır. Kaza, hastalık ve doğumsal nedenlerle hareket, görme, veya anlama güçlüğü çeken insanları bu gruba dahil edebiliriz. Kayak kazası geçirip ayağını incitenler, terör sebebiyle duyuşal özellikle görme yeteneğini kaybedenler, küçük çocukları veya taşıdıkları yük nedeniyle geçici hareket kısıtlılığı olanlar da bu gruba dahildir. Bu nedenle ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik için iyi düzenlenmiş kentsel çevrelerin büyük önemi vardır. Açık alanlarda özürllüer düşünülerek yapılan rampalar, yaya yolu ve geçitler yok denecek kadar azdır. Kentsel çevrenin en önemli elemanlarından olan yeşil alanlar yukarıda ifade ettiğimiz özürllü gruplarının hepsi için çok önemlidir. Bu çalışmanın amacı bütün özürllüer, özellikle tez çalışmamızın hedef kitlesi olan, bedensel özürllü, görme özürllü ve yaşlıların faydalanacağı açık yeşil alanları özürllüere uygun donatı ve düzenlenmeler açısından değerlendirmektir. Kentsel çevrede yapılacak düzenlemeler özürllüer topluma uyum sağlmasına büyük bir katkı sağlayacaktır.

3.3.2 Sosyal Faktörler

Bedensel Özürllüer sosyal hayata katılımı yavaşlık ve uygulamadaki yetersizlik sebebiyle günümüzde en alt düzeydedir. Yetersizlikler nedeniyle, bedensel özürllüer büyük bir çoğunluğu toplumsal hareketlere katılamamaktadır. Kentsel çevre unsurlarından stadyumlar, sinemalar, tiyatrolar, parklar ve ulaşım alanlarında bedensel özürllüer dikkate alınarak yapılmış tasarımlara sınırlı ölçüde rastlanmaktadır. Özürllü

bireyin yardıma gerek duymadan işe gidebilmesi, sinema ve tiyatrodan yararlanması, toplu taşıtlar ile ulaşımını sağlaması kesinlikle gereklidir. Bu toplumla birlikte yaşama ve paylaşma duygusunu güçlendirecektir.

3.4 ÖZÜRLÜLERE İLİŞKİN İSTATİKSEL VERİLER

Kayıt sistemi gelişmiş olan ülkeler özörlölere ilişkin bilgileri kurumlarındaki kayıtlardan elde etmektedirler. Belirli aralıklarla yapılan araştırmalarla da kurum kayıtlarında olan bilgiler güncellenmekte eksik bilgiler de derlenmektedir. Ülkemizin de içinde yer aldığı birçok ülke, özörlölere ilişkin istatistik bilgiler oluşturmadıkları için Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tahminlerini kullanmaktadır. Özörlölere ilişkin veri kaynaklarından biri nüfus sayımlarıdır. Ülkemizde 1985 ve 2000 yıllarında yapılan genel nüfus sayımlarında özörlölerin sayısı tespit edilmiştir. Ancak bu bilgiler yetersiz olup özörlölerin sosyo- ekonomik nitelikleri, yaşadıkları sorunlar ve toplumdan beklentileri konusunda kapsamlı çalışmalar henüz yapılmamıştır (TÜİK, ÖZİ,2002).

3.4.1 Dünyada ve Ülkemizde Özörlölere İlişkin Nüfus Oranları

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gelişmekte olan ülkeler için özörlölük oranının yüzde 12 olduğunu öngörmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmalar bu oranın ABD'de de yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaşayan her on kişiden birinin geçici veya sürekli özörlü olduğu kabul edilmiştir.

Birleşmiş Milletlerin 1994 yılı raporuna göre de dünyada ki nüfusun yüzde 10'u özörlü kişilerden oluşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu oran yüzde 12'ye kadar çıkmaktadır (Yavaş 2002).

İsviçre'de yapılan bir araştırmaya göre, özörlölüğe sebep olan faktörlerin başında yüzde 72 ile hayatın değişik safhalarında meydana gelen hastalıklar, yüzde 18.5 ile doğumlar ve yüzde 9.5 ile değişik kazalar gelmektedir. Hastalık ve doğum faktörü

kadınlarda daha çok özürllülüğe sebebiyet verirken, kazalara maruz kalıp özürllü duruma düşen erkeklerin oranı, kadınlarınkinden iki kat daha fazladır denilmektedir (Seyyar 2001).

Tablo 3.2 de bazı ülkelerin genel nüfus içinde yaş gruplarına göre özürllü nüfus oranları verilmiştir. Gelişmiş ülkelerde ki özürllü nüfus oranlarının gelişmemiş ülkelerde ki nüfus oranlarından yüksek çıkmasının sebebi, özürllü kavramının daha geniş olarak ele alınması, 60 yaş üstü nüfusun fazla olması ve verilerin daha sağlıklı toplanmış olmasıdır.

Tablo 3.2: Yaş gruplarına göre farklı ülkelerdeki özürllü nüfus oranları

Ülke	Yıl	Toplam	0-14	15-59	60+	15-64	65+	15-49	50+
Hindistan	1981	0.2	-	-	-	-	-	-	-
Kuveyt	1980	0.4	0.4	0.4	2.7	-	-	-	-
Pakistan	1981	0.5	0.1	0.2	0.8	-	-	-	-
Kuzey Afrika	1980	0.5	0.2	0.5	2.6	-	-	-	-
Bangladeş	1982	0.8	-	-	-	-	-	-	-
Brezilya	1991	0.9	0.4	0.9	2.7	-	-	-	-
Irak	1977	0.9	0.3	-	-	-	-	1.0	3.4
Lübnan	1994	1.0	0.5	0.9	2.9	-	-	-	-
Türkiye	1985	1.4	0.6	1.4	5.0	-	-	-	-
Mısır	1981	1.6	0.7	1.7	7.3	-	-	-	-
Japonya	1987	2.7	-	1.4	7.5	-	-	-	-
Kıbrıs	1992	4.0	0.7	3.1	12.9	-	-	-	-
Çin	1987	5.0	2.8	3.6	22.0	-	-	-	-
İtalya	1994	5.0	3.5	1.6	20.8	-	-	-	-
Almanya	1992	8.4	0.9	4.7	25.7	-	-	-	-
Polonya	1988	9.9	0.5	7.9	34.2	-	-	-	-
Hollanda	1986	11.6	4.5	-	-	8.2	4.0	-	-
İsveç	1988	12.1	-	-	-	8.0	26.4	-	-
İngiltere	1991	12.2	2.4	7.3	34.6	-	-	-	-
İspanya	1986	15.0	2.4	-	-	8.5	55.8	-	-
Amerika	1994	15.0	-	11.9	38.2	-	-	-	-
Kanada	1991	15.5	6.9	-	-	12.9	46.0	-	-
Avustralya	1993	18.0	7.0	13.6	50.9	-	-	-	-
Norveç	1991	33.0	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001

Birleşmiş Milletlerin 1992 yılı raporuna göre dünya nüfusunun yüzde altısı ile yüzde 10'u yaklaşık 500 milyon insan özürdür. Bu sayının yaklaşık 160 milyonu kadın 140 milyonu çocuktur. Birleşmiş Milletlerin özürülülerin sayısını belirlerken kullandığı yüzde 10'luk standart, ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik kriterleri ve eğitim düzeyi ile ilintili olarak her ülke için değişiklikler göstermektedir. Birleşmiş Milletler'in 1981 Sakatlar Yılı'nda yaptığı açıklamalara göre özüre yol açan nedenlerin dünyadaki dağılımı Tablo 3.3 de görüldüğü gibidir (Sakatlara Yönelik Hizmet Raporu, Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001).

Tablo 3.3: Özüre yol açan nedenlerin dünyadaki dağılımı

Özür Nedenleri	Sayı
Kötü ve Yetersiz Beslenme	100 Milyon
Zihinsel Yetersizlik	40 Milyon
Psikiatrik Bozukluklar	40 Milyon
Trafik Kazaları Sonucu Fiziksel Özür	30 Milyon
Ev Kazaları Nedeniyle Fiziksel Özür	20 Milyon
Doğuştan Özür(Fiziksel/ Zihinsel)	100 Milyon
Diğer nedenler	100 Milyon
Toplam	430 Milyon

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) göre özüre yol açan nedenlerin dünyadaki dağılımını Tablo 3.4'de görüldüğü gibi belirtmektedir (TC Hükümeti-UNICEF İşbirliği Programı Türkiye'de Anne ve Çocukların Analizi, Ankara 1991, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göre Türkiye'deki özürü sayısı 1985 yılında dört buçuk milyon olarak saptanmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001).

Tablo 3.4: Özüre yol açan nedenlerin dünyadaki dağılımı

Özür Nedenleri	Sayı
Travmatik yaralanma	78 Milyon
Bulaşıcı Olmayan Somatik Hastalıklar	100 Milyon
Bulaşıcı Hastalıklar	56 Milyon
Konjental Bozukluklar(Omurga bozuklukları, bel problemleri, kalp problemleri, epilepsi, artrit)	100 Milyon
Kronik Alkolizm, İlaç Bağımlığı	40 Milyon
Fonksiyonel Psikiyatrik Bozukluklar	40 Milyon
Yetersiz Beslenme	100 Milyon
Toplam	514 Milyon

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001

Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 1998 yılı için ülkemizdeki özür gruplarına göre tahmini özürlü sayısı Tablo 3.5 görüldüğü gibi belirtilmiştir (1998 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı Birleşmiş Milletler'e sunulan Türkiye Özel Raporu)

Tablo 3.5: 1998 yılı Türkiye'deki özür türleri tahmini

Özür Türleri	Oranlar %	Tahmini Sayılar
Görme Özürlü	0.2	110.000
Konuşma Özürlü	3.5	1.925.000
İşitme Özürlü	0.6	330.000
Ortopedik Özürlü	1.4	770.000
Kronik Hasta	1.0	550.000
Eğitilebilir Zihinsel Özürlü	2.0	1.100.000
Öğretilebilir Zihinsel Özürlü	0.3	165.000
Uyumlu Zeka Gerilikleri	1.0	550.000
Klinik Bakıma Muhtaçlar	2.0	1.100.000
Toplam	12	6.600.000

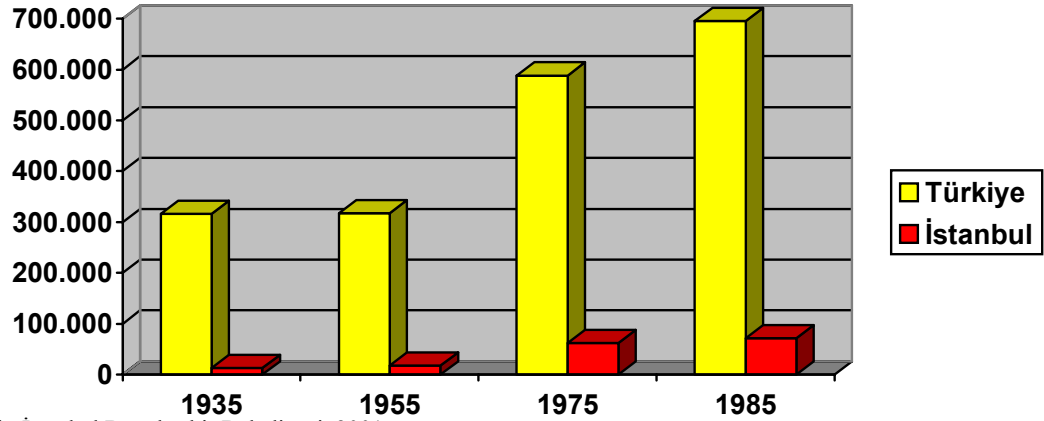
Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001

3.4.2 Özürlü Nüfusun Tarih İçindeki Dağılımı

“Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)” göre; 1935 yılında, ülke genelinde 315.677 İstanbul’da ise 13.140 özürlü olduğu, aradan geçen 50 yıllık sürede, 1985 yılında ise bu rakam ülke genelinde 695.071’e, İstanbul’da ise 70.895’e ulaşmıştır.

1935, 1955, 1975, 1985’li yıllarda yapılan araştırmalarda aşağıdaki rakamlarda da görüldüğü gibi, Türkiye’de özürlülerin büyük bir kısmını gerek toplam ve gerekse tür olarak bedensel özürlüler oluşturmaktadır. 1935’te yüzde 39.87’si, 1955’te yüzde 34.04’ünü, 1975’te yüzde 28.89’unu ve 1985’te yüzde 28.72’sini bedensel özürlüler oluşturmaktadır.

İstanbul’da ise özürlülük türlerinin oranları bazı farklılıklar göstermektedir. Özürlülerin çoğunluğunu 1935’te yüzde 39.90’lık oranla bedensel özürlüler, 1955’te yüzde 32.18’lik oranla yine bedensel özürlüler, 1975’te yüzde 40.93’lük oranla duyuşal özürlülerden işitme ve konuşma özürlü olanlar, 1985 yılında ise yüzde 31.57’lik bir oranla zihinsel ve ruhsal özürlülerle ve diğer grup içinde olanlar oluşturmaktadır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001).

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001.

Şekil 3.1: 1935-1985 yılları arasında Türkiye’de ve İstanbul’da özürlü nüfus

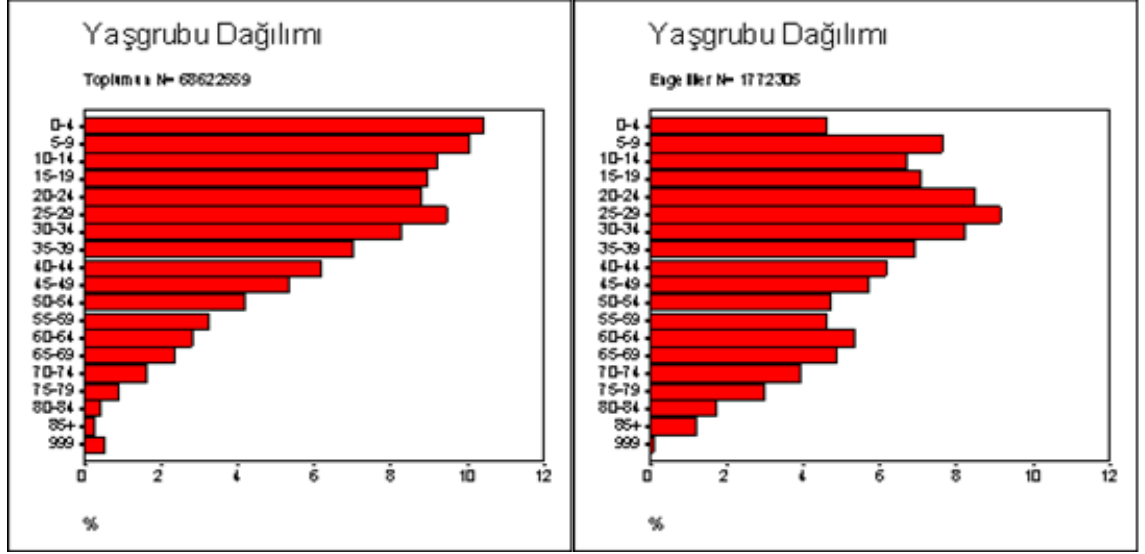
3.4.3 Ülkemizde Genel ve Özürlü Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Ülkemizde 2000 Genel Nüfus Sayımı kesin sonuçlarına göre nüfus, 67,803,927'dir. 2002 yılında "Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı"nın "Türkiye İstatistik Kurumuna" yaptırmış olduğu araştırma verilerine göre; Genel nüfusun yaş dağılımına bakıldığında, Türkiye'nin diğer gelişmiş ülkelere göre daha genç bir nüfusa sahip olduğu söylenebilir. Doğuştan özürlülük daha azken, yaşlılıkta özürlülük artmaktadır. Genel nüfusun yaş piramidini özürlü nüfusla kıyasladığımızda, çocuklukta ve gençlikte özürlülüğe daha çok rastlanmakta olduğu görülmektedir (Tablo 3.6. Şekil 3.1).

Tablo 3.6: Genel ve özürlü nüfusun karşılaştırılması ve aralarındaki oransal fark

Yaş Grubu	Genel Nüfus			Özürlü Nüfus			Oransal Fark
	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde	
0 – 4	7152307	10,4	10,4	81640	4,6	4,6	- 5,8
5 – 9	6893990	10	20,5	135164	7,6	12,2	- 2,4
10 – 14	6310126	9,2	29,7	118377	6,7	18,9	- 2,5
15 – 19	6136836	8,9	38,6	125202	7,1	26	- 1,8
20 – 24	6028111	8,8	47,4	150196	8,5	34,5	- 0,3
25 – 29	6490236	9,5	56,8	162539	9,2	43,6	- 0,3
30 – 34	5680529	8,3	65,1	145765	8,2	51,8	- 0,1
35 – 39	4815118	7	72,1	122589	6,9	58,8	- 0,1
40 – 44	4261634	6,2	78,4	108773	6,1	64,9	- 0,1
45 – 49	3671371	5,4	83,7	101187	5,7	70,6	0,3
50 – 54	2879663	4,2	87,9	84026	4,7	75,4	0,5
55 – 59	2220809	3,2	91,1	80826	4,6	79,9	1,4
60 – 64	1914925	2,8	93,9	94458	5,3	85,2	2,5
65 – 69	1605440	2,3	96,3	86355	4,9	90,1	2,6
70 – 74	1111352	1,6	97,9	69218	3,9	94	2,3
75 – 79	616543	0,9	98,8	53315	3	97	2,1
80 – 84	283970	0,4	99,2	30642	1,7	98,8	1,3
85+	194533	0,3	99,5	20811	1,2	99,9	0,9
Toplam	68622559	100		1772305	100		

Kaynak: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Özürlüler Araştırması 2002

Kaynak: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Özürlüler Araştırması 2002

Şekil 3.2: Genel nüfusta (solda) ve özürlü nüfusta (sağda) yaş grupları dağılımı

3.4.4 Ülkemizde 2002 Yılı Verilerine Göre Özürlü Nüfus Oranları

Özür türlerinin toplam nüfus içindeki yaygınlığının incelenebilmesi amacıyla her özür türü için özürlü nüfus oranı hesaplanmıştır. Özürlü olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı yüzde 12.29'dur. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerin oranı yüzde 2.58 iken (yaklaşık bir milyon sekizyüz bin) süregen hastalığı olanların oranı ise yüzde 9.70'dir (Yaklaşık altı milyon altı yüz bin) (Tablo3.7)

Tablo 3.7: Ülke genelinde özürlü nüfusun toplam nüfusa oranları

Toplam özürlü nüfus			Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürlü nüfus			Süregen hastalığa sahip olan nüfus		
%								
Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
12.29	11.10	13.45	2.58	3.05	2.12	9.70	8.50	11.33

Kaynak: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Özürlüler Araştırması 2002

Yaşa göre özürlülük oranları incelendiğinde, ortopedik, görme ve işitme özürlülerde yaşla birlikte özürlülük oranı da artmaktadır. Bu artış süregen hastalığı olanlarda diğer

özür grubundakilere göre daha fazladır. Sıfır ile dokuz yaş grubunda; ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanların oranı yüzde 1.54 iken sıfır ile dokuz yaş grubunda süreğen hastalığa sahip olanların oranı yüzde 2.60'tır. Bu oran, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlü olanlarda 50-59 yaş grubu, süreğen hastalığı olanlarda ise 20-29 yaş grubunda yaklaşık iki katına çıkmaktadır (Tablo 3.8).

Tablo 3.8: Özürlülük gruplarının yaşa, yerleşim yerine ve cinsiyete göre oranları (%)

	Ortopedik Özürlü	Görme özürlü	İşitme özürlü	Dil ve konuşma özürlü	Zihinsel özürlü
Türkiye	1.25	0.60	0.37	0.38	0.48
0-9 yaş	0.64	0.33	0.20	0.46	0.42
10-19	0.77	0.36	0.29	0.43	0.58
20-29	1.21	0.45	0.32	0.42	0.65
30-39	1.26	0.46	0.35	0.31	0.54
40-49	1.39	0.62	0.35	0.26	0.39
50-59	1.79	0.91	0.41	0.30	0.26
60-69	2.80	1.56	0.77	0.41	0.27
70 +	3.94	2.98	1.70	0.39	0.31
Kent	1.09	0.52	0.32	0.33	0.38
Kır	1.49	0.73	0.45	0.46	0.64
Erkek	1.48	0.70	0.41	0.48	0.58
Kadın	1.02	0.50	0.33	0.28	0.38

Kaynak: Başbakanlık Özürsüzlüler İdaresi Başkanlığı, Özürsüzlüler Araştırması 2002

Yapılan “Türkiye Özürsüzlüler Araştırması”nda, özürsüzlüleri özürün ortaya çıkış zamanına (doğuştan ve sonradan) ve özür türlerine göre tablo 3.9 ve 3.10’da bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Buna göre özürün ortaya çıkış zamanı ve özür türüne göre incelendiğinde, doğuştan özürsüzlülük yaklaşık yüzde 34 olarak bildirilmiştir, sonradan özürsüzlü olanların oranı daha yüksektir.

Tablo 3.9: Bedensel özürsüzlüler (%)

	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	23.91	21.51	27.33	73.30	76.17	69.21	2.79	2.32	3.46
Kent	21.69	19.22	25.33	75.56	78.61	71.05	2.76	2.17	3.62
Kır	26.39	24.15	29.45	70.77	73.36	67.26	2.83	2.49	3.29

Kaynak:(Başbakanlık Özürsüzlüler İdaresi Başkanlığı, Özürsüzlüler Araştırması 2002).

Tablo 3.10: Görme özürlüler (%)

	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	20.41	20.46	20.35	76.32	76.49	76.09	3.27	3.05	3.56
Kent	19.78	19.06	20.69	77.77	78.21	77.20	2.45	2.73	2.10
Kır	21.10	21.88	19.93	74.75	74.75	74.76	4.15	3.38	5.31

Kaynak: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Özürlüler Araştırması 2002.

Özrün ortaya çıkış zamanı yerleşim yerine göre kent- kır olarak incelendiğinde, tüm özür türlerinde doğuştan özürlü olanların oranının kırdan daha yüksek olduğu, sonradan özürlü olanların oranının ise kentte daha yüksek olduğu görülmektedir.

Özrün ortaya çıkış zamanı, cinsiyete göre incelendiğinde görme ve işitme özürlü olanlarda cinsiyet ayrımında önemli bir farklılık gözlenmemektedir. Ortopedik, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerde, doğuştan özürlü olanların oranı kadınlarda daha yüksektir.

3.4.5 Türkiye Geneline Göre İstanbul'da Özürlülük

2001 yılında İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nce yaptırılan "Sosyal Doku Projesi Özürlüler Araştırması" verilerine göre, İstanbul ilinin 1998 yılı nüfusu 10.313.900 olup Türkiye genelinin yüzde 15.9'unu oluşturmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatının 1998 yılı raporunda Tablo 3.11'de görüldüğü gibi, İstanbul'daki özür türlerine göre tahmini sayının 780.000 olduğu ve bu özürlü gruplarının 350.000-400.000'ini çocukların oluşturduğu tahmin edilmektedir. Bugün için İstanbul'da yaklaşık 1.5 milyon özürlü bireyin olduğu, verilen bu rakama göç olgusu da eklendiğinde İstanbul'daki özürlü sayısının daha da büyüyeceği açıktır. Hem ülke nüfusu olarak, hem de İstanbul olarak bir çok ülkenin nüfusuna denk düşecek oranda bir özürlü nüfusun olduğu açıkça görülmektedir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001)

Tablo 3.11: 1998 yılı İstanbul'daki özür türleri tahmini

Özür Türleri	Oranlar %	Tahmini Sayılar
Görme Özürlü	0.2	6000
Konuşma Özürlü	3.5	105000
İşitme Özürlü	0.6	18000
Ortopedik Özürlü	1.4	42000
Kronik Hasta	1.0	30000
Eğitilebilir Zihinsel Özürlü	2.0	60000
Öğretilebilir Zihinsel Özürlü	0.3	9000
Uyumlu Zeka Gerilikleri	1.0	30000
Klinik Bakıma Muhtaçlar	2.0	60000
Toplam	12	360000
Üstün Zekalı	2.0	60000
Toplam	14	780000

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001

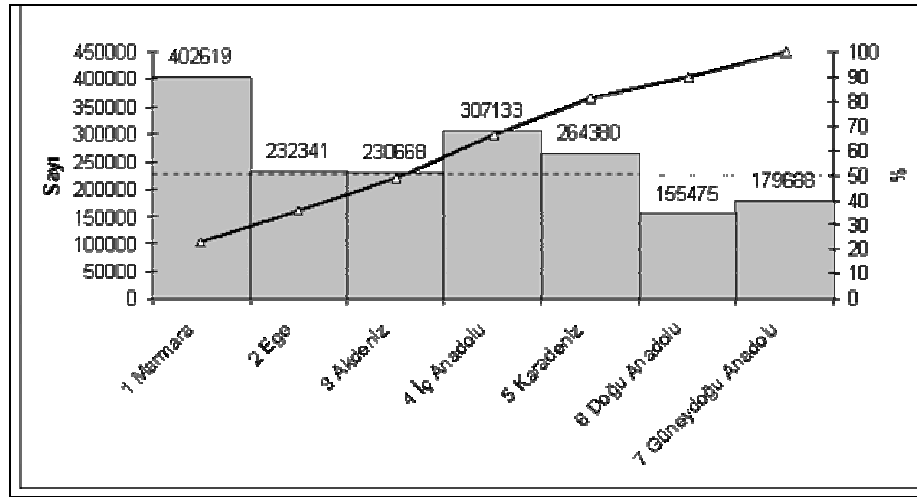
3.4.6 Bölgelere Göre Özürlülerin Sayı ve Oranları

Coğrafi bölgelere göre özürlü nüfusun dağılımına bakıldığında, özürlü nüfusun en yoğun olarak yaşadığı yerin Marmara Bölgesi olduğu görülmektedir. Marmara Bölgesi'nin, Türkiye nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölge olması ve daha öncede değinildiği gibi 1999 yılında yaşanan deprem nedeniyle özürlü nüfusun diğer bölgelere oranla burada daha fazla olması beklenen bir durumdur. Karadeniz Bölgesi'nin Marmara ve İç Anadolu'dan sonra özürlülerin en fazla yaşadığı yer olması, yine bir çevre felaketi olan Çernobil faciasının sebep olduğu hastalıklardan kaynaklanmaktadır. Genel nüfus yoğunluğu, Ege ve Akdeniz bölgelerinde düşük olmasına karşın, Tablo 3.12'de görüldüğü gibi, özürlü nüfus bu bölgelerde de fazladır.

Tablo 3.12: Özürlülerin coğrafi bölgelere göre oransal ve kümülatif dağılımı

Bölge	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Marmara	402619	22,7	22,7
Ege	232341	13,1	35,8
Akdeniz	230668	13,0	48,8
İç Anadolu	307133	17,3	66,2
Karadeniz	264380	14,9	81,1
Doğu Anadolu	155475	8,8	89,9
Güneydoğu Anadolu	179688	10,1	100,0
Toplam	1772304	100,0	

Kaynak:Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Özürlüler Araştırması 2002.

Kaynak:Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Özürlüler Araştırması 2002

Şekil 3.3: Özürlülerin coğrafi bölgelere göre sayısal, oransal ve kümülatif dağılımı

Yapılan özürlü tanımlarında ve istatistik araştırmalarda görüldüğü gibi kendi kendine yeterli olamayan birey sayısı toplumda büyük bir çoğunluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bireylerin toplumdan dışlanmadan, hatta toplumda üretime dahil ederek, onların kişilerden ve kurumlardan bağımsız olarak yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmak için yasal düzenlemeler ve bazı evrensel kuruluşların almış olduğu kararlarla bütüne dahil olmaları onları eve hapsetmekten veya toplumdan dışlamaktan daha kolay olabilir.

4. ÖZÜRLÜLERLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER ve EVRENSEL HAKLAR

Tarihsel gelişim içerisinde, en eski çağlarından bu yana toplumların özürlü bireylere yönelik tutumlarına bakıldığında, toplumların bilimsel, teknolojik ve kültürel gelişmelere paralel olarak olumlu yönde farklılaştığı görülmektedir. Bu da özürlü insanlar için sosyal, tıbbi, eğitimsel, vb. hizmetlerin gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2001).

Büyük dinlerin etkisiyle; toplumların özürlü bireylere acıma ve koruma duygularıyla yaklaştıkları, modern dönemlerde ise özellikle 19.yüzyılın ilk yarısından itibaren bu insanlar için bakım ve eğitim kurumlarının açılmaya başlandığı görülmektedir. 1950'li yıllardan itibaren toplumlarda demokrasi ve insan hakları konusundaki görüşlerin ve uygulamaların yaygınlaşması ile, özürlü bireylerin toplumda diğer insanlarla eşit haklara sahip oldukları ve temel haklardan yararlanmaları gerektiği görüşü kabul edilmeye başlanmış ve gelişmiş ülkelerde bu yönde yasal düzenlemelere gidilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2001)

4.1 EVRENSEL HAKLAR

Tüm insanların, hiçbir ayırım gözetilmeksizin, sadece insan olmaları sebebiyle bazı haklara sahip oldukları herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu hakların bilinmesiyle birlikte, insanların haklarını koruyan hukuksal düzenlemelerin yapılması gerekli görülmüştür. Kısaca “insan hakları” denilen ve bu alanda yapılan çalışmaların tüm insanları kapsamıyla birlikte, özel olarak korunması gereken kadınlar, çocuklar, özürlüler gibi gruplar için özel hükümlerin hazırlanması gerekli görülmüştür.

4.1.1 Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) Göre Özürlülük ve Özürlülerle İlgili Alman Kararlar

Bireyin iş hayatında özürlü sayılabilmesi için, bedensel (anatomik, ortopedik) bozukluğundan ziyade, fonksiyonel yetersizliği olup olmadığına, bir başka ifadeyle,

arızalanmış organların ne derecede fonksiyonlarını yerine getirip getirmediğine bakılmaktadır. Bu da, özürllülerin iş hayatına yeniden katılıp katılamamaları açısından önem kazanmaktadır. Ayrıca, özürllülüğün türü ve düzeyi bakımından da bireyin çalışma hayatına yeniden katılma imkanı yaptıkları iş ve mesleklerine göre de değişebilmektedir. Sosyal engeller ise özürllülerin toplumsal hayatın değişik alanlarında karşılaştıkları problemleri vurgulamaktadır. Bireyde, sakatlık sonucu oluşan fonksiyonel yetersizlikten dolayı toplumsal etkinliklere katılmadaki sosyal engellerin aşılması için, çevre düzenlenmesi ve sosyal rehabilitasyon gibi alanlarda, özürllülerin toplumsal hayata katılımlarını sağlayan veya kolaylaştıran bir çok programın hayata geçirilmesi zorunludur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2001).

4.1.2 Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) Göre Özürllülük ve Özürllülerle İlgili Alınan Kararlar

İnsanlar, hastalık veya değişik kazalar sonucunda çalışma gücünü, kısmen veya tamamen kaybedebilmektedir. İş hayatında malullük olarak adlandırılan çalışma gücü kaybı yani işgöremezlik hali, bazen geçici olmakta, bazen de iyileşme hali görülmemesi durumunda, ömür boyu devam etmektedir.

Özürllüleri çalışma hayatına yeniden kazandırmak açısından bakıldığında, özürllünün ve özürllülüğün tanımı farklı bir boyut kazanmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), özürllüyü tanımlarken, onun yaptığı veya yapabileceği iş veya meslek ile ilişkilendirilerek, iş hayatına katılabilme yönünü ele almaktadır. 1955 yılında ILO'nun yapmış olduğu tarife göre, 'fiziksel ve zihinsel yeteneklerin azalması sonucu, uygun bir işi elde etme veya koruma imkanını ileri derecede kaybeden kişiye özürllü denilmektedir.' 1983 yılında ILO; özürllü tanımını yeniden ele almış ve bu sefer de özürllüyü, "fiziksel ve ruhsal bir noksanlık sonucu uygun bir işi elde etme, o işi koruma devam etme ve bu işte ilerleme ihtimalleri önemli bir biçimde azalmış birey" olarak tarif etmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2001).

4.1.3 Birleşmiş Milletler Örgütüne Göre Özürlülük ve Özürlülerle İlgili Alınan Kararlar

1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile getirilen hak ve özgürlüklerin yetersizliği anlaşılmış, insan hakları kavramı ve devletin sosyal hayata yönelik görev ve fonksiyonları yeniden gözden geçirilmiştir. İnsanların hak ve hürriyetlerinin zaman içinde yetersiz kalması nedeniyle bunlara bazı sosyal ve ekonomik hak ve hürriyetler eklenmiş, gelişmiş toplumlarda, her bireyin hayatını daha kaliteli, yeterli ve verimli bir düzeye getirebilmek için uygun yolların bulunmasına gidilmiştir. Temel haklar olarak hayat, hürriyet ve mülkiyet hakları biçimindeki sıralama genellikle kabul edilmekle birlikte, hürriyet ve mülkiyet hakkı, ilk ve temel hak olan hayat, yani yaşama hakkının uzantılarından.

Temel insan haklarının sosyal boyut kazanmasıyla, hem sosyal güvenlik alanındaki yöntem ve politikalar hızlı gelişmiş, hem de bu kavram, uluslararası bir boyut kazanmıştır. İnsan hak ve hürriyetlerine dünya çapında sahip çıkmayı gaye edinen Birleşmiş Milletler, 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni kabul etmiştir. Ülkemiz de, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni 6 Nisan 1949 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı'yla benimsemiş ve bu Bildiri 27 Mayıs 1949 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde “tüm insanların sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmiş ve bu hakkın; ferdin haysiyetine yaraşır ve kişiliğinin gelişimi için gerekli ekonomik, sosyal ve kültürel haklar çerçevesinde, sahip olunan sosyo-ekonomik kaynaklar göz önünde tutularak, milli ve milletlerarası işbirliği sayesinde mümkün olan en yüksek noktaya ulaştırılacağı” ifade edilmiştir.

Bildirinin, bireyin sahip olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının neler olduğunu belirten, 23. madde ve daha sonraki maddeler dikkate alındığında, sosyal güvenlik kavramının en geniş boyutlarıyla değerlendirilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim sosyal güvenlik hakkı Bildiride kabul edilen “çalışma ve işsizlikten korunma, adil ve elverişli çalışma şartlarına ulaşma, eşit iş için eşit ücret elde etme, adil ücret, sendika özgürlüğü, dinlenme ve ücretli tatil, makul çalışma süresine ulaşma ve eğitim” hakları

içerisinde yer almış ve bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Özellikle 25. madde, “herkesin, gerek kendisi, gerekse ailesi için yiyecek, mesken, tıbbi yardım ve gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, sağlık ve refahını sağlayacak bir yaşama düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık hallerinde veya geçim imkanlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer bütün durumlarda sosyal güvenliğe hakkı vardır” demek suretiyle özürüllüğü de içine alarak değişik sosyal risklere ve bunlardan doğabilecek sosyo-ekonomik zararların telafisine yönelik konuları ayrıntılı bir biçimde ele almaktadır.

İnsan Hakları Bildirisinde, insanlara tanınan geniş kapsamlı sosyo-ekonomik haklar, gelişmekte olan devletlerin gündemine de girmiş ve bu devletler de, özellikle muhtaç vatandaşlarını korumak ve desteklemek için yeni programlar belirlemişlerdir. Bu gelişmelerin sonucunda, sağlıklı veya özürülü olsun bütün insanların temel sosyal hakları, sosyal devletin en önemli görevlerinden biri haline gelmiştir.

Birleşmiş Milletler, ayrımcı davranışlara karşı özürülülerin korunmalarına yönelik düzenlemeleri ancak 1970’li yıllarda ele almaya başlamış, bununla ilgili olarak, zihinsel özürülülerin eğitim ve çalışma hayatından mahrum edilmemelerine yönelik ilk Bildiri 1971 yılında çıkartılmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, konu ile ilgili olarak öğrenme zorluğu çeken zihinsel özürülüler için 1971 tarih ve 2586 sayılı “Zeka Açısından Geri Kalmış Kişilerin Hakları Beyannamesi”ni yürürlüğe koymuştur. Bu Beyanname, zeka yönünden geri kalmış özürülülerin, diğer sağlıklı kişilerle aynı haklara sahip olarak özellikle eğitim, çalışma ve sosyal hayatta korunmalarını temin etmek amacındadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu; İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ne ek olarak 9 Aralık 1975’te 3447 sayılı kararı ile yayımlanan ve 13 maddeden oluşan bu bildirge özürülülerin hakları ve topluma kazandırılmaları konusunda ülkelere yol gösteren uluslararası bir belge niteliğinde olup, özürülü bireyin toplumsal hayattaki rolü ve önemi ön planda tutulmakta, toplumda gereken yeri almaları ve üretken bireyler olarak topluma katılmaları konusundaki haklarını ve aynı zamanda, toplumun özürülülere karşı yükümlülüklerini belirlemektedir. Özellikle “Sakat kişinin insan haysiyetine saygı gösterilmesi, onun en doğal hakkıdır. Sakat kişilerin sakatlık veya noksanlıklarının

sebebi, durumu ve ciddiyeti ne olursa olsun aynı yaştaki sağlam arkadaşlarının sahip oldukları düzgün hayat şartlarına, mümkün olduğu kadar normal ölçüde ve fazlasıyla sahip olmak haklarıdır” ibaresinin yer aldığı 3. madde özürlü bireye sınırsız yaşam alanı açması ve özürllüer politikasının temel hedeflerini belirlemesi açısından önemlidir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 20 Aralık 1993 yılında 48/96 sayılı kararıyla “Sakatlar İçin Fırsat Eşitliğinin Sağlanması Konusunda Birleşmiş Milletler Standartlar Kaideleri”ni kabul etmiştir. Değişik alanlara yönelik olan bu kaideler, özürllüerinin tam ve eşit haklara kavuşmalarını amaçlamaktadır. Üye devletlerin, özürllüerine karşı her türlü ayrımcılığı önlemek ve her alanda fırsat eşitliğini sağlayabilmek için, gerekli tedbirleri almaları ve mevzuatlarını buna göre yeniden düzenlemeleri istenmektedir. Bu karar bir anlaşma veya sözleşme niteliğinde olmadığından, hukuki açıdan bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Ancak, insan hak ve özgürlüklerine olan saygı ve inancı dile getirmesi bakımından bildiri, insanlık tarihinin en önemli belgesi sayılmıştır ve bazı devletlerin mer’i hukuklarına etki etmiştir (www.ozida.gov.tr).

Artık gelişmiş devletlerde bireylerden, içinde bulunduğu olumsuz hayat şartlarına boyun eğmeleri veya asgari sosyo-ekonomik haklardan ve diğer hürriyetlerden vazgeçmeleri beklenmemektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ndeki hükümler, bütün insanlar için geçerli olduğundan, özürlü gruplar gibi belirli bir gruba yönelik değildir. Bu özelliğinden dolayı, her bireyi özel olarak ve açıkça kapsamına almasa da, bu evrensel hakların özürllüer için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz (Seyyar,2001).

Birleşmiş Milletlerin sorunu bütünüyle ele alması, ülkemizde de olumlu gelişmelerin başlamasına ve özürllüer için devletin yeni düzenlemeler yapmasına temel oluşturmuştur. Şimdi rahatlıkla, özürllüer hukukundan söz edilebiliyor ve devlete bu alanda neler yapması gerektiği hatırlatılabiliyor (www.ozida.gov.tr).

4.1.4 Avrupa Birliği Ülkelerine Göre Özürllülük ve Özürllüerle İlgili Alınan Kararlar

Avrupa Birliği'nde 1980 ve 1986 yılları arasında sürdürülen kent politikalarına ilişkin çalışmaların önemli bir ürünü olarak insan haklarına paralel bir kentli deklarasyonu

yayımlamıştır. Şart, kentli haklarına saygılı, yerel yönetimler için bu deklarasyona ek olarak 13 konuda yol gösterici bir ilkeler dizisi belirlemiştir. Bunların özellikle dört tanesi, belediyelerin, tamamen sosyal hizmet faaliyetleriyle ilgilidir.

Avrupa Birliği, yerel demokrasinin geliştirilmesine ve yerel özerkliğin gelişmesine katkı yapmak amacıyla olan uluslararası bir örgüttür. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı Avrupa Birliği 1985 yılında kabul etmiştir. Türkiye 1988 yılında imzalamış, Anayasa'nın 90. maddesinin ilgili kuralına uyarak 1991 yılında 3723 sayılı yasayla da onaylamıştır (www.ozida.gov.tr).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın önemli bir ilkesi, yerel yönetimlerin karar organlarının serbest, eşit, genel seçim yoluyla oluşturulmasıdır. Özerklik Şartı, doğrudan demokrasi yöntemlerinin de her zaman yerel yönetimler tarafından kullanılabilmesini öngörmektedir. Ayrıca yerellik ilkesi, halka yakınlık hizmeti, hizmetlerin görülmesinde halka en yakın olan idari kademelerin görev alması ilkesi ve genellik ilkesi de Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartında yer almaktadır.

Avrupa Birliği'ne bağlı olarak çalışan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yetkililer Sürekli Toplantısı'nın 17-19 Mart 1992'de Strasburg'ta yaptığı 27'nci oturumunda "Avrupa Kentsel Şartı" kabul edilmiştir. Bu şartın kentlerdeki engelli ve özürlü kişilerle ilgili ilkeleri şunlardır:

- Kentler herkesin her yerden yararlanabileceği biçimde tasarlanmalıdır.
- Özürlü ve engelli kişilere yönelik politikalar aşırı korumayı değil, toplumla

bütünleştirmeyi (entegrasyonu) amaçlamalıdır (www.ozida.gov.tr).

4.1.5 Amerika Birleşik Devletlerinde Özürlülük ve Özürlülerle İlgili Alınan Kararlar

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) bu konuda geliştirilmiş ilk örnek American National Standards Institute (ANSI) tarafından 1961 yılında yayınlanan A 117.1 standartlarıdır. Bu standartlar özürlüleri, rehabilitasyon uzmanlarını, tasarımcıları, yapımcıları, üreticileri ve resmi yetkilileri temsil eden 50'yi aşkın kuruluşun oluşturduğu bir komite tarafından hazırlanmaktadır. ANSI A117,1 standardı her beş

senede bir gözden geçirilmekte ve revize edilmektedir. Bugün ABD'deki eyaletlerden üçte ikisinde bu standartta ya da bu standart doğrultusunda oluşturulmuş the Uniform Federal Accessibility Standart (UFAS)'ın İmar Yönetmeliklerini uygulamaktadırlar. Mimari Engeller Yasası (UFAS); yapılarda tasarım, inşaat ve tadilat aşamalarında uyulması gerekli standartları tanımlamaktadır.

ABD'de ilk federal yasa 1968'de yürürlüğe giren the Architectural Barriers Act (ABA) Mimari Engeller Yasasıdır. Bu yasa "tamamı ya da bir kısmı devlet bütçesi kullanılarak inşa edilen bütün yapıların özürsüz kullanımına uygun olarak yapılması" şartını getirmektedir. Sadece devlet bütçesi ile yapılan yapıları kapsamaması nedeniyle kapsamı sınırlı olsa da, bu yasa çok etkili olmuş ve Americans With Disabilities Act (ADA) (Özürsüz Amerikalılar Yasası) gibi daha sonra geliştirilmiş özürsüzlerle ilgili pek çok yasal düzenlemenin temelini oluşturmuştur. Bu Yasa sadece özürsüz girişleri ile ilgili şartları önerirken 1973 yılında yürürlüğe giren Rehabilitation Act (Rehabilitasyon Yasasının) 504 no'lu bölümü özürsüzler için engelsiz tasarlamayı da kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Yasa Amerika Birleşik Devletlerindeki bir bireyin özürsüzlüğü nedeniyle federal yardım alan herhangi bir program ya da aktiviteye katılmaktan, bunlardan yararlanma olanağından alıkonulmasını, ya da program ve aktiviteler sırasında ayrıma tabi tutulmasını kesinlikle yasaklamaktadır.

1975 Education of All Handicapped Children Act (Bütün Özürsüz Çocukların Eğitimi Yasası) ile özürsüz çocukların eğitimleri ile ilgili olanaklar genişletilmiş ve tüm çocuklar için uygun ve serbest eğitimin en az kısıtlayıcı ortamda sağlanması konusu hükme bağlanmıştır. Buradaki en az kısıtlayıcı ortam terimi çok özel durumlar söz konusu olmadığında, özürsüz çocukların diğer çocuklarla birlikte olağan şartlar altında eğitim almaları öngörülmektedir.

1990 nüfus sayımına göre ABD'de 49 milyon kişi özürsüzdür. Bunların yüzde 50'si özürsüze uygun tasarımlardan ve programlardan yararlanabilmektedir. Bu nedenle Amerika'da birçok özürsüz için pek çok yasal düzenleme örnekleri vardır. Bunlar arasında en önemlisi 26 Temmuz 1990'da Başkan George Bush tarafından imzalanarak yürürlüğe giren ADA (Americans With Disabilities) Özürsüz Amerikalılar Yasası özürsüzler için çok önemli haklar ve topluma katılma imkanı sağlamaktadır. 1990 Özürsüz

Amerikalılar Yasası, özürlü kişilerin çalışma, ulaşım, iletişim ve kamu mekanlarından yararlanma konusunda kendilerine engel teşkil edecek durumları yasaklayan bir yasadır. Bu yasa 1964 İnsan Hakları Yasası gibi ırk, cinsiyet, milliyet ve din farkı gözetmeksizin, devlet bütçesinden yararlansın ya da yararlanmasın her türlü kamu olanağının özürllüer için de kullanılabilir olmasını hükme bağlamaktadır. Bu kapsam içinde lokantalar, hastaneler, sinema ve tiyatrolar, muayenehaneler, hukuk büroları ve işyerleri de dahil edilmektedir. Bu yasa federal yasaların ötesine geçerek tüm eyalet ve yerel yönetimlerde ve özel sektörün birçok kısmında uygulama zorunluluklar ve özürllüere yönelik kolaylıkları öngören bir düzenleme getirmiştir. ABD’de bazı eyaletlerde yapı yönetmelikleri UFAS ve ADA hükümlerinden daha ileri yükümlülükler de getirmektedir. Bu durumda federal yönetmeliklerle, eyalet yönetmelikleri arasında bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda bunlardan hangisi özürllüer açısından daha iyi olanaklar sağlıyorsa bunlar dikkate alınmaktadır (www.ozida.gov.tr).

4.2 TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NDE ÖZÜRLÜLÜK ve ÖZÜRLÜLERLE İLGİLİ ALINAN KARARLAR

Türkiye’de özürllüerle ilgili mevzuata bakıldığında; Osmanlı Devleti döneminde özürllüerinin yaşlılar evinde korunmaya alındığı görülmektedir. Cumhuriyet döneminde, Kasım 1923’te Cenevre Sözleşmesi’ne ilişkin Atatürk tarafından hazırlatılan raporda özürllü çocuklardan da söz edilmiş; her çocuğun fiziksel ve ruhsal olarak doğal gelişebilmesi hususunun hakkı olduğu, zihinsel yetersizliği olan çocukların olanaklar ölçüsünde geliştirilmesi, çocuğun kendi hayatını kazanmaya yetenekli hale getirilmesi, her çeşit sömürüye karşı korunması ve insan sevgisiyle eğitilmesi vurgulanmıştır. Özürllü bireylere ilişkin hizmetler, 1950 yılına kadar sadece Sağlık Bakanlığı bünyesinde kalırken bu tarihten itibaren Milli Eğitim Bakanlığı da görev almıştır. 1996 yılında kurulan ‘Başbakanlık Özürllüer İdaresi Başkanlığı’ ile çalışmalar sorumlu bir kurum tarafından yürütölmeye başlanmıştır.

Kamu yönetimi ve yerel yönetimlerle ilgili düzenleme çalışmalarında, kaynak ve yetkinin merkezden taşraya, dolayısıyla da yerel yönetimlere aktarılması konusunda önemli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda; Kamu

Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun Tasarısı, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve diğer kanunlar çıkarılmak suretiyle, kamu yönetimi ve yerel yönetimler alanında önemli yasal düzenlemeler getirilmiştir (www.ozida.gov.tr).

4.2.1 Özürlülükle İlgili Yasal Mevzuatın Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 1982 yılında kabul edilen 2709 sayılı yasa ile "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz" ilkesinden hareketle "Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, devletçe korunur" denilmektedir.

1996 yılında 4216 sayılı yasayla Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığının kurulması ile özürlülerin ve ailelerinin korunması, bunların eğitim, istihdam, tedavi ve rehabilitasyon gibi konulardaki hak ve sorunlarına ilişkin yürürlükteki kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklikler veya yeni düzenlemeler yapılması amacıyla Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnameler çıkarma yetkisi vermektedir. Böylece yapılan düzenlemeler hayata daha kısa sürede geçirilmektedir.

2005 yılında 5378 sayılı "Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun" ile ülkemizde özürlülerin toplumdan dışlanmasını engellemeye yönelik olarak; özürlülüğün önlenmesi, özürlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla, "Devlet, insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, özürlülerin ve özürlülüğün her tür istismarına karşı sosyal politikalar geliştirir. Özürlüler aleyhine ayrımcılık yapılamaz; ayrımcılıkla mücadele özürlülere yönelik politikaların temel esasıdır" demektedir.

Yasa, özürliilerin toplumun ayrılmaz bir parçası olduğunu bu nedenle ayrı tutulamayacağını, ayrımcılık yapılamayacağını beyan etmektedir. Yasa aynı zamanda tüm özürliileri sosyal güvenlik haklarından yararlandırmayı, kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürliilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilmesi kararlaştırılmıştır. Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin özürliilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alması ve yine yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçlarının özürliiler için erişilebilir duruma getirilmesi bu kanunla belirtilmiş ve özürliilere yönelik olarak alınacak kararlarda ve verilecek hizmetlerde özürliilerin, ailelerinin ve gönüllü kuruluşların katılımının sağlanması gerekli görülmüştür.

Bu kanunun ikinci bölümünde ise özürliü kişilerin yaşamlarını öncelikle buldukları ortamda sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmesi, toplum içinde kendi kendilerini idare edebilecek ve üretken hale gelebilecek şekilde bakım ve rehabilitasyonlarının yapılması, bunlardan ihtiyacı olanların geçici veya sürekli bakım altına alınması veya bunlara evde bakım hizmeti sunulmasını kapsamaktadır. Böylece özürliilere yönelik hizmetlerin sunumunda aile bütünlüğü korunmaktadır.

Özürliülüğün önlenmesi amacıyla özürliülüğe neden olabilecek hastalıkların erken teşhis edilmesinin sağlanması, özürliülüğün önlenmesi, var olan özürün şiddetinin olabilecek en düşük seviyeye çekilmesi ve ilerlemesinin durdurulmasına ilişkin çalışmalar Sağlık Bakanlığınca yapılmaktadır.

Özür türlerini dikkate alan iş ve meslek analizleri, Özürliüler İdaresi Başkanlığının koordinatörlüğünde Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Bu analizlerin ışığında, özürliilerin durumlarına uygun mesleki rehabilitasyon ve eğitim programları geliştirilir.

Hiçbir gerekçeyle özürliilerin eğitim alması engellenemez ilkesinden yola çıkılarak özürliü çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate

alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve özürlü olmayanlarla eşit eğitim imkanı sağlanır. Özel eğitim gereken durumlarda ise ihtiyacı olan bireylerin eğitim masrafları devlet tarafından karşılanmaktadır.

2828 sayılı sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu kanuna da ek maddeler eklenmiş ve sosyal güvenlik kurumlarına tabi olmayan, bakıma muhtaç özürllülerden ailesini kaybetmiş olanlar ile ailesi ekonomik veya sosyal yoksunluk içerisinde bulunanlara resmi veya özel bakım kurumlarında ya da ikametlerinde bakım hizmetini almaları sağlanmıştır.

Yine bu yasa ile 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunununa özürllülerin yaşam alanlarındaki kısıtlamaları kaldırmak amacı ile “Özürllülerin yaşamı için zorunluluk göstermesi halinde, proje tadili kat maliklerinin en geç üç ay içerisinde yapacağı toplantıda görüşülerek sayı ve arsa payı çoğunluğu ile karara bağlanır. Toplantının bu süre içerisinde yapılamaması veya tadilat talebinin çoğunlukla kabul edilmemesi durumunda; ilgili kat malikinin talebi üzerine bina güvenliğinin tehlikeye sokulmadığını bildirir komisyon raporuna istinaden ilgili mercilerden alınacak tasdikli proje değişikliği veya krokiye göre inşaat, onarım ve tesis yapılır.

Yine Özürllüler Kanunu çerçevesinde, 2022 sayılı 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında kanununda bazı düzenlemeler yapılarak “devlet 65 yaşını doldurmuş yaşlı bireylere ve 65 yaşını doldurmamış, fakat özürllü olan bireylere de belli oranlarda aylık bağlanır” denilmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu ile “Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda özürllü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır” denilmektedir. Belediyeler dar gelirlili, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürllülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar için bütçelerinden pay ayırmalar gerekmektedir. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile de İl özel idaresi hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur ve hizmet sunumunda özürllü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanmalıdır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa 5378 sayılı yasa ile yapılan ek madde ile Büyükşehir belediyelerinde özürlülerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere özürlü hizmet birimlerinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kanuna dayanarak hazırlanan Büyükşehir Belediyeleri Özürlü hizmet birimleri yönetmeliğinde özürlülerin çağdaş hizmet anlayışı ile kentsel imkanlardan yararlanarak, yaşamlarını güven, sağlık ve mutluluk içinde sürdürmelerini gerçekleştirmek için; büyükşehir belediyesi ve mücavir alanları içerisinde yaşayan özürlülerin, toplum hayatına katılımını kolaylaştıracak ve toplumsal fırsatlardan özürlü olmayan diğer bireyler gibi eşit faydalanmalarını sağlamak için oluşturulmuştur.

4458 sayılı Gümrük Kanununa göre malül ve sakatların kullanımına mahsus eşya ve doğal afetlerden zarar görenlere gönderilen serbest dolaşıma sokulacak eşya gümrük vergilerinden muaf tutulmuştur.

3194 sayılı İmar Kanunu ile fiziksel çevrenin özürlüler için ulaşılabilir ve kullanılabilir olması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunluluğu getirilmiştir. Türk Standartları Enstitüsü (TSE) Nisan 1991’de yayınladığı TS 9111, “Özürlü İnsanın İkamet Edebileceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları” ve Nisan 1999’da yayınladığı TS 12576, “Şehir içi Yollar, Özürlü ve Yaşlılar için Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretleme Tasarım Kuralları” adı altında bir dizi standartlar yayınlamıştır.

1992 yılında yayınlanan ‘Özürlülerle İlgili Yapı Yönetmeliği’ öncekilerden (1987) farklı olarak kamu kullanımı kapsamındaki yapıların sadece zemin kat gibi sınırlı katların değil, bütün katların özürlü kullanımına uygun olması şartını getirmekte ve bu şart bir ölçüde yapılarıdaki ekleri de kapsamaktadır. Yine bu yönetmelik tekerlekli sandalye kullanan ve yürüme zorluğu çeken özürlülerle beraber işitme ve görme özürlüleri de ‘özürlü’ kapsamına almaktadır (www.ozida.gov.tr).

Bu bölümde özürlülük haklarına tarih içinde toplumların bakışı ve 2005 yılına kadarki süreçte dünyada ve ülkemizde konuya bakış açısından alınan kararlar ve yaşanan süreç anlatılmıştır. Ülkemizde bu çalışmalar 1923 Kasım Cenevre Sözleşmesine ilişkin

Atatürk tarafından hazırlatılan raporda özürlü çocuklardan bahisle başlamış olup, 1981’de Çalışma Bakanlığı bünyesinde Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu oluşturulmuş ve o kurul bugün geliştirilerek 1996 yılında “Başbakanlık Özürllü İdaresi Başkanlığı” olarak görev yapmaktadır. 2005 yılında özürllük ve özürllü bireylere yönelik çalışmalar yasa ve yasalara ek maddelerle toplumun, yerel yönetimlerin ve konu ile ilgisi olan tüm kurum ve kuruluşlar ve umuma açık hizmet veren gerçek ve tüzel kişiler sorumluluğa dahil edilmiştir. Yasanın bize tanıdığı süre 2012’ye kadardır. Kalan beş yıllık sürede bütün kentsel çevre öğeleri özürllü bireylerin ulaşabilir ve kullanabilir olacağı, kentte bağımsız hareket edebilecekleri duruma getirilmesi gerekmektedir.

5. YEREL İDARELERİN SORUMLULUĞUNDAKİ AÇIK YEŞİL ALANLARIN ÖZÜRLÜLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ülkemizde 8.5 Milyona yakın özürlü yurttaşımız olduğu 3. bölümde bahsedilen “Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı”nın Türkiye Özürllüler Araştırması 2002 verilerine göre tahmin edilmekle birlikte, özürllü bireyler günlük yaşamlarında, “ulaşabilirlik ve kullanılabilirlik” konusunda büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Özürllülük sadece bu sorunu yaşayan kişiyi değil, ailesini ve yakın çevresini de etkileyen bir sorundur. Oysa bütün mekanlar, alanlar, ulaşım sistemleri, kısaca fiziksel çevre tüm insanlar için ulaşılabilir ve kullanılabilir olmalıdır. Bu şekilde sosyal yaşam, tüm bireylerin mutluluğunu kapsayacak şekilde düzenlenmiş olacaktır. Bedensel özürllülerin sosyal yaşama katılamamasında en önemli neden inşa edilen çevredir. “Ortopedik Engelliler için Mimari Düzenlemeler” adlı makalede, “özürllülerin sağlıklı bireylerden ayırt edilmeden, toplumla kaynaşarak özgür ve bağımsız olarak yaşamalarını sürdürmeleri amacıyla gerekli çevre düzenlemeleri yapılmalı ve engeller kaldırılmalıdır”(Aydeniz ve Şendur,2003) denilmektedir. Buna göre; yapılan yasal düzenlemeler de özürllü bireylerin toplumla kaynaşmalarında yeterli değildir. Özürllü bireyin kendi özellikleri ve potansiyeli çerçevesinde olabilecek en üst düzeyde gelişiminde, toplumda üretken ve bağımsız bir birey olarak yaşamını sürdürebilmesinde; başta aile bireyleri, arkadaşları, eğitimciler, sağlık elemanları olmak üzere, özürllü birey ve ailesine hizmet veren psikolog, çocuk gelişimi uzmanı, sosyal hizmet uzmanı gibi ilgili meslek gruplarının, çalışma yaşamındaki işverenler, özürllü olmayan iş arkadaşları, meslek örgütleri gibi grupların ve toplumdaki diğer insanların özürllü bireylere yönelik tutumlarının da rolü önemlidir (İstanbul Özürllüler Müdürlüğü,2007)

Sürmen’e göre; “Ülkemizde de özürllü bireylere yönelik hem zihinsel önyargılar hem de fiziksel çevre düzenlemeleri açısından bir standart oluşturulamamıştır. Binalar, açık alanlar, yeşil alanlar, asansörler, motorlu taşıtlar, caddeler gibi fiziksel çevremiz gözleri gören, kulakları duyan, koşarak ya da yürüyerek hareket edebilen insanlar için düzenlenmiştir. Kentsel çevre, kamusal mekanlar, özürllü bireye psikolojik yıkım,

özgüven kaybı, aciziyeti kanıksama ve telkin eden bir sistemle işlemekte, oysa bütün değerler ve mutluluk tabloları her bireye açık ve elde edilmesi mümkün olmalıdır. Bireylerin hayata katılımlarında, fiziksel çevrenin ve inşa edilmiş çevrenin bireyi engellememesi, çevresinin kendisine zahmet çektirmeyecek fiziksel şartları taşıması gerekir” Bu nedenle bireyin yaşadığı mekanları, fiziksel çevresini, rahat edebileceği şekle dönüştürme isteği en temel davranıştır. Ulaşılabilir ve kullanılabilir olarak inşa edilmiş çevrenin, özürsüz, yaşlı ve çocuk için önemi ise, yetişkin ve sağlıklı bir insan için olduğundan çok daha fazladır. Evinin dışında toplum hayatına katılmaya, üretken olmaya hazırlanan hiçbir birey için, kentsel çevre engelleyici olmamalıdır. Belli standartların uygulamaya konulması ile yaşlı, çocuk, hamile, özürsüz bütün insanların rahat hareketine imkan veren ve daha özgür olabildikleri bir kentsel çevre meydana gelecektir (Sürmen,1988).

Özürsüzlerin, çocuk ve yaşlıların, sosyal ve doğal hayata katılımının en temel ögesi, içinde yaşanılan çevrenin, yani büyük oranla yaşadıkları kentlerin onlara sunduklarıdır. Kentte ne kadar çok park, yeşil alan, çocuk oyun parkı, spor alanı yani kısaca aktif ve pasif rekreasyon alanı var ise, o kadar çok insan bundan faydalanabilir; bebeklerin özel ihtiyaçlarına yönelik çözümler ne kadar yaygın ise yeşil alanlarda bebeği ile dolaşmak isteyen bir anne o kadar rahat dolaşabilir; ne kadar çok tuvalet veya dinlenme noktası var ise yaşlılar parkta o kadar rahat zaman geçirebilir; ne kadar çok ve doğru tasarlanarak detaylandırılmış rampa, merdiven, bariyer vb. özel çözümler var ise özürsüz bireylerde sosyal hayata o oranda karışarak, özgürce, kimseye ihtiyaç duymadan parklarda gezinebilir ve işlerini kendi başlarına yapabilirler.

5.1 AÇIK YEŞİL ALANLARDA ÖZÜRLÜLERE UYGUN TASARIM KRİTERLERİ, DONATILAR ve ANTROPOMETRİK STANDARTLAR

Devletin koruması altında olan özürsüz yurttaşlarımızla ilgili kanun tasarı ve yönetmeliklerle istatistiksel verileri inceledik. Bu bilgiler sonucunda her kurumun özürsüzlerle ilgili yapması gereken çalışmaları, kanun ve yönetmelikler dahilinde ele alıp değerlendirilmektedir. Bizim konumuzla ilgili mevzuat ise “5216, 5378, 5393 sayılı yasalar ve 3194 sayılı imar yasası ile karara bağlanmıştır. 5216 ve 5393 sayılı

yasalarla Büyükşehir Belediyeleri ve Belediyeler “hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşük ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygular” denilmektedir. 5216 sayılı Büyükşehir yasasına ek madde ile ise “özürlülerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vernek üzere özürlü hizmet birimlerinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kanuna dayanarak özürlülerin kentsel imkan ve mekanlardan en üst düzeyde yararlanmaları kanun gereğince yapılmalıdır, yapılmaktadır.

5.1.1 Tasarım, Evrensel Tasarım, Özürlüler İçin Tasarım Kriterleri

International Council of Societies of Industrial Design’in (ICSID) tanımı ile “Tasarım; “Bütün yaşam döngülerinde, objelerin, süreçlerin ve hizmetlerin pek çok düzlem kapsamında özelliklerini kurgulayan, yaratıcı eylemler bütünüdür. Dolayısıyla tasarım, kültürel ve ekonomik dengelerin önemli bir faktörüdür ve aynı zamanda teknolojilerin insan yararına yenilikçi kullanımını sağlar.” Tasarım; “bir bakıma problem çözmektir. Bu problemler global, çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik göstergeler doğrultusunda çözümlenirken, fonksiyonel, estetik kriterler ile yönlendirilir.” Özel gruplar için tasarım oluşturulurken, bu tasarım kriterlerinden bazıları ön planda tutulurken, bazıları da geri planda tutulmalıdır (www.icmimarlarodasi.com).

“Amerika Birleşik Devletleri’nde “evrensel” (universal design), Avrupa ülkelerinde “kapsayıcı” tasarım (inclusive design) olarak adlandırılan tasarım yaklaşımı, normal insanların dışında kaldığı düşünülen özürsüzlüler, çocuklar, yaşlılar, hamileler gibi hareket güçlüğü olan grupları da gözönüne alarak yapılan tasarımdır. Bu tür tasarımın tanımı farklılıklar gösterse de araştırmacılar ve bilim adamları genellikle benzer kavramlar üzerinde düşünüp çalışmaktadır. Evrensel tasarım zaman zaman kapsayıcı veya kimseyi dışlamayan (inclusive) tasarımla eş anlamlı olarak, hakça ve sosyal adaletle önem veren tasarım anlamında da kullanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nde en yaygın olarak benimsenen tanım ise Ron Mace’in 1985 yılında yaptığı tanımdır. Mace’e göre evrensel tasarım “tasarım ürünleri ve bina öğelerinin olabildiğince geniş insan grupları tarafından kullanılmasını amaçlayarak yapılan tasarımdır.” Kuzey Carolina Eyalet Üniversitesi, Evrensel Tasarım Merkezi’nce önerilen tanım ise “uyum

için herhangi bir önlem almaya veya özelleşmiş bir tasarıma gerek duyulmadan, en geniş kitlelerce kullanılabilir ürünlerin ve çevrelerin tasarımıdır” denilmektedir (www.icmimarlarodasi.com).

“Son 20 yıl içinde dikkate değer gelişmeler kaydeden ve her ülkenin yasalarına girip yöneticilerine sorumluluklar yükleyen evrensel tasarım kavramı diğer bazı kavramlarla birlikte kullanılmaktadır. Bu kavramlar şunlardır:

- Engel koymayan (engelleri yokeden) tasarım: Özürlülerin tüm mekan ve imkanlara ulaşmasını sağlamak için engelleri azaltma amacıyla yapılan tasarımıdır.
- Ulaşılabilirlik (accessibility): Bu kavram, hareket edebilmek için yardımcı bir araca bağımlı olan birinin, kimseden yardım almadan bir alana, binaya ve onun bölümlerine yaklaşmasına, girmesine, bunları amaçları doğrultusunda kullanmasına olanak veren tasarımıdır.

Evrensel tasarımın anlamını ve boyutlarını açıklamaya yardımcı olacak ilkeler şöyle sıralayabiliriz:

- Hakça Tasarım, Ayırım Yapmayan Tasarım: Farklı yetenekteki insanlara yarar sağlayan tasarıma bu ad verilmektedir.
- Kullanıma Esneklik Getiren Tasarım: Tasarımın geniş kapsamda bireysel tercih ve yeteneklere hitap etmesi, onları içinde barındırabilmesi olarak tanımlanmaktadır.
- Basit ve Sezgisel Kullanım Sunabilen Tasarım: Kullanıcının bilgisine, deneyimine, dil becerisine veya o andaki dikkat düzeyine bakmadan kullanacağı tasarımı kolayca anlamasıdır.
- Kolay Anlaşılır Bilgi Veren Tasarım: Tasarım verdiği bilgiyi çevreye ve kullanıcının algılama gücüne bağlı olmadan etkili bir biçimde kullanıcıya aktarmalıdır.
- Yanlış Karşı Hoşgörülü Olabilen, Yanlışları Hazmedebilen Tasarım: Tasarım kazara veya istenmeden yapılan yanlışlarla ortaya çıkacak tehlike ve olumsuz sonuçları en aza indirmelidir.

- Az Gayret veya Güç İsteyen, Gerekli Fiziki Gücü Düşük Düzeyde Tutan Tasarım: Tasarımın rahat, verimli ve en az yorgunluğa neden olacak biçimde sonuca ulaştırılmasıdır.
- Yaklaşım ve Kullanım İçin Gereken Doğru Boyutları ve Mekanları Sunan Tasarım: Kullanıcının vücut ölçüsü, duruş şekli ve hareketi ne olursa olsun tasarım, kendisine yaklaşım, ulaşım, uyarılma ve kullanım için uygun ölçüde ve gerekli büyüklükteki mekanları sunmalıdır” (İstanbul Özürlüler Müdürlüğü,2007)

“Mekan düzenlemelerinde, onu kullanacak sağlıklı bireylerin veya özürlü bireylerin gereksinimlerini karşılamak amacıyla bu ilkeler doğrultusunda çevresel koşullara uygun tasarımlar oluşturulmalıdır. Yani bireylerin çevreden ve mekandan beklediği özellikleri kullanıcı gereksinimleri olarak değerlendirip, bir mekanda olması gereken nitelikleri belirlemek gerekir. Bu niteliklerde olabilecek eksiklikler kullanıcı için rahatsızlık nedeni olacak ve tasarlanan mekanın kullanımı aksayacaktır” (Bekiroğlu 2002). Bu aksamaların olmaması için tasarımcıların, fiziksel çevre tasarım ilkeleri ile birlikte özürlü bireylerin vücutları ve kullandıkları aletlerle ilgili antropometrik standartları iyi değerlendirmeleri gerekmektedir.

5.1.2 Özürlülere Ait Antropometrik Standartlar ve Açık Yeşil Alan Donatıları

Bu konu, pek çok kaynakta ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik standartları olarak ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu konuyu Şükrü Sürmen “Ulaşılabilirlik” adlı makalesinde değerlendirip, özürlülük konusunu irdeler ve ulaşılabilirlik üzerinde bazı hususları ele alıp değerlendirir. Ona göre, “kentsel çevrede birtakım düzenlemelerin yer alması gerekmektedir. Bilhassa özürlüler ve yaşlıların toplum hayatına ve bütün mutluluk tablolarına katılabilmeleri için yeni bilgilerin ışığında, uyulması zorunlu çağdaş standartlar her uygar şehirde söz konusu olmalıdır. Bunun sonucunda şehirler bütün diğer insanlar için de daha rahat yaşanır yerler haline gelmekte, şehrsel çevreler de daha uygar bir görünüme kavuşmaktadır.” Bu düzenleme mecburiyetinden dolayı yeşil alanlara ve alan içerisinde bulunan bütün tesis ve kullanım ünitelerine ulaşmak için kullanılacak donatılar ulaşılabilirlik standartlarına uygun olmalıdır. Bu durumda

ulaşılabilirlik nedir? Sorusuna ise şu cevabı vermektedir. “Ulaşılabilirlik, bir varlığın, en çok da insanın bir fiziksel çevreye, bir kentsel çevreye, bir inşa edilmiş çevreye, bir mekana, bir binaya, bir yapıya engellenmeden girerek kullanabilmesi ile ilgilidir. İnşa edilmiş çevrenin, mekanın, binanın ulaşılabilirliğe sahip olması onun insanları engellememesi, hayatın akışını olumsuz şekilde kesmemesi, özgürlüklerin bir bölümünü ortadan kaldırmaması demektir. Ulaşılabilirlik, geliştirilebilen bir özelliktir. Bir kısım insanların kullanabilip bir kısmının kullanamadığı mekanlar ve binalar tam bir ulaşılabilirliğe sahip değiller demektir. Ulaşılabilir oluştaki en önemli ölçü de bir mekanın, binanın ya da yerin sakatlar ve yaşlılar tarafından da kullanılabilir şekilde düzenlenmiş bulunma derecesidir. Tekerlekli sandalyenin geçemediği dar kapıları ve yaşlıların kullanamadığı dik merdivenleri bulunan bir mekan gerçekte "ulaşılabilir" değildir” (Sürmen,1988).

Buna göre; fiziksel çevre düzenlemelerinde ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik ilkelerini şöyle sıralayabiliriz;

- Çevre düzenlemelerinde sağlıklı bireylerin yanı sıra özürlü bireyler de göz önünde bulundurularak tasarımlar yapılmalıdır.
- Getirilen çözüm önerileri, sağlıklı bireylerin kullanımını engellememeli bu tür öneriler özürlü tarafından az fark edilebilmelidir.
- Yaşadığımız çevrenin kullanımı, sağlıklı insanlar kadar, özürlülerin de en doğal hakkıdır. İnsanları kısıtlayan her tür engel kaldırılmalıdır.
- Özürlü birey güvenli bir şekilde mekanlara ulaşabilmelidir “ulaşılabilirlik”.
- Özürlü bireyin mekanlara ulaşımının sağlanmasıdan sonra en önemli konu burayı özgürce, istediği gibi ve güvenli bir şekilde kullanabilmesidir. “kullanılabilirlik” (Bekiroğlu 2002).

Bir uygarlık ölçüsü ve görünüşü olan "ulaşılabilirlik" konusunda bütün gelişmiş ülkelerin imar kanun ve yönetmeliklerinde ayrıntılı tanımlar, standartlar ve ölçüler vardır. Ülkemizde de açık ve kapalı tüm kentsel çevrenin, sağlıklı bireylerle birlikte, özürlüler, yaşlılar, çocuklar ve hamileler için baştan sona kolay ulaşılabilirliği içermesi ve rahatça kullanılabilir mekanlar oluşması için çalışmalar vardır, bu çalışmalar

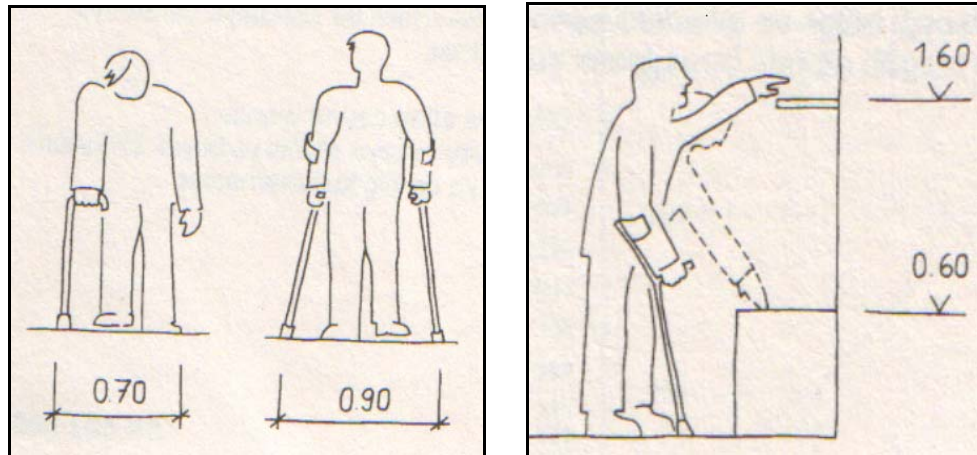
yasalarla, yönetmeliklerle belirlenmiştir, kullanım alanlarında özürllüer için oluşturulan standartlar vardır.

Yukarıda anlatılan evrensel tasarım ilkeleri ve bu ilkeler doğrultusunda dzenlenen kentsel çevre unsurlarından olan açık yeşil alanların ve yakın çevrelerinin kullanım alanları ve donatılarla ilgili olması gereken standartlar ve özürllü bireylere ait antropometrik standartlar incelenmektedir.

5.1.2.1 Özürllü Bireylere Ait Antropometrik Standartlar

Bedensel özürllü bireylerin yapamadığı ve yapabildiği eylemleri tanımlayarak bedenleri ile ilgili antropometrik standartları şöyle verebiliriz.

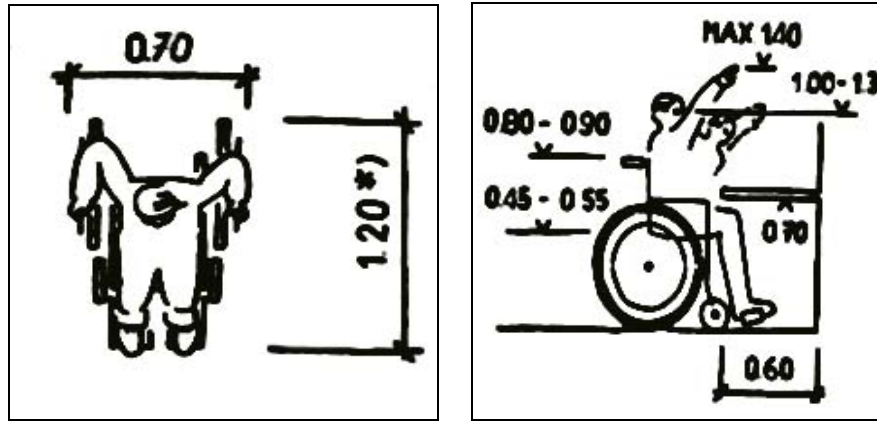
- Koltuk değneği kullananlar: Koltuk değneği olmadan yürüyemezler, 20 cm.'yi aşan yükseklikten inemezler, çıkamazlar, eğilemezler, çömelemezler, iki kolu aynı anda serbest olarak kullanamazlar. Buna karşılık, koltuk değneği ile yürürler, oturabilirler, ayakta durabilirler, kol yüksekliği seviyesinde destek alarak uzanabilirler, kol genişliği seviyesinde diğer elde koltuk değneği olmak üzere yatay olarak kol hareketlerini sağlayabilirler.
- Tek koltuk değneği kullanan birey için en az 70 cm, iki koltuk değneği kullanan birey için en az 90 cm yaya yolu genişliği gerekmektedir.
- Koltuk değneği kullanan birey en fazla 60 cm. aşağı ve 160 cm. yukarı tek elini kullanarak uzanabilir (Şekil 5.1).

Kaynak: Özürllü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.1: Koltuk değneği kullanan bireylere ait antropometrik standartlar

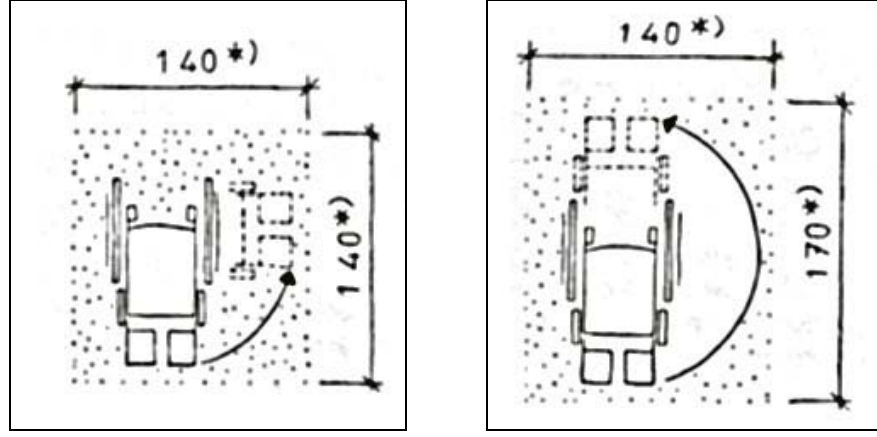
- Tekerlekli sandalye kullananlar: Yürüyemezler, ayakta duramazlar, eğilemezler, çömelemezler, kol yüksekliği dışında düşey olarak uzanamazlar. Buna karşılık tekerlekli sandalyede oturarak olmak üzere ileri veya geri hareket edebilir, el ile yapılacak işleri yapabilir, kol yüksekliği seviyesinde uzanmak, kol genişliği seviyesinde yatay olarak uzanmak eylemlerini gerçekleştirebilirler
- Tekerlekli sandalye kullanan birey için gereken en az alan 70x120 cm dir.
- Tekerlekli sandalye kullanan özürlü bireyin göz seviyesi 100-130 cm.dir.
- Tekerlekli sandalye kullanan özürlü bireyin kolunu uzatabileceği yükseklik en fazla 140 cm. dir (Şekil 5.2).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.2: Tekerlekli sandalyeli bireylere ait antropometrik standartlar

- Tekerlekli sandalye kullanan bireylerin mekanlarda hareketi sırasında tekerlekli sandalyenin 90° dönüşü için en az 140x140 cm ve 180° dönüşü için en az 140x170 cm alan gerekir (Şekil 5.3).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989)

Şekil 5.3: Tekerlekli sandalye ölçüleri

5.1.2.2 Açık yeşil alanlarda bulunması gereken kullanım alanları ve donatıları ile ilgili standartlar ve tasarım kriterleri

Bu bölümde yeşil alanlarda olması gereken kullanım alanları, donatıları, ve tasarım kriterleri özürllüer açısından incelenmektedir. Bunlar; otoparklar, yaya yolları ve kaldırımlar, merdivenler ve rampalar, döşeme taşları, kent mobilyaları, girişler ve kapılar, çeşitli amaçlar için kullanılan binalar ve mekanlar, bitkisel düzenleme olarak ele alınacaktır.

5.1.2.2.1 Otoparklar

Özürlü bireylerin araçları için park yerleri ayrılmalıdır. Bu alanlar bina giriş-çıkışlarına en yakın şekilde, özürllü bireylerin geliş-gidişlerini kolaylaştırıcı özel tasarlanmış yerler olmalıdır.

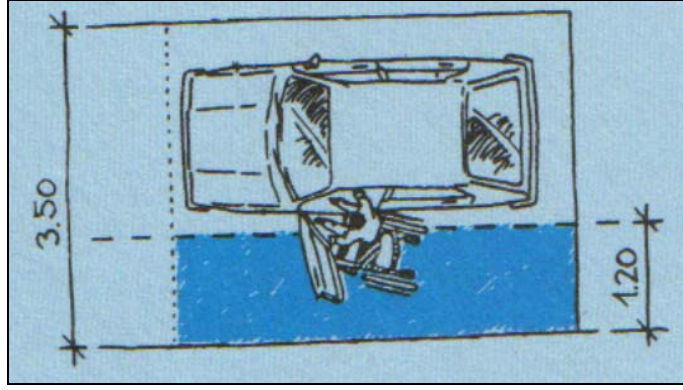
- Park yerleri, uluslar arası özürllü işareti ve sarı çizgi ile Şekil 5.4 de görüldüğü gibi zeminde, bir levha ile düşeyde özürllülere tahsis edildiği belirtilerek başka araçların kullanması önlenmelidir. Otoparklarda boş yer olup olmadığını belirten işaretlerin olması özürllü sürücüler için yararlı olacaktır.
- Otoparklarda yüzde iki oranında özürllü sürücülerin araçlarına ayrılması gerekmektedir. Ancak ülkemizde az sayıda özürllünün otomobili

bulduğundan, sosyal şartların gelişeceği önümüzdeki birkaç yıl için otoparklarda özürllere yüzde bir park yerlerinin ayrılması mecburi olacaktır. Yüzde iki oranı 2009 yılında yürürlüğe girecektir (TSE,1999).

Şekil 5. 4: Özürllü bireylere ait otopark işareti ve uygulaması

- Tekerlekli sandalye kullanan kişilerin, otopark yerindeki araçlarından girişe kadar, herhangi bir yardım almadan ulaşabilmeleri için otopark alanı girişe en yakın yerde düzenlenmelidir. Tercih edilen en uzun mesafe 50 metredir.
- Otopark zemini, ıslak veya kuru iken kaymaz ve sert malzemeden olmalıdır.
- Özürllüler için ayrılan park yerinde seviye farkı olmamalı, basamaksız olarak girişlere ulaşılabilirlidir. Kot farkı varsa, eğimi yüzde 5 veya yüzde 8.5 olan bir rampa ile üst kota ulaşım sağlanmalıdır.
- Özürllü otomobilleri için araçların kapısı açıldığı zaman yandaki herhangi bir cisme çarpmayacak ve sandalyeye binişte hareketi engellemeyecek şekilde 350cm x 600 cm genişliğinde bir park yeri gerekmektedir (Şekil 5. 5).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

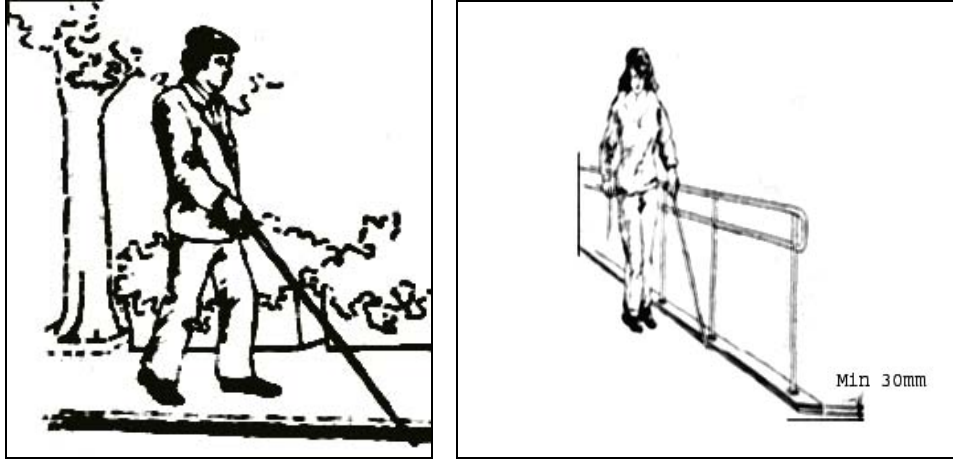
Şekil 5. 5: Özürlü bireylere ait otopark ölçüleri

- Özürlü birey, aracına ulaşırken veya aracından uzaklaşırken; sütun, alçak duvar, ilan-bilgi-yön panosu, aydınlatma elemanı direği, çiçeklik, çöp kutusu veya herhangi bir kentsel donatı engeli ile karşılaşmamalıdır.
- Otoparkta araçların önüne tekerlek sınırlayıcı bariyer konularak araçların yaya yoluna geçmesi önlenmeli ve bu bariyerler arasında, tekerlekli sandalyenin geçebilmesi için minimumun 90 cm boşluk olmalıdır.

5.1.2.2.2 Yaya yolları ve kaldırımlar

Yaya yolları ve kaldırımlar tüm bireyler, özellikle özürlü bireyler için kolay ulaşılabilir ve güvenilir olmalıdır. Bu nedenle yaya yolları ve kaldırımlar planlanırken bedensel özürlülerle birlikte görme özürlüler de düşünülmesi, standartlara uygun, rasyonel akılda kalabilecek tasarımlar oluşturulmalı, yol boyunca beklenmedik kot farklılıklarından kaçınılmalı, zeminde göz kamaştırıcı malzemeler kullanılmamalıdır.

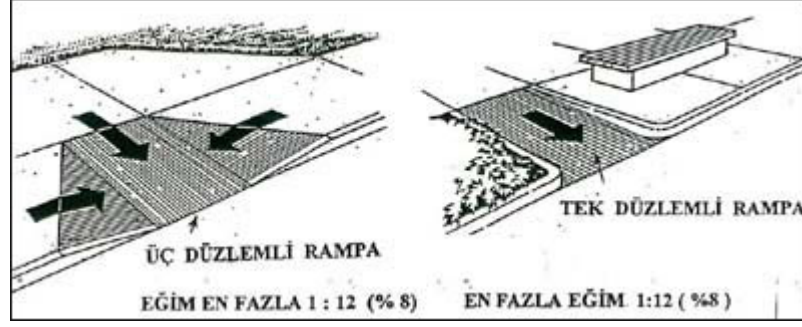
- Yaya yolları ve kaldırımların zemin kotundan yükseklikleri, 6-15 cm arasında olmalı, yol boyunca engelsiz alan, en az 180 cm (tercihen 200 cm-250 cm) genişlikte ve kenarları görme özürlülerin bastonları ile rahatça izleyebilecekleri şekilde düzgün olmalı, tehlikeli pahlar bulunmamalıdır. Yolların yeşil sahalara bakan taraflarında kör bastonları ile dokunup aynı çizgide yürümenin sağlanması için en az 3 cm yüksekliğinde bir kenarlık bulunmalıdır (Şekil 5.6).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.6: Yaya yolu ve rampada görme özürlü bireyler

- Zeminde kullanılan döşeme malzemelerinin yüzeyi ve ızgaralar ıslak veya kuru iken kaygan ve çok pürüzlü olmamalı, tekerlekli sandalye ve bebek arabalarının tekerleklerinin sıkışmaması için döşeme taşları arasında geniş boşluklar bulunmamalıdır.
- Yaya yolu ve kaldırımlarda bulunan yağmur suyu ızgaralarındaki demir çubukların aralarındaki mesafe Tekerlekli sandalye tekerleklerinin aralarına sıkışmaması için 13 mm'yi aşmamalıdır (Yörük,2003)
- Tekerlekli sandalye kullananlar, yaşlıların bir bölümü ve bebek arabası süren annelerin kaldırım veya yaya yoluna kolayca çıkabilmesi için yaya yollarının ve kaldırımların uygun yerlerine yapılacak rampaların genişliği yaya geçitlerinde ve girişlerde en az 180 cm, diğer yerlerde 90 cm olmalıdır. Bu rampaların eğimi en fazla yüzde sekiz olabilir (Şekil 5.7).
- Mevcut kentsel çevrelerdeki 80 cm'den daha dar yaya yollarında tekerlekli sandalyenin hareket edebileceği düşünülmemelidir. Tekerlekli sandalyenin dar bir kaldırıma çıkması isteniyorsa zeminden 15 cm yükseklikte olan bir kaldırımda, kaldırımın 500 cm' lik bir parçası kesilip çıkarılarak iki yanda kalan kaldırım parçalarına çıkabilen birer rampa yapılabilir (Şekil 5.7).

Kaynak: www.ofd.org.tr.

Şekil 5.7: Yaya yolu rampa örnekleri

- Yol boyunca, yağmur suyunun akışı için gereken enlemesine eğimler, binde beş ile binde onbeş arasında olmalıdır, enine artan eğim tekerlekli sandalyenin doğrusal bir hat üzerinde ilerlemesini güçleştirir.

Görme özürlü bir birey koklama, işitme ve dokunma gibi diğer duyularını geliştirerek çevresini algılamaya çalışır. Bu bireyler kentsel çevreye güvenli bir şekilde ulaşabildiklerinde kendileri için geliştirilen elemanları, düzenlemeleri rahatça algılayabilir ve kullanabilirler, geniş yaya bölgelerinde görme özürülüler yönlerini bulmakta zorlanmaktadırlar, bu nedenle;

- Geniş kaldırımlarda ve yaya yollarında görme özürülüler için 80 cm genişliğinde kılavuz yol olarak adlandırabileceğimiz özel bir uygulama ile yürüme şeritleri oluşturulmalıdır. Bu şeritler kaldırımdan farklı renk ve dokuda malzeme ile hazırlanır, böylece görme özürülülerin bastonları ve ayakkabıları ile yürüyüş istikametlerini hissetmeleri sağlanır. Bu şeritlerin her iki yanında en az 80 cm'lik normal yürüme şeritleri kalmalıdır.
- Çevredeki değişim veya farklı bir fiziksel yapılanma hakkında sesli sistemle veya döşeme malzemesi ile bilgi vermek gerekir. Kaldırım ve yaya yollarının farklı, hissedilebilir yüzeyleri ve uyarıları ile bu sorun giderilebilir (Şekil 5.8).
- “Görme özürlü bireyler için yaya yollarında düzensizliklerin olmaması gerekir. Yaya yollarında farklı malzemeler kullanılarak; yürüme bölgesi (engel yok), dikkat bölgesi (yakında engel var) ve ikaz bölgesi (bir kesişme veya yön

değişikliği var) adı verilen üç bölge oluşturularak bireyi tehlikeden koruyacak uyarıları yapmak gerekir.” (Bekiroğlu, 2002).

Kaynak: Çağlayan ve Gümüş,1999

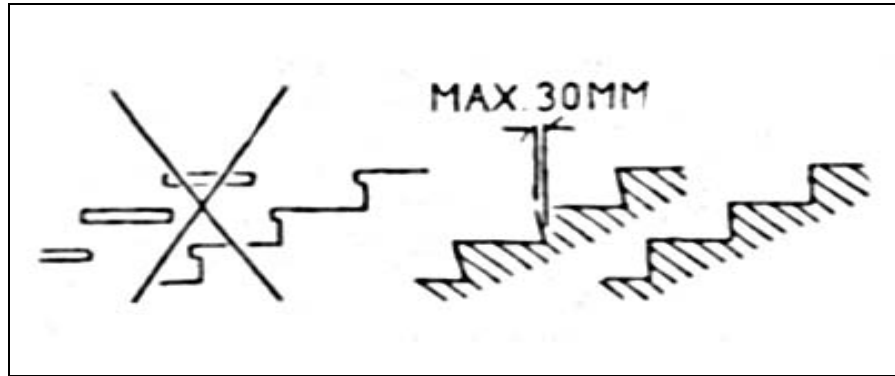
Şekil 5.8: Hissedilebilir yüzeyler

- Yol boyunca zeminde takılıp düşmeye sebep olacak şekilde yerleştirilmiş çiçeklik, bariyer, bank, aydınlatma direği veya yön, ilan tabelası vb. gibi engeller bulunmamalıdır. Kaldırım ve yaya yolunda bulunan ağaçların etrafında, görme özürlüleri uyarıcı nitelikte çakıl taşı, parmaklık gibi ayırt edici yüzey oluşturulmalıdır.
- Yolda, saçak uçları, ağaç dalları, bilgi levhaları gibi herhangi bir uzantı veya yüksek engeller olmaması gerekir Eğer varsa, bu uzantıların yerden yüksekliği en az 210 cm, tercihen 250 cm olmalıdır. Yol üzerinde engellerden kaçınmanın mümkün olmadığı yerlerde bilgi levhaları, yüksek aydınlatma direği gibi bunların üzerinde 14 cm ile 16 cm eninde, zıt renkte bant olması gerekir. Bu bantın alt bölümü yerden en az 170 cm yükseklikte olmalıdır.

5.1.2.2.3 Merdivenler ve Rampalar

Merdivenler ve rampalar tasarlanırken göz önünde bulundurulması gereken bazı standartlar bunların özürllüer tarafından kullanılmasını kolaylaştırır.

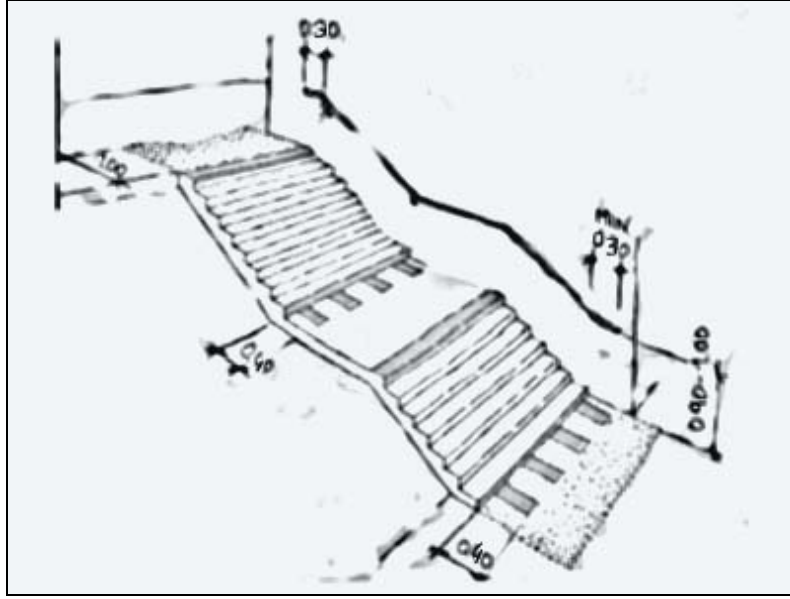
- Merdiven ve rampalar bir arada tasarlanmalı, merdivenler en az iki basamak olmalı, merdiven ve rampaların iki tarafında en az 100 cm genişlikte, zemin döşemesinden farklı döşeme malzemesi kullanılan alanlar bulunmalıdır.
- Merdiven kolları düz olan tercih edilmeli, geometrik belirsizlikten dolayı döner merdivenler, açık ve çıkıntılı merdivenler, basamak yükseklikleri ve genişlikleri uzun ve belirsiz olan merdivenler, görme ve bedensel özürllü bireyler için tehlike oluşturmaktadır. Merdivenlerde basamak genişliği 28-30 cm, basamak yüksekliği 15-16 cm olmalıdır (Şekil 5.9).
- Uzun merdivenlerde sekiz on basamakta bir sahanlıklar olmalıdır.

Kaynak: Özürllü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.9: Özürllü bireyler için uygun olan ve olmayan merdivenler

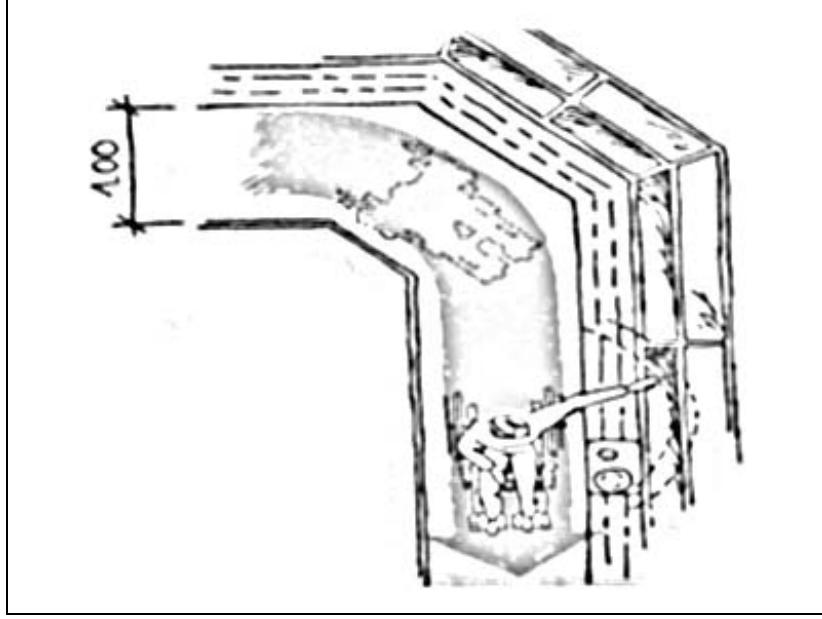
- Merdivenin her iki tarafına zayıf veya kavrama güçlüğü çeken bireyler düşünülerek; basamaktan itibaren yüksekliği en az 85 cm olan, 4 cm çapında dairesel kesitli bir küpeşte ile donatılmalıdır. Küpeşter merdivenin başlangıç ve bitiminden itibaren 30 cm daha uzun olmalı ve yön değiştirme noktalarında kesintiye uğramamalıdır. Küpeşte ile duvar arasında 4 cm mesafe bırakılarak monte edilmesi uygun olur (Şekil 5.10).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.10: Özürlü bireyler için merdivenler

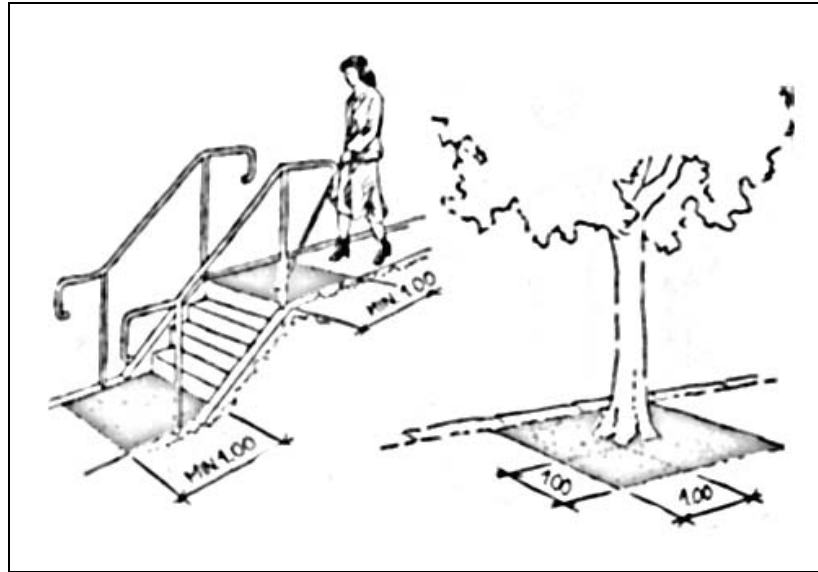
- “Rampalar kentsel çevrede bağımsız hareketliliğin en önemli unsurlarındandır. Alanda döner rampa yapılması gerekirse yarıçapı kişinin ilerisini görmesine uygun tasarlanmalıdır” (Bekiroğlu 2002).
- Rampalarda en fazla eğim; 10 cm’lik bir yükseklik farkı için yüzde 10; 10-25 santimetre arasındaki yükseklik farkları için yüzde 8; 25-50 santimetre arasındaki yükseklik farkları için de yüzde 6 olarak alınmalıdır. Çok kısa rampaların eğimi zorunlu durumlarda yüzde 12 olabilir.
- Rampalarda ve yüzde 6’nın üzerindeki tüm eğimler bir küpeşte ile donatılmalıdır. Küpeşte rampanın başlangıç ve bitiminden itibaren en az 30 cm uzun olmalı ve yön değiştirme noktalarında kesintiye uğramamalıdır.
- Rampa genişlikleri en az 130 cm olmalı, rampanın başlangıç ve bitiminde, kapıların önlerinde en az 120x120 cm ebatlarında, rampanın boyu 600 cm veya üzeri ise arada 150 cm uzunluğunda sahanlıklar olmalıdır. Bu alan özürlü bireyin manevra yapması ve dinlenebilmesi için gereklidir (Şekil 5.11).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.11: Özürlü bireyler için rampalar

- Rampaların korumasız tarafına en az 6 cm yüksekliğinde koruma bordürü döşenmelidir.
- Merdivenler, rampalar ve ortadan kaldırılmayan engellerin zemin yüzeyi, düz veya az pürüzlü, kaymayan ve sert malzemeden olmalıdır (Şekil 5.12).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

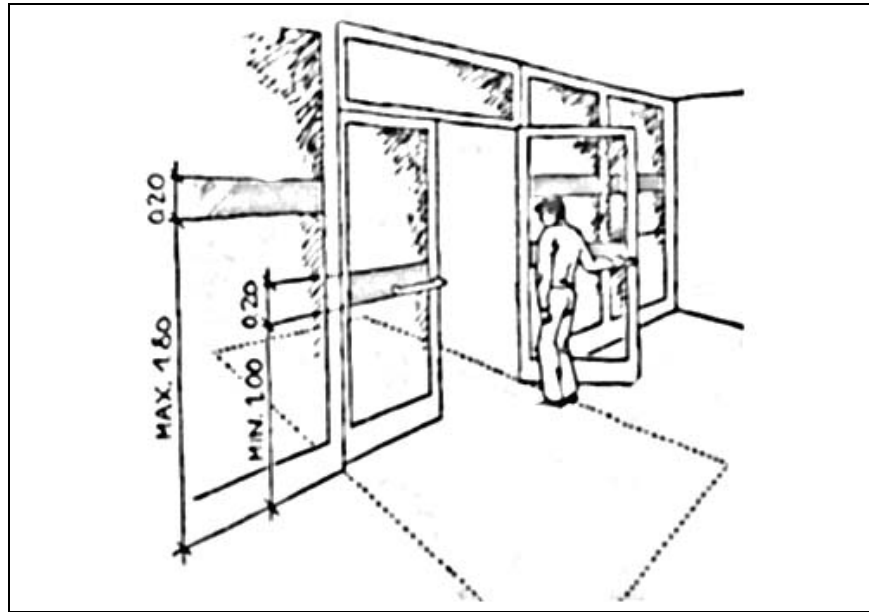
Şekil 5.12: Özürlü bireyler için farklı zemin kaplaması

- Sabit rampaların düzenlenemediği yerlerde seyyar rampalarla özürllüler için sorun çözümlenmelidir. Kazaya yol açabilecek dik rampa yapmaktansa hiç yapmamak daha iyidir (TSE 1999).
- Merdiven ve rampalardaki aydınlatmalar, özürllü veya özürsüz tüm bireylerin gözlerini kamaştırmayacak şekilde yapılmalıdır.

5.1.2.2.4 Girişler ve Kapılar

Girişler, açık alanların merkezi bir bölgesinde yapılmalı, hemen algılanmalı, sağlam bireylerin yararlandığı girişlerden, özürllü bireyler de kendi olanakları ile bağımsız olarak geçebilmelidir. Açık alanlarda değişik amaçlar için kullanılabilcek binalarda bulunan kapılarda özürllüler açısından değerlendirilmiştir.

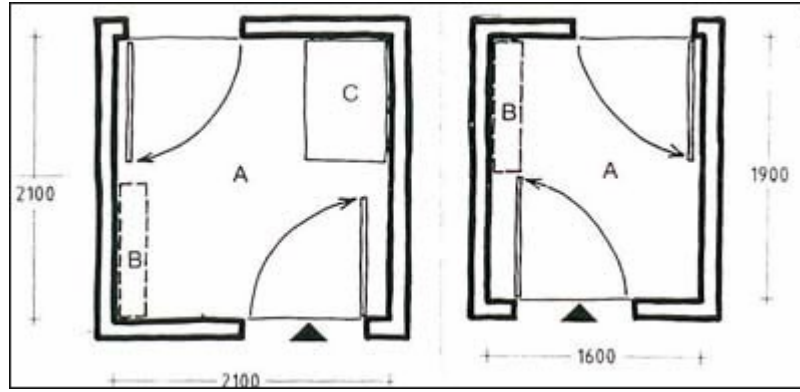
- Kapıda büyük cam yüzeyler varsa, bunların kırılıp kazalara yol açmamaları için donatılı türden seçilmeleri gerektiği gibi, az görebilenlerin çarpmalarına karşı dikkat çekecek renkli şeritlerle donatılmaları gerekir (Şekil 5.13).

Kaynak: Özürllü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.13: Giriş kapısı ve uyarı bilgileri

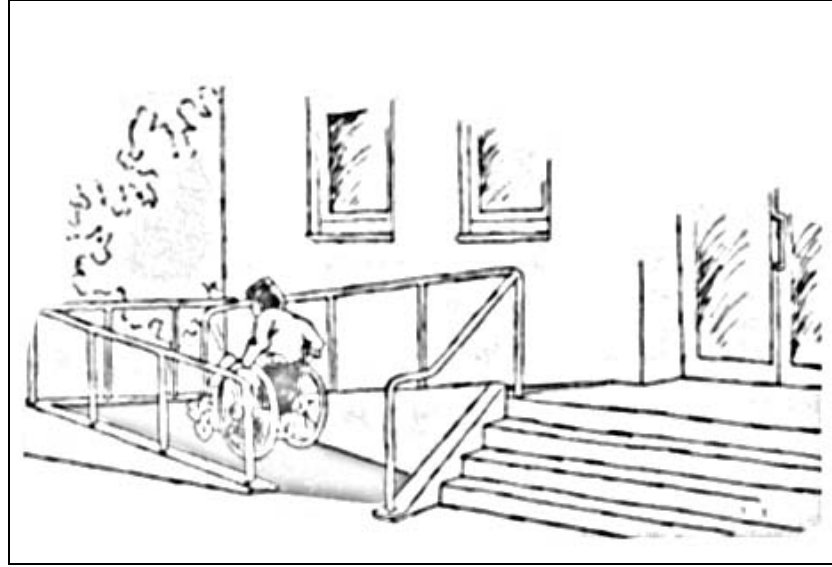
- Kapı kolları, parmakları yeteri kadar güçlü olmayan yaşlı ve özürlü bireyler için rahat kavranır ve kolay açılabilir olmalıdır.
- Binalarda ana giriş kapısının genişliği, kanatlardan biri en az 90 cm olmak üzere 150 cm'den daha az olmamalı. Girişlerde, rüzgârlık kısmında ve giriş holünde tekerlekli sandalyenin rahatça hareket edeceği kadar bir alan ayrılmış olmalıdır. Bu da Tekerlekli sandalyenin hareket alanı için, hiçbir çıkıntı ve kapı açılışı tarafından engellenmemiş en az 150 cm çapında bir daire veya 150 cm kenar uzunluğuna sahip bir karedir. Giriş alanı 190x 160cm veya 210x210cm olabilir (Şekil 5.14)

Kaynak:www.engelliler.biz

Şekil 5.14: Giriş kapıları ve ölçüleri

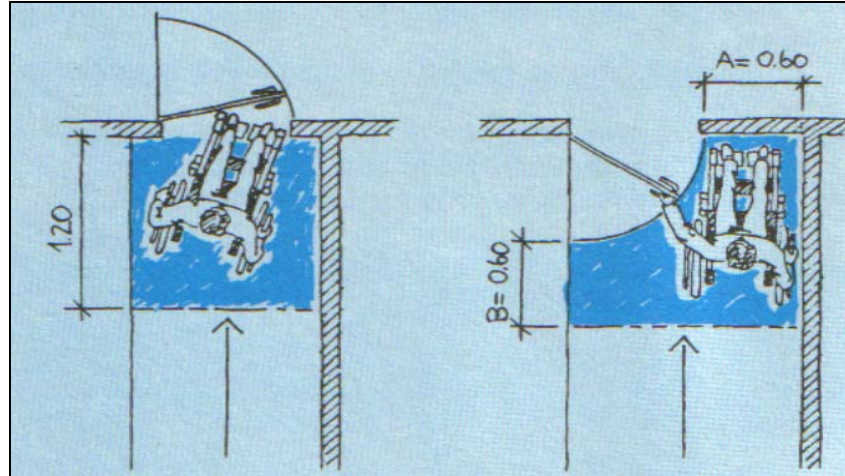
- Düzayak girişler özürllüer açısından son derece uygundur. Eğer bu yapılamıyorsa girişte rampalar yapılmalıdır (Şekil 5.15).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.15: Giriş kapılarında merdiven ve rampa

- Giriş kapıları duvarla aynı hizada olup bir düzlem oluşturmemalı ve kapı, duvarın ön yüzünden en az 20 cm geride olmalıdır. Dışarıya açılan kapılar girintilere yerleştirilmelidir.(Şekil 5.16)

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.16: Giriş kapılarında hareket alanları

- Dolaşım alanına yerleştirilen kapı ve pencere kanatları özürllüer için tehlikelidir. Bu gerekli ise dışarı açılan kapı ve pencere kanatları olması gerekmektedir.
- Döner kapılar, turnikeler özürllüer için uygun değildir. Eğer bu kapılardan olması gerekiyorsa, özürllüere ayrıca ek bir kapı yapılmalıdır.
- Mekanlar arasında eşik bulunmaması gerekir. Zorunlu durumlarda eşik yüksekliği en fazla 25 mm olabilir ve bu da her iki yandan pahlı yapılmalıdır.

5.1.2.3 Donatı Malzemeleri

Açık yeşil alanlarda kullanılan donatı malzemelerinde, özürllüer açısından sorun olabilecek malzemeler incelenerek, bu malzemelerin özellikleri imalat ile ilgili standartlar ve olası sorunlar incelenmiştir.

5.1.2.3.1 Döşeme malzemeleri

Açık yeşil alanlarda bitkilerden sonra en çok kullanılan malzeme döşeme malzemeleridir ve özellikle özürllüer olmak üzere tüm bireyler için özenle seçilmelidir.

- Çakıl veya gevşek parke taşlı döşemeler insanlar için çoğu zaman zorluk anlamına gelmektedir.
- Sert dokulu, az pürüzlü, ıslak veya kuru iken kaymayı önleyici yüzeyler bütün bireyler için ama öncelikle özürllü bireyler için çok yararlıdır.
- Parklarda döşeme malzemeleri bağlamalarında beton daha az kullanılmalı, parçalı bir yapı oluşturan zemin kaplamalarında derz aralıkları 5 mm'den küçük olmalıdır.

Görme özürllü ya da görme zorluğu çeken bireyler için döşemede ki ayak sesleri veya bastonla çıkan ses tınları yönlendirici olmaktadır. Bu nedenle yol ve duvar yüzeylerindeki değişiklikleri dokunarak, ayak sesleri veya bastonla çıkan ses tınlarını dinleyerek ya da renk farklılaşmalarını hisserek güzergahlarını belirleyebilirler.

- Karmaşık renkli, gevşek dokulu ve ses yutucu malzemelerden kaçınılmalıdır.
- Görme özürllü veya az gören bireylerin güvenliği için hissedilebilir yüzeyler olarak adlandırabileceğimiz döşeme tehlikelere karşı korumak için gereklidir.

Hissedilebilir yüzeyler görme özürllüler ayakkabılı iken algılanacak kadar pürüzlü olmalıdır. Fakat, tekerlekli sandalye kullananlara ve diğer yayalara sorun çıkartacak kadar da pürüzlü olmamalıdır.

Şekil 5.17 görülen döşeme malzemesi ve merdivenlerin tasarımı özürllü bireyler için uygun değildir. Çünkü doğal taş malzemenin çok pürüzlü olması tekerlekli sandalyenin sürüşünü zorlaştıracak ve sandalye sarsıntılı hareket edeceğinden bedensel özürllü bireyler için rahatsız edici olacaktır. Ayrıca merdiven basamaklarının geniş olması görme özürllülerin hareketini güçleştirmektedir.

Kaynak: Nilgün Özdingiş Arşivi

Şekil 5.17: Farklı döşeme malzemeleri, merdiven ve rampa uygulaması

- Birçok görme özürllü, az da olsa görebildiği için bu yüzeyler zıt renklere boyanmalıdır. Araştırmalar döşeme yüzeyindeki 5 mm.lik bir yüksekliğin görme özürllüler tarafından algılanması için yeterli olduğunu göstermektedir. Pürüzlü yüzey yerine neopren lastik yüzeylerde normal döşeme yüzeyinden farklı yapıda olduğu için kolaylıkla algılanabilmektedir. Hissedilebilir yüzeyler çeşitli sertleştirilmiş lastik tabakası bulunan karolar şeklinde kullanılmıştır.

İngiltere'de bilgilendirme yüzeyi olarak elastomerik yüzeyler tavsiye edilmektedir (Şekil 5.18).

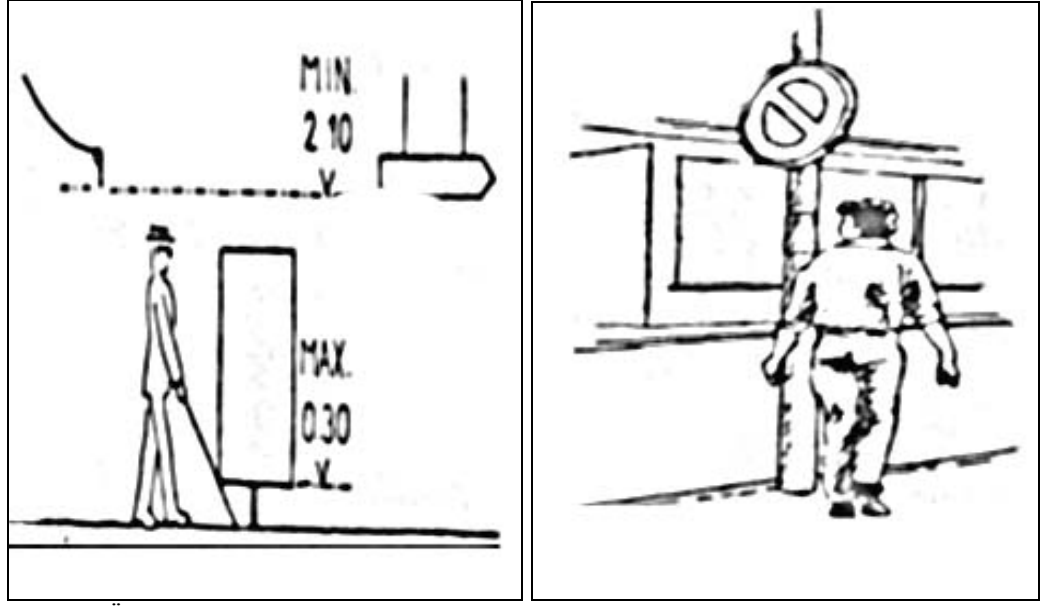
Kaynak: Park ve Bahçeler Şube Müdürlüğü Arşivi,2005

Şekil 5.18: Görme özürlüler için hissedilebilir yüzeyler

5.1.2.3.2 Kent mobilyaları

Kent mobilyaları, kentsel dış mekanları tamamlayan, dış mekanda bireyler için gereken konforu sağlayan malzemeler olup özürlü bireylere uygun olarak tasarlanması ve uygulama yapılması gereklidir. Kent mobilyaları denildiğinde ilk akla gelenler, bank, çiçeklik, çöp kutusu, aydınlatma direği, ilan reklam panoları gibi malzemelerdir.

- Bunlar, kaldırımlar ve yaya yolları üzerinde yürüme alanını daraltacak ve özürlülerin hareketini engelleyecek şekilde ve özürlü bireylerin hareket alanlarında bir çıkıntı oluşturacak tarzda konulmamalıdır.
- Görme özürlü bireylerin bastonları ile ağırlayabilmelerine olanak tanınmalıdır. Özürlülerin ve yaşlıların ihtiyaçları ve kentsel çevrede yaya hareketleri de dikkate alınarak tasarlanmış kent mobilyalarına ait standartlar ve uygulama tipleri, park alanlarında geniş şekilde yer almalıdır (Şekil 5.19).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

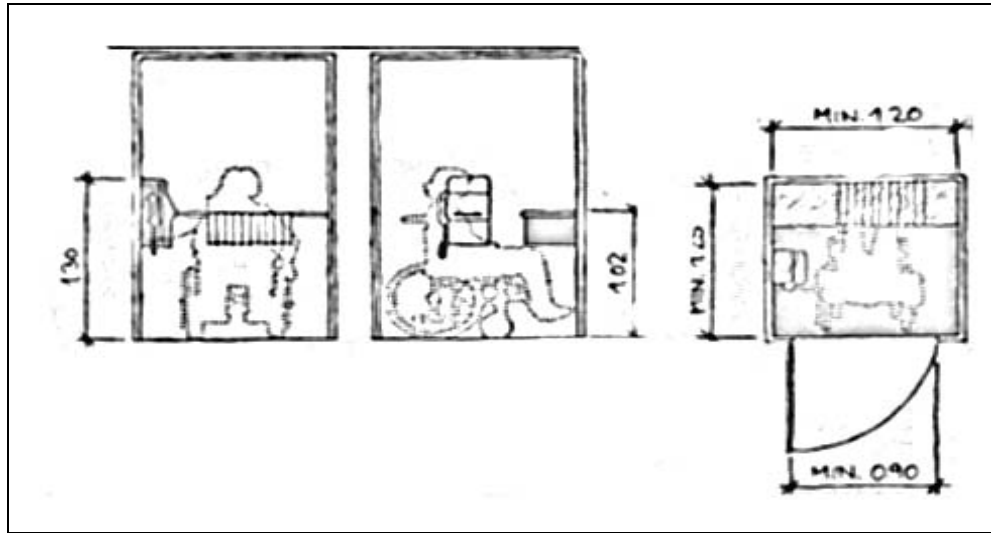
Şekil 5.19 : Yürüme aksı üzerinde engel olmamalıdır

Oturma alanları, banklar, piknik masaları ve piknik alanları: Yaşlı veya bedensel özürllüer için yürüyüş yollarının uygun yerlerine, yaya yolundan çıkıp dolaşmak ve dinlenmek isteyenlere fırsat verecek, yüzeyleri düzgün kaplanmış oturma ve dinlenme alanları oluşturulmalıdır.

- Oturma alanlarında döşeme malzemeleri yol malzemelerinden farklı olmalıdır. Yeterli sayıda oturma ve dinlenme yeri tasarlanmalıdır.
- Oturma alanları ve elemanlarının tasarımı yapılırken seviye farkı olmamalı, oturma gurupları ve banklar birbirinden en fazla 60 m. aralıklarla gölge ve güneşli alanlara yerleştirilmelidir.
- Konulan banklar; özürllü ve yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına uygun, kol ve sırt dayama imkanı olan banklar olmalıdır.
- Tekerlekli sandalyeli bireyin de piknik masasında yer alabileceği düşünülerek, masa altında sandalye için en az 71,5 cm'lik boşluk olmalı, tamamen bank olmamalıdır. Masanın üst kısmı yerden en fazla 84 cm yukarıda olmalıdır.
- Çeşme, lavabo, wc v.b. tesisler piknik alanına yakın mesafede olmalıdır.

Telefonlar: Telefonlar özellikle bedensel özürllüer için büyük problem yaratır. En azından bir genel telefonun tekerlekli sandalye kullanıcılarının kullanımına uygun olması gerekmektedir. Kabinsiz telefonların özürllü bireylerin kullanımına daha uygun olacağı düşünölmektedir.

- Telefon kabininde kapı genişliği en az 90 cm olmalıdır.
- Kabin iç boyutları tekerlekli sandalye giriş ve çıkışına uygun ölçülerde en az 120x125 cm, telefon yüksekliği özürllü ölçüleri göz önünde bulundurularak ulaşabileceği yükseklikte, en fazla 130 cm olmalıdır (Şekil 5.20).
- Kabin girişlerinde farklı döşeme malzemesi ile görme özürllü bireyler için de yüzey belirginleştirilmelidir.

Kaynak: Özürllü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.20 : Telefon kabinleri

Otomatik alış veriş ve para çekme makinaları: Şehirsel çevrede ve büyük parklarda kullanılan bu ünitelerin de özürllü bireylerce kullanımı gereklidir. Bunların da özürllü birey antropometrisine uygun ve zemin kotunda çözümlenmesi gerekmektedir.

Su içme elemanları: Oturma alanlarına ve yol güzergahlarına yakın ve geçişleri engellemeyecek şekilde sert ve düz zemin üzerine yerleştirilmeli,

- Kolay kullanılabilir olmalı, kaidesi tekerlekli sandalyenin önden veya yandan yaklaşabileceği şekilde açılı olarak 100-120 cm. yükseklikte tasarlanmalı

- Zeminde ıslaklık olmaması için, gider ve drenaj sorunu olmamalıdır.

Aydınlatma elemanları: Aydınlatma özürülerin gereksinimlerine uygun ve geçişleri engellemeyecek şekilde tasarlanmalıdır.

- Yerden yüksekliği en az 210 cm olmalıdır.
- Az gören özürülerin, yaşlıların, yetersiz aydınlatılmış alanlarda görme problemi olacağından yaya yolları, oturma alanları, bilgi panoları, yön levhaları ve tehlikeli alanların iyi aydınlatılması gerekir.
- Birbiri ile bağlantılı alanların veya yüzeylerin farklı şiddette aydınlatılması, göz kamaştırıcı ışık görme özürüler ve yaşlılar için engeldir. Çoğu aydınlatma standartları normal yetişkin bir bireyin göz seviyesine göre tasarlanır. Fakat tekerlekli sandalye kullananların göz seviyesi ile ilgili antropometri dikkate alınmalıdır (Şekil 5.2).

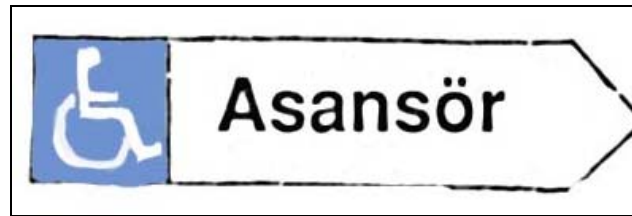
Çöp kutuları: Mekanda geçişleri engellemeyecek şekilde ve 90 cm yükseklikte yerleştirilmelidir.

- Renkleri ile dikkat çekici, yanmaz malzemeden olmalıdır.
- Bedensel özürüler için kapağı kolayca açılabilir olmalıdır.

İşaretler, bilgi panoları, yön tabelaları ve yerleştirilmesi: İşaretler herkesin anlaması için çok iyi bir yöntemdir. Yön levhaları ve uyarı cihazları özürülerin rahat hareket etmelerini sağlar, görme özürülerin sık kullandıkları mekanlarda, kontrast ve canlı renkteki oklar, işaretler ve rakamlarla bulunulan konumlar vurgulanarak belirtilir.

- Bilgi panoları bina veya park alanları girişlerinde kolay görülebilecek yerlere yerleştirilmeli, başka çizimlerle karıştırılmayacak şekilde net olmalı, tutarlı ve eksiksiz, kolay anlaşılır mesajlar taşımaktadır.
- Yer adı, yerleşim planı, uyarı yazıları ve yönlendirme tabelaları işaretlemenin gerekli işlevleridir.
- İşaret levhalarının yerleştirilmesi çok önemli bir işittir. Bu işaretler görme problemi olmayan insanlar için yaklaşık göz hizasında yerleştirilmeli, fakat tekerlekli sandalye kullananların sık geldiği bölgelerde daha aşağıya yerleştirilmesi uygun olur.

- Sağlıklı veya görme özürlü bireylerin başlarını çarpmamaları için yerden yüksekliği en az 210 cm (Tercihen 250 cm) olmalıdır. En iyi okuma yüksekliği 90-140 cm,
- İşaretlemenin okunabilirliği, anlaşılma, ton farkı, yazı karakteri boyu ve karakter ebadı işlevlerine uygun olmalı, işaret tabelalarının en okunabilir şekli, koyu bir zemin üzerine açık renk harflerle yazılan yazıdır yazı karakterleri ve zemin arasında renk tezatı oluşturup mat bir cila ile bitirilmelidir.
- Yazı karakterlerinin okunabilir formatı (Helvetica, Upper ve Lower Case tercih edilebilir) ve ölçüleri okuma mesafesine göre ayarlanmalıdır (150 cm okuma mesafesinde 50 cm, 300 cm okuma mesafesinde 10-17cm).
- Çizimlerle anlatma mesajı hızlı aktarır, semboller fazla soyut ve tek iletişim vasıtası da olmamalıdır.
- Dokunarak hissedilen işaretler; standart alfabe ve rakamlar olmalı, karakterler 16-50 mm uzunluğunda, en az 0,8 mm kabartma halinde olmalıdır. Kabartma karakterler ya da rakamlar yerden 100 cm yukarıda olmalıdır. Görme özürülüler için, körler alfabesiyle hazırlanmış yazı bantları işaret levhalarının kenarlarına, kolay erişilip dokunulabilecek yerlere yerleştirilmeli ve iyi aydınlatılmalıdır.
- Açık ve kapalı alanlarda (lavabolarda, özürülülere ayrılmış otomobil park alanları vb.yerlerde) özürülü işaretine yer verilmelidir (Şekil 5.21).

Kaynak: Özürülü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.21 : Özürülü birey için yönlendirme işaretleri

- Gerekli bütün mekan, mahal, alan ve geçitlerde yangın ve doğal afet anlarında kaçış yollarını gösteren ışıklı ve sesli yönlendirme cihazları veya elemanları bulunmalıdır.
- Bazı özürlü gruplarının alanda uyumunu sağlamanın en iyi yolu özel tasarım gerektirebilir. Örneğin, görme özürülere sesli cihazlarla bilgi verme, işitme özürülere görsel bilgi sunma, ve tekerlekli sandalye kullananlara göz hizasında bilgi sunma tercih edilir.

5.1.2.4 Parklarda yer alan mimari ve peyzaj öğeleri

Parklarda ikinci bölümde anlatıldığı gibi günübirlik veya daha uzun süreli olarak rekreatif aktivitelerde bulunulması amacıyla bazı mimari birimler gerekmektedir. Bunlarla ilgili açıklamalar aşağıda belirtilmektedir.

5.1.2.4.1 İdare ve güvenlik binaları

Parklarda idareye ait hizmet, güvenlik ve bakım amacıyla yapılmış binalar bulunmalıdır.

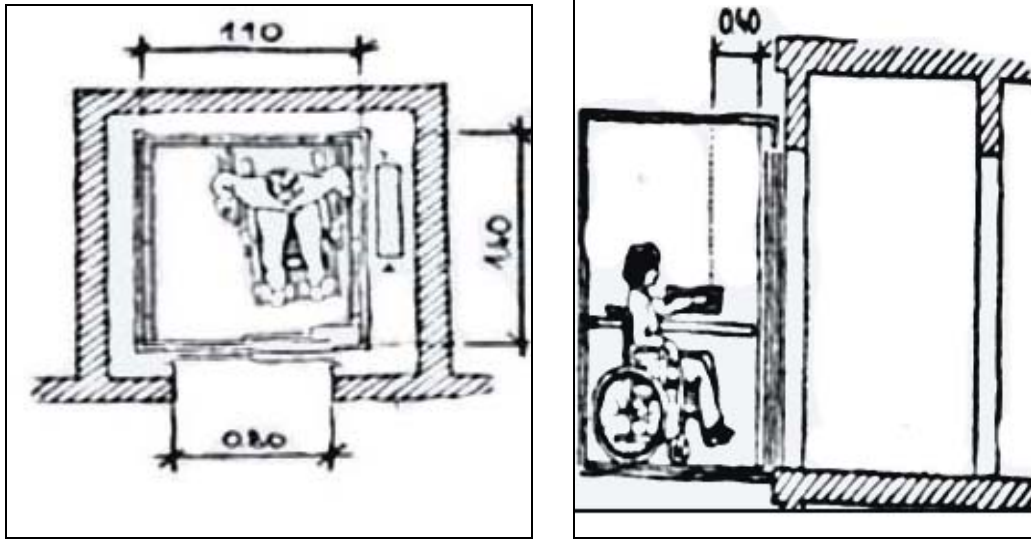
- Bu binalar kolay ulaşılabilir, girişi zemin kotunda ve merdivensiz olmalıdır.
- Parkın bütününde acil çağrı telefon yerleri olmalı ve idare binası ile bağlantılı olmalıdır (Dinç,1993).

5.1.2.4.2 Yeme, içme mekanları

Günümüzde yaşlıların ve özürülülerin şehirselle çevrede hareket imkanlarının kolaylaştığı düşünülürse, bütün yeme-içme, eğlence mekanlarının ulaşılabilir duruma getirilmesinin gerekliliği daha iyi anlaşılır.

- Bina girişleri, özürülüler için zemin seviyesinden doğrudan erişime veya rampa ile girişe uygun olmalıdır.
- Binanın ana girişinin, tekerlekli sandalye kullananlar için de kullanılabilir olması arzulanır.

- Binalara eşiksiz girilebilmelidir. Giriş hollerinde tekerlekli sandalye için yeterli hareket alanı bulunmalıdır. Bu da genel olarak hiçbir çıkıntı ve kapı açılışı tarafından engellenmemiş 150 cm çapında bir daireve veya kenar uzunluğu 150 cm olan karedir.
- İki veya daha fazla katlı binalarda asansör olmalı, Asansörün kapısına kadar basamaksız ve eşiksiz ulaşılabilmesi, asansör ara katlara konulmamalıdır.
- Asansörlerin iç ölçüleri, tekerlekli sandalye kullananlar için yeterli genişlikte ve kumanda düğmeleri tekerlekli sandalyeli bireylerin de uzanabileceği yükseklikte ve yatay olmalıdır (Şekil 5.22).

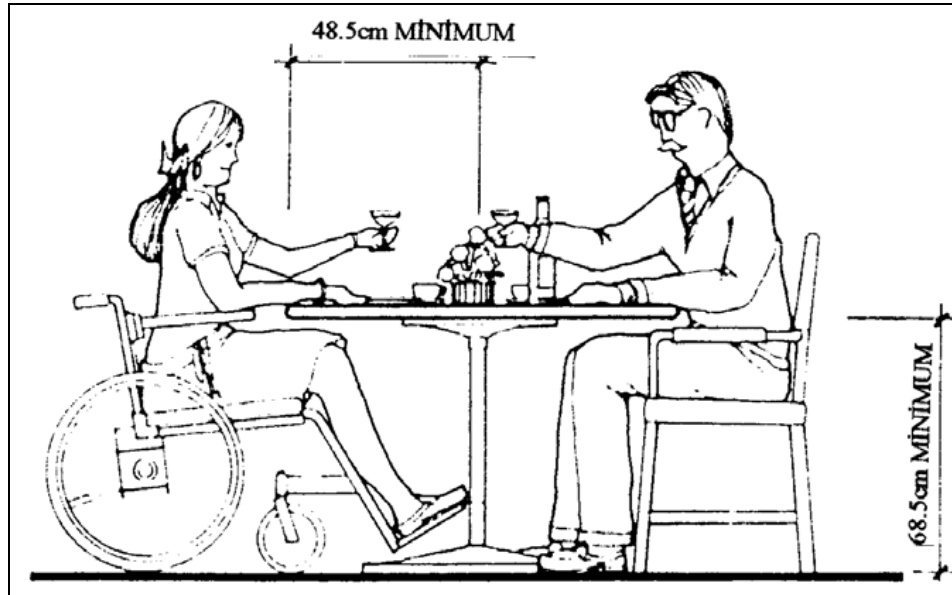
Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.22: Özürlü birey için asansör ölçüleri

- Asansörler iyi aydınlatılmış olmalı, görüş zorluğu çeken bireylerde aldatıcı etki yapacağından aynalarla kaplanmış olmamalıdır.
- Kat butonları rahatça görülebilecek şekilde kabartma ya da oyma şekilde yazılması veya braille alfabesi ile yazılması görme engelliler için birçok problemin çözümü anlamına gelebilmektedir. Görmeyenler için sesli uyarı sistemi olmalıdır.
- Acil durum butonları ve telefonları ise kolayca görülebilir yerlerde ve kontrast renklerde olmalıdır.

Birçok park ve yeşil alanda kafe, restoran mevcuttur. Böyle yerler de özürlü bireylerin kullanımına uygun tasarlanmalıdır.

- Masaların yüzde beşi veya en az bir masa tekerlekli sandalye kullanan bireyler için ayrılmalı,
- Masalar ve sandalyeler sabit olmamalı, sabit tasarlanıyorsa, tekerlekli sandalye geçişine ve masaya yaklaşıma uygun boşluklar bırakılmalıdır. Tekerlekli sandalye kullanan bireyler için sabit masalar 70 cm yüksekliğinde, 50 cm derinliğinde ve 60 cm genişliğinde olmalıdır.
- Masalar arasındaki mesafe tekerlekli sandalye geçişine izin verecek genişlikte, en az 130 cm açıklık olmalıdır. Bu açıklık paralel masalar arasında 183 cm genişlikte olmalıdır.
- Engelli bireylerin güvenliği açısından, masaların kenar ve köşeleri yuvarlatılmalı
- Masa alt boşluğunun ölçüleri, tekerlekli sandalyenin altına girebileceği şekilde, masa alt yüksekliği en az 68.5 cm olan masalar kullanılmalıdır (Şekil 5.23).

Kaynak:www.engelliler.biz

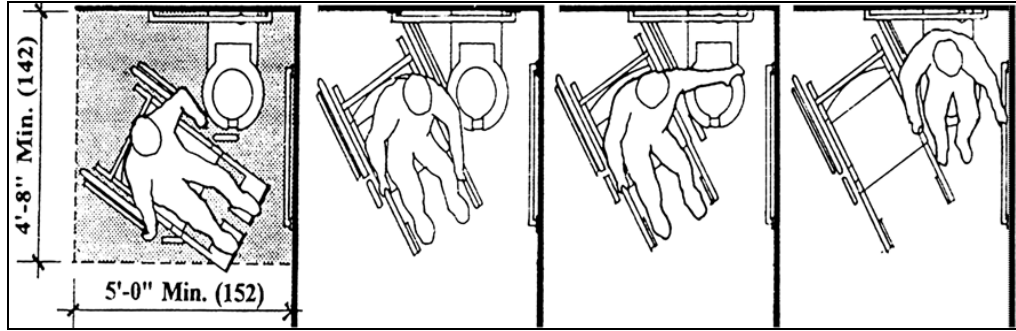
Şekil 5.23 : Tekerlekli sandalye için masa alt boşluğu

- Görme özürlü bireyler için mobilyalar, tepsiler, tabaklar vb.gibi malzemeler çevresi ile zıt renkli olmalıdır.

5.1.2.4.3 Tuvaletler

Özürüler günlük ihtiyaçlarını kendi başlarına karşılamakta zorlanırlar ve gelişen tıbbi sorunlar konstipasyon, idrar tutamama gibi nedenlerle tuvalette daha çok zaman geçirirler.

- Açık yeşil alanlarda ve park içerisinde bulunan binalarda, genel tuvalet bulunan her yerde giriş-çıkışı kolaylaştırılan tekerlekli sandalyeliler için tasarlanmış özürü tuvaletleri bulunmalıdır.
- Özürü tuvaletleri, bay ve bayan için birer kabin ancak bu mümkün değilse en az bir kabin tekerlekli sandalyeli bireylerin ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmelidir.
- Özürü tuvaletinin kapısı kolay açılabilir, geniş, temiz açıklığı en az 85 cm olmalı, kapı dışarıya açılan veya sürme kapı olarak düzenlenmelidir. Kabin içinde tekerlekli sandalyenin manevra yapabileceği ve yardımcı kişinin hareket edebileceği alan olmalıdır (şekil 5.24)
- Tekerlekli sandalyeli bireyin rahat kullanacağı tuvalet kabini boyutları 220cmx220cm'dir, tuvalet kabini en az 150cm x150cm olabilir (TSE,1999).

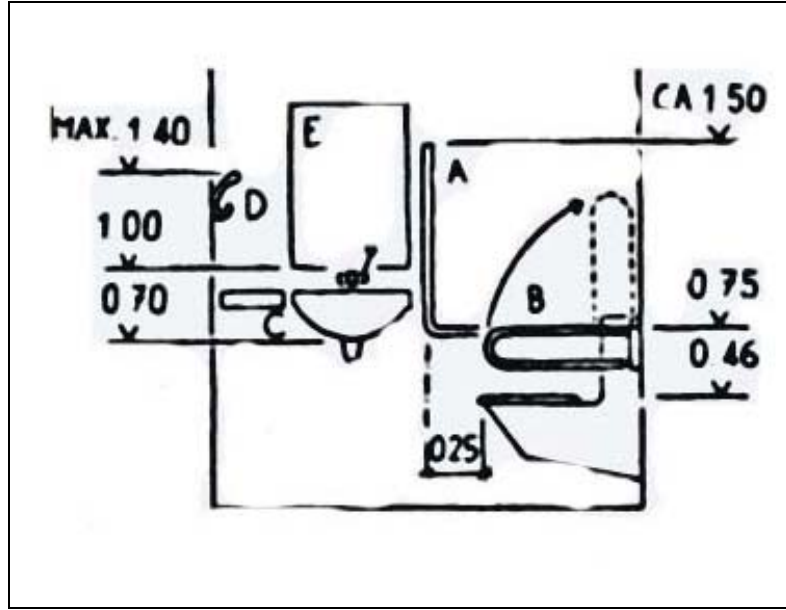

Kaynak:www.ofd.org.tr

Şekil 5.24: Özürü tuvaleti kullanım manevraları

- Klozetin uzun eksenini duvara paralel olmalı, klozetin duvara en yakın noktasının duvardan uzaklığı 25 cm olarak yerleştirilmelidir. Klozetin önünün arka duvardan uzaklığı 70 cm olmalıdır. Klozetin yanındaki duvara sabit 3-4 cm çapında yuvarlak kesitli, birbirine eşit 70 cm'lik iki kolu olan L biçiminde

borudan tutunma kolu olmalıdır. Yatay kısmı yerden 75 cm yükseklikte ve klozetin önünden 25 cm daha uzun olmalıdır. Düşey tutunma kısmı yukarı doğru olmalı, klozetin duvardan uzakta olan tarafına duvara doğru kaldırılabilen tutunma kolu konulabilir. Klozette oturma yüksekliği 46-47 cm olmalıdır (Şekil 5.25) (TSE,1999).

Kaynak: Özürlü Kişilere Uyarlanmış Yapı,1989

Şekil 5.25: Özürlü tuvaleti ölçüleri

- Klozetin önüne veya yanına bir lavabo yerleştirilmeli, el yıkama ve kurulama işlemi lavaboya ulaşılacak mesafede olmalıdır. Lavabonun alt tarafı tekerlekli sandalyenin girmesine izin verecek şekilde zeminden yaklaşık 75 cm yükseklikte olmalı, alt tarafında keskin ve sivri kısımlar olmamalı, sıcak su ve drenaj boruları için yeterli koruyucu önlemler alınmalıdır(TSE,1999).
- Yerden itibaren 97 cm yükseklikten başlayan duvara yapıştırılmış 40 cm x 100 cm boyutlarındaki bir ayna ve raf bulunması özürllüler için işlevseldir.
- Özürllülerin ve yaşlıların kullanacağı bütün lavabolarda hassas, parmak kavrayışına gerek olmadan kolayca kontrol edilen, dirsek ile kolayca açılan musluklar tercih edilir (TSE,1999).

5.1.2.4.4 Eğlence ve Gösteri Alanları

Parklarda ve açık yeşil alanlarda anfiyatroy adı ile oluşturulan sinema, tiyatro, gösteri ve konferans gibi kültürel etkinlikler için oluşturulan bu alanlarda;

- Tüm izleyiciler için ayrılan yerlerde özürli bireyler için toplam oturma alanı kapasitesinin yüzde ikisini tekerlekli sandalye kullanan bireyler için (bacak uzatılacak yerler dahil) ayırmak yeterlidir.
- Koltuk değneği ve yürüteç kullanan özürliüler için toplam alanın yüzde biri kadar alan ayrılmalıdır.
- Mekana sert ve az pürüzlü, kaymaz yüzeyli rampalar ve emniyetli merdivenlerle ulaşım sağlanmalıdır.
- Her biri 80-100 cm boyutlarında olan bir tekerlekli sandalye için ayrılan alan, birbirinin hareket alanlarına girmeyecek şekilde, 90 x 140 cm'den az olmamalıdır (TSE,1999).
- Hiçbir engel olmadan bir tekerlekli sandalyenin dönüş çapı 150 cm'dir. Bu nedenle geçiş alanları dar olmamalıdır. Kalabalığın içinden geçip yer bulma ihtiyacını en aza indirmek için bu yerleri ulaşım rampalarına yakın ve güneş, rüzgar, yağmur gibi olumsuz hava şartlarından korunan yerlerde tasarlamak uygun olur.

5.1.2.4.5 Duvarlar, çitler ve sınırlayıcılar

Duvarlar, çitler ve sınırlayıcılar açık yeşil alanlarda pek çok fonksiyonu sağlamaktadırlar.

- Duvarlar, yaşlı ve hamileler için dinlenmek amacıyla, bedensel özürli bireyler için destek, görme özürli bireyler için de klavuz olarak değerlendirilebilir.
- Duvarlarda çıkıntılardan, duvar yüzeyinde göz kamaştıracak tasarımlardan kaçınılmalıdır.
- Çocuk oyun alanları çevresinde oluşturulan çitler çocukların üzerinden atlayabilecekleri düşüncesi ile sağlam olmalıdır.
- Zihinsel özürli çocukların oyun alanında kontrol edilmesi sınırlayıcı bir öge ile daha kolay olacaktır.

5.1.2.4.6 Çocuk Oyun Alanları

Açık yeşil alanlarla birlikte tasarlanan çocuk oyun alanları;

- Çocuklar arasında sağlam veya özürlü gruplandırması yapmadan yapılan tasarımlarla, sağlam çocukların, özürllüleri benimsemesi ve toplum dışına itme olasılığını en aza indirmelidir. Fiziki tasarımlarda çocuklar arasında görülen yetenek farklılıkları vurgulanmamalıdır.
- Oyun ekipmanlarında adaptasyon yapılarak ya da yapılmadan da ortak oyun alanı, alet ve tesisleri, kum yada su dolu havuzlar tekerlekli sandalyelerin ulaşımına ve özürlü çocuklar tarafından da kullanılabilir olmalıdır.
- Çocuklara yaratıcılığa dayalı oyun imkanı sağlaması amacıyla donatılı veya donatısız olarak yapılanmalıdır. Bu iki tür oyun arasında çocuklar tercih yapabilirler, her iki tür oyun içerisinde çocuklar için anlamlı deneyim sağlayacak fırsat çeşitliliği sağlanmalıdır. Oyun alanındaki her ekipmandan başarıyla yararlanma fırsatları hem zihni daha iyi işlemeye teşvik eder hem de kasların daha iyi çalışmasını sağlar. Bu nedenle oyun alanındaki çeşitlilik her düzeyde beceri ve ihtiyaca cevap vermelidir.
- Tasarlanan çocuk oyun alanının görme özürlü veya az gören çocukların zihninde çizdiği haritaya uygun, kolay anlaşılabilir ve küçük alanlara yerleştirilmiş donatılar olması daha başarılı kullanım sağlayacaktır.
- Çocukların oynadığı yerlerde, bir yetiškine ihtiyaç vardır. Bu sayı alanı kullanan çocukların becerileri, sayısı ve tesisin özelliğine göre artabilir.

5.1.2.4.7 Havuzlar, Su oyunları ve Köprüler

Yapılan tasarımları güçlendirmek, görsel etki sağlamak, insanları dinlendirmek ve görme özürllüleri su sesi ile yönlendirmek amacıyla parklarda sıkça oluşturulan peyzaj ögesidir.

- Havuzlar; zemin seviyesinden alt kotta yapılması halinde şekil 5.26'da görüldüğü gibi; görme özürllülerin ve çocukların düşmesini engelleyecek tasarımlar oluşturulmalı, taşma ve su saçılmalarına izin verilmemelidir.

Şekil 5.26: Zemin altında ve üstünde oluşturulmuş havuz uygulaması

- Park içerisinde havuz çevresinde devam eden yaya hareketini, havuz üzerine yapılan köprü ile devam ettirebiliriz. Köprü malzemesi ve eğimi özürlü bireylerin hareketini zorlamayacak şekilde tasarlanmalıdır (Şekil 5.27).

Kaynak: Park ve Bahçeler Şube Müdürlüğü Arşivi,2005

Şekil 5.27 : Havuz ve köprü uygulaması

5.1.2.4.8 Spor alanları

Açık yeşil alanlarda bedensel aktiviteler için oluşturulan bu alanlar sağlıklı bireyler kadar özürlü bireyler için de gereklidir.

Basketbol sahası: Tekerlekli sandalyelilerin basketbol oynayabilmesi için standart potaların ayarlanabilir olarak uygulanması gerekir.

- Basket potalarının standart yüksekliği 340 cm. den, 213 cm ye indirilebilir, böylece tekerlekli sandalyeli bireyler ve küçük çocukların oyundan büyük zevk almaları sağlanır.

Yavaş Koşma ve Uzun Yürüyüş Yolları: Uzun yürüyüşün ana hedefi arazinin yapısına uyum sağlama ve doğal güzelliğin tadını çıkarmaktır. Bu nedenle koşu yolları her tür kullanıcının emniyeti düşünülerek, ortak kullanım alanlarında sağlam veya özürlü tüm kullanıcılara uygun, insanlar arasında ayırım yapmayan, dışlama sıkıntısını en aza indirecek tasarım ve uygulamalar olmalı ve gruplar arasında sosyal etkileşim için koşu yolları çok işlevli olmalıdır.

- Hareket kabiliyeti kısıtlı veya tekerlekli sandalye kullananlar için fazla zorlayıcı olmamalı, görme özürllüer için diğer duyuvarını kullanarak deneyim elde etme konusu göz ardı edilmemelidir.
- Koşu yollarına tekerlekli sandalye kullanan bireylerin de gireceği açıkça belirtilmeli ve her tür insanı bilgilendirecek işaretlerle uygulanmalıdır.
- Odak yerlere büsbütün erişememe durumu olmadıkça ulaşım zorluğunun kademe kademe arttığı bir sistem, bireylere farklı deneyimler ve sağlıklı mücadele olanağı verecektir.
- Bisikletlilerin, yürüyenlerin, kay-kay yapanların ve tahtayla kayanların koşu yolunu ortak kullandığı yerlerde, koşu yolunu kullananlar arasında yeterli bir ayırım ve işbirliği düşünölmelidir.
- Koşu yolu ölçüleri kullanım amaçlarına göre değişebilir.
- Bu alanlarda da yönlendirme levhaları önemlidir ve tüm kullanıcı özelliklerine uygun olarak tasarlanıp yerleştirilmelidir.
- Yerde dokunularak anlaşılan mesajlar ve görsel ipuçları olmalıdır.

- Koşu yolunda baştan sona yolu ortadan ikiye bölen, parlak ya da zıt renkli bir orta çizgi, az gören özürhüherin parkurdan çıkamalarına ve parkurda farklı işlevleri ayırmada işe yarar (Robinette,1978).

5.1.2.4.9 Bitkisel Düzenleme

Bitkiler; parklarda ve açık yeşil alanlarda estetik ve fonksiyonel amaçlarla kullanılmaktadır. Bu nedenle bitkileri seçerken, yerleştirirken ve bakımı sırasında dikkat edilmesi gereken bazı temel kurallarla, fiziksel çevrede bir tehlike veya sorun oluşturmadan yaşamlarını sürdürebilirler. Buna göre açık yeşil alanlarda ve parklarda bitkileri yerleştirirken dikkat edilecek kuralları şöyle sıralayabiliriz:

- Yaya yolları kaldırımlar ve oturma alanları yakınına yerleştirilen bitkiler geçişlerde tehlike oluşturmamalı, alt dalları yüksek dallanan (en az insan boyunu aşan) bitkileri tercih etmeli veya bakım sırasında alt dallar 300 cm yüksekliğe kadar budanmalıdır (Şekil 5.28)
- İri dikenli bitkiler yada zehirli yaprağı, meyvesi olan bitkiler kullanılmamalı.
- Meyve, çiçek, dal döküntüsü olan bitkiler yaya alanlarına veya yakınına dikilmemelidir.
- Kök yapısı yüzeyde gelişen türler sert zeminlere yakın yerlerde dikilmemeli, bu türler yaya alanlarında tahribata sebep olmaktadır.

Kaynak: Park ve Bahçeler Şube Müdürlüğü Arşivi,2005

Şekil 5.28: Parkta yaya alanında bitkiler

- Sarılıcı, yayılıcı tür bitkilerin sert zeminlere ve donatı elemanlarına (aydınlatma direği, yön ve bilgi tabelalarına) yayılmamaları ve sarılmamaları için set oluşturulmalı ve bakımı ihmal edilmemelidir (Şekil 5.29).
- Kozalakların düşmesi yaya alanlarında veya otoparklarda tehlike oluşturabilir bu nedenle yaya alanları yakınında dikilmemelidir (Şekil 5.29).
- Özürlü bireyler için renk ve boyut gibi güçlü zıtlıkların oluşturduğu silüet akılda kalıcı olmakta, mekanın tanınması ve kullanımını kolaylaştırmaktadır.
- Rüzgar ve kar yüküne dayanıklı türler seçilmelidir.
- Gölgelemleri ile kar ve buzun erimesini engelleyecek sık dokulu türler yaya alanlarına yakın dikilmemelidir.

Kaynak: Park ve Bahçeler Şube Müdürlüğü Arşivi,2005

Şekil 5.29: Yaya alanında yola yayılan bitkiler

- Görme özürli bireyler için bitkinin koku ve dokusu ile mekanı tanımlayıcı ve yönlendirici olması nedeniyle kokulu bitkiler tercih edilmelidir.
- Kötü kokulu bitkiler mekanın kullanımını azaltacağı için tercih edilmemelidir.
- İnsanların hareketlerini yönlendirici amaçla veya tehlikeli ve kötü yerleri perdeleyici olarak bazı türler kullanılabilir.
- Oturma ve yaya alanlarında güneşten, rüzgardan, ısı, nem ve ışık yansımalarından koruyucu etkisi olan türler seçilmeli.
- Dışardan gelen gürültüleri kesmesi sebebiyle özellikle yaşlılar ve işitme özürli bireyler için oturma ve yaya alanlarında bitkilerle tampon bölgeler oluşturmalıdır.
- Bazı insanların böcek sokması ve ısırılmalarına karşı oluşan ağır tepkiden dolayı, böcek barındırıcı bitkiler yaya alanlarında kullanmamalıdır (Robinette,1978).

Tablo 5.1’de kent parklarında kullanılması sakıncalı olan bitkilerle ilgili bir liste oluşturulmuştur. Bu listede bitki adı ve olabilecek zararlar anlatılmaktadır. Bu bilgiler bitkileri park içerisine yerleştirebileceğimiz alanları belirlemede bize yardımcı olacaktır.

Tablo 5.1 : Bitkisel düzenlemelerde tehikeli ve zararlı bitki türleri

Tehlikeler	Tür	Oluşabilecek Zararlar
Zehirli Bitkiler	<i>İlex aquifolium</i> (çoban püskülü), <i>Taxus baccata</i> (porsuk), <i>Ligustrum japonica</i> (kurtbağrı), <i>Rhododendron sp.</i> (orman gülü), <i>Euonymus Japonicus</i> (taflan), <i>Nerium oleander</i> (zakkum)	Parlak renkli, taneli meyveler veya yapraklar çocukların ilgisini çekebilir.
Taneli Meyveler	<i>Malus floribunda</i> (süs elması), <i>Prunus sp.</i> (erik, kiraz), <i>Castanea sativa</i> (kestane), <i>Quercus sp.</i> (meşe), <i>Juglas regia</i> (ceviz), <i>Platanus sp.</i> (çınar), <i>Morus sp.</i> (dut)	Uzun ve kaygan dallar, sulu taneli meyveler yaya yollarında kaymalara ve diğer tehlikelere neden olabilirler. Giyecekleri kirletebilirler.
Kozalaklar	<i>Pinus sp.</i> (çamlar), <i>Picea sp.</i> (ladin), <i>Abies sp.</i> (gökmar)	Yaya yollarında problemlere neden olurlar. Gerek sağlıklı insan için, gerekse özürlü insan için tehlike oluştururlar.
Tohumlar	<i>Pistacia atlantica</i> (sakızağacı), <i>Ficus carica</i> (incir), <i>Platanus sp.</i> (çınar), <i>Ceratonia siliqua</i> (keçi boynuzu), <i>Acer sp.</i> (akçaağaç)	Tohumlar, yayalar için tehlike oluşturabilirler. Küçük tekerlekli araçların hareketlerine engel olabilirler
Dal Kırıkları	<i>Betula sp.</i> (huş), <i>Acer sp.</i> (akçaağaç), <i>Buxus sp.</i> (şimşir), <i>Aesculus sp.</i> (at kestanesi), <i>Populus sp.</i> (kavak), <i>Salix sp.</i> (söğüt), <i>Liriodendron tulipifera</i> (lale ağacı), <i>Ulmus sp.</i> (karaağaç)	Dal parçaları yürümede ve küçük araçlar için tehlike oluşturur. Büyük dallar önemli kazalara neden olabilir.
Sarkık Dallar	<i>Salix babylonica</i> (salkım söğüt), <i>Betula pendula</i> (sarkık huş), <i>Morus pendula</i> (sarkık dut)	Yaya yollarında yürüyenlere yada bisikletle gezenlere zarar verebilir. Kısmen görüş alanını kapatabilir.
Yüzeysel Kökler	<i>Salix sp.</i> (söğüt), <i>Acer sp.</i> (akçaağaç), <i>Fagus sp.</i> (kayın), <i>Populus sp.</i> (kavak)	Yüzeysel kök sistemi yaya yollarındaki kaplamaları patlatabilir, parçalara ayırabilir. Kazalara ve düşmelere neden olurlar.
Kötü koku yayanlar	<i>Ginkgo sp.</i> (dişi ginko), <i>Ailanthus altissima</i> (kokaraağaç)	Bitkiler sadece kötü koku yaymakla kalmaz, alanda estetik bir görünüm oluşturabilirler. Fakat bazı insanlar için tiksindiricidir.
Dikenler-Sivri Dallar	<i>Berberis sp.</i> (kadın tuzluğu), <i>Crateagus monogyna</i> (akdiken), <i>Pyracantha sp.</i> (ateş diken), <i>Cotoneaster horizontalis</i> (dağ muşmulası), <i>Rosa sp.</i> (gül çeşitleri)	Dikenli ve sivri dallı bitkiler acı verebilir, tehlikeli sıyrıklar oluşturabilir, düşmelere neden olabilirler. Dallar, dikenler çıplak ayak için sorun olur.
Böcekler-Hastalıklar	Meyve ağaçları (elma, erik, kiraz vb <i>Euonymus Japonicus</i> (taflan), <i>Quercus sp.</i> (meşe), <i>Salix sp.</i> (söğüt), <i>Populus sp.</i> (kavak)	Böcekler ve diğer bitki hastalıkları insanlara geçebilir, alerjik reaksiyonlar oluşturabilirler. Bu türler oturma alanları ve yaya yolları yakınına dikilmemelidir.

Kaynak: Bekiroğlu, 2002.

6. ANKET ÇALIŞMASI

İstanbul'da yaşayan özürlü vatandaşlarımızın kendilerini nasıl tanımladıkları, çevreleriyle ilişkileri, parklarda karşılaştıkları sorunlar, parklarla ilgili düşünceleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden beklentileri, parklarla ilgili şikayetleri ve benzeri hususlarda duygu, düşünce deneyimlerini tespit ederek, yeni yapılacak yeşil alanlarda göz önüne alınması gereken kriterleri belirlemek ve tez kapsamında incelemesi yapılan parkları analiz yapabilmek amacıyla hazırlanan anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde kişilerle ilgili özel bilgiler alınmıştır. İkinci bölümde ise özürlü bireylerin açık yeşil alanda yaşadıkları sorunlar ve bu alanlardan beklentileri hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Anket çalışması; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Florya Çiroz Özürlüler Yaz Kampına katılan özürlü bireylerle, Özürlüler Müdürlüğü çalışanları ve Müdürlüğün etkinlikleri dolayısıyla orada bulunan özürlülerle, Cemal Reşit Rey Konser Salonunda değişik zamanlarda özürlülerle ilgili yapılan toplantılara katılan özürlü bireylerle, Küçükçekmece Belediyesi Özürlüler Masası aracılığıyla oraya gelen özürlü bireylerle, Fiziksel Engelliler Vakfı çalışanları ve çeşitli etkinlikler nedeniyle oraya gelen özürlü bireylerle ve tez konumuz olan kent parklarından Kadıköy Özgürlük Parkı, Maçka Demokrasi Parkı, Beşiktaş Sahil Parkında çeşitli özürlü gruplarından olmak üzere, toplam 120 kişi ile ve tez sahibi tarafından yüz yüze görüşerek uygulanmıştır. Zihinsel özürlü bireylerin ve özürlü çocukların anket sorularını cevaplandırmasında aile bireyleri yardımcı olmuştur.

Anket çalışmaları sırasında çeşitli özür grubundaki bireyler, kendi sorunlarıyla ilgili olarak daha önce yapılan çeşitli anket ve çalışmalardan bekledikleri faydaları bulamamalarından dolayı şikayet ederek anket çalışmasına katılmak istemediklerini belirtmişlerdir.

ANKET FORMU

1-Anketin gerekleŖtiđi yer:

2-Katılımcının yaşı:

3- Katılımcının cinsiyeti:

4-Katılımcının eğitim durumu

a-)İlköğretim b-)Lise c-)Üniversite

5-Katılımcının özür grubu nedir?

a-) Bedensel b-) Duyusal c-) Zihinsel d-)Geçici

6-Özrü olma nedeni nedir? Belirtiniz

Doğuştan:

a-)Doğum sırasında b-)Akraba evliliği

Sonradan:

a-)Trafik kazası b-)İş kazası c-)Afetler d-)Savaş-terör e)Diğer

Geçici özür lülük:

a-)Hastalık b-)Hamilelik c-)Yaşlılık d-)Diğer

7-Özür lüler sosyal yaşama yardımsız katılabiliyor mu?

a-)Evet b-)Hayır

8-Özür lüler için özel tasarlanmış mekanlarda mı, yoksa tüm insanların yararlandığı mekanlarda mı olmak istersiniz?

a-)Özel mekanlar olmalı b-)Herkesin olduğu mekanlar olmalı

9-Kentte yapılmış ve yapılmakta olan yeşil alanlar sizce özür lüler için ulaşılabilir durumda bulunuyorlar mı?

a-)Evet b-)Hayır

10- Kentte yapılmış ve yapılmakta olan yeşil alanlardan beklentileriniz nelerdir? Belirtiniz (oklu seçebilirsiniz veya açıklayıcı bilgi ekleyebilirsiniz)

a-)Özür lüye özel mekanlar b-)Oyun alanları c-)Yeme-içme alanları d-) Diğer

11- Kentte yapılmış ve yapılmakta olan yeşil alanlarda karşılaşılan sorunlar (güçlükler) nelerdir? (oklu seçebilirsiniz veya açıklayıcı bilgi ekleyebilirsiniz)

a-)Merdiven ve rampalar b-)Kullanılan malzemeler c-)Tesisler d-)Oturma alanları e-)Güvenlik

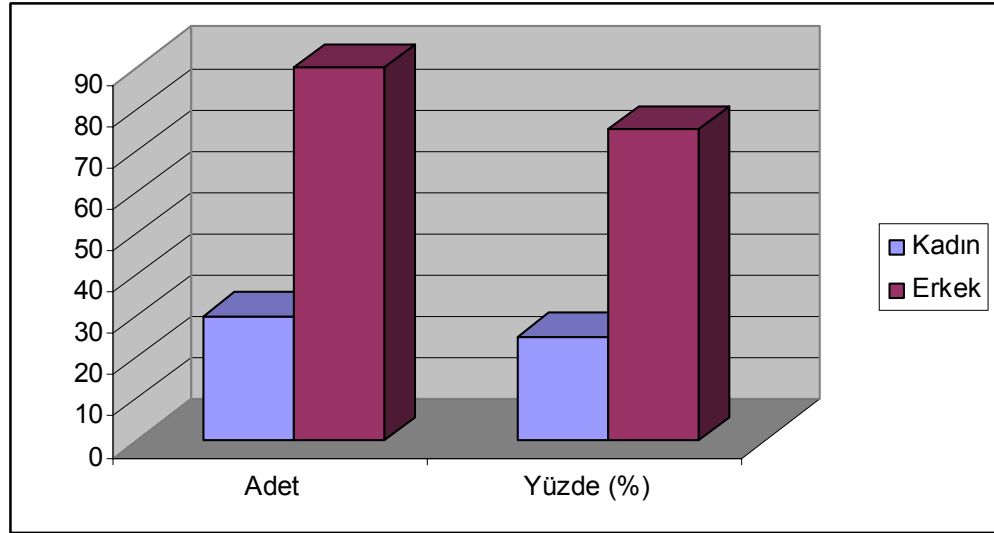
12-Arkadaşlarınızla nerede buluşmayı tercih edersiniz? Belirtiniz

a-)Evde b-)Parkta c-)Kapalı mekanda d-)Diğer

Ankete katılan bireylerin cinsiyetleri tablo 6.1'deki gibi belirlenmiştir.

Tablo 6.1 : Ankete katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	Adet	Yüzde (%)
Kadın	30	25
Erkek	90	75

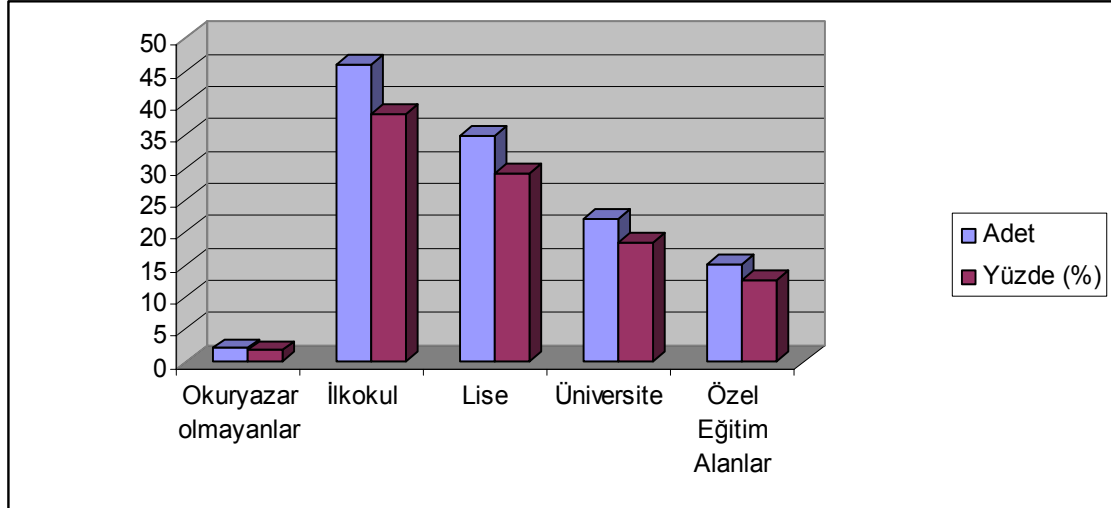
Şekil 6.1 : Ankete katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı

Ankete katılan katılımcıların büyük bir bölümünü erkek bireyler oluşturmaktadır. 120 katılımcıdan 30 adedi kadın 90 adedi erkektir. Yani ankete cevap verenlerin yüzde 75'ini erkekler oluşturmaktadır (Şekil 6.1).

Anket katılımcılarının eğitim durumları tablo 6.2'deki gibidir.

Tablo 6.2 : Ankete katılanların eğitim durumlarına göre dağılımları

Eğitim Durumu	Adet	Yüzde (%)
Okuryazar olmayanlar	2	1,7
İlkokul	46	38,3
Lise	35	29,2
Üniversite	22	18,3
Özel Eğitim Alanlar	15	12,5

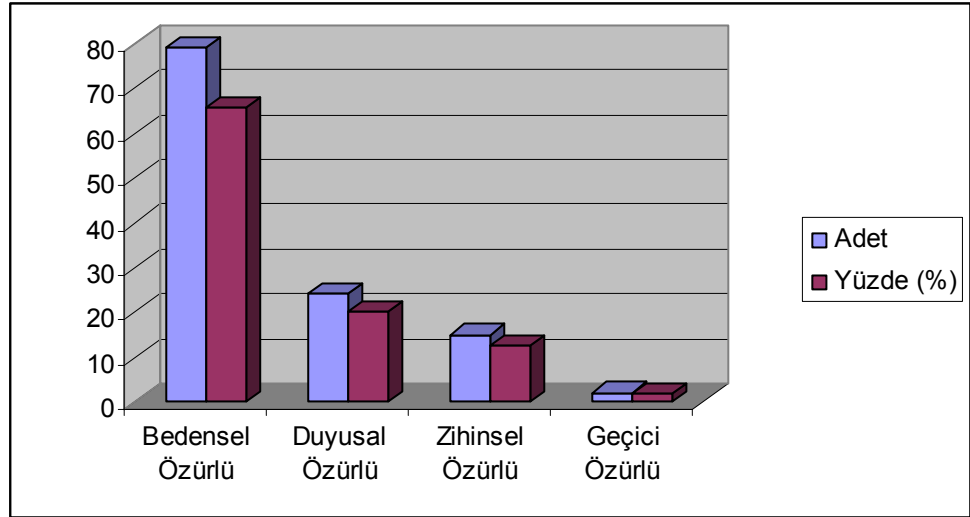
Şekil 6.2 : Ankete katılanların eğitim durumlarına göre dağılımları

Anket katılımcılarının eğitim durumları incelendiğinde sadece iki kişinin okuryazar olmadığı görülmektedir. Bunlardan biri iki yaşında bir bebek diğeri ise doğuştan görme özürlü bir bireydir. Katılımcıların yüzde 38,3'ü ilkököl, yüzde 29,2'si lise, yüzde 18,3'ü üniversite ve yüzde 12,5'i özel eğitim alan bireylerden oluşmaktadır (Şekil 6.2).

Ankete katılan bireylerin özür durumları belirlenmiş ve katılımcıların özür gruplarına göre tablo 6.3 oluşturulmuştur.

Tablo 6.3 : Katılımcıların özür gruplarına göre dağılımları

Özür Grubu	Adet	Yüzde (%)
Bedensel Özürlü	79	65,8
Duyusal Özürlü	24	20
Zihinsel Özürlü	15	12,5
Geçici Özürlü	2	1,7

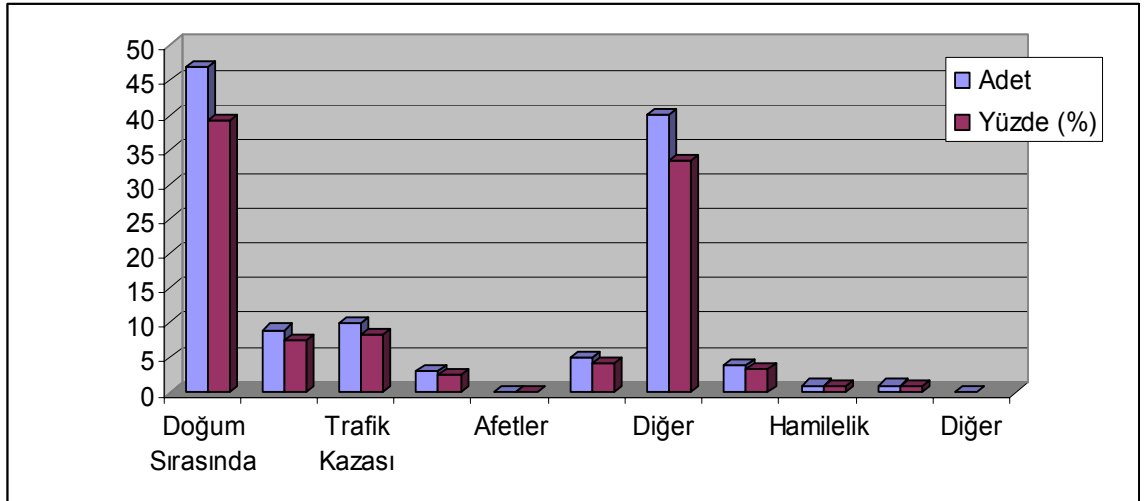
Şekil 6.3 : Katılımcıların özür gruplarına göre dağılımları

Yapılan anket çalışmasında tez konusu bedensel özürlü ve görme özürlüleri olmakla birlikte, tekir özürlü grubu dikkate alınmamış, farklı özür gruplarından bireylerle anket yapılmıştır. Ankete katılan bireylerin yüzde 65,8'i bedensel özürlü, yüzde 20'si duysal özürlü, yüzde 12,5'i zihinsel özürlü, binde 17'si geçici özürlü bireylerden oluşmaktadır (Şekil 6.3).

Anket katılımcılarının özürlü olma nedenleri incelenmiş olup, katılımcıların özürlü olma nedenlerine göre dağılımları tablo 6.4'de verilmiştir.

Tablo 6.4 : Ankete katılanların özürlü olma nedenlerine göre dağılımları

Özürlü Olma Nedeni		Adet		Yüzde (%)	
Doğuştan	Doğum Sırasında	47	56	39,2	46,7
	Akraba Evliliği	9		7,5	
Sonradan	Trafik Kazası	10	58	8,3	48,3
	İş Kazası	3		2,5	
	Afetler	-		-	
	Savaş-Terör	5		4,2	
	Diğer	40		33,3	
	Hastalık	4		3,4	
Geçici Özürlülük	Hamilelik	1	6	0,8	5
	Yaşlılık	1		0,8	
	Diğer	-		-	

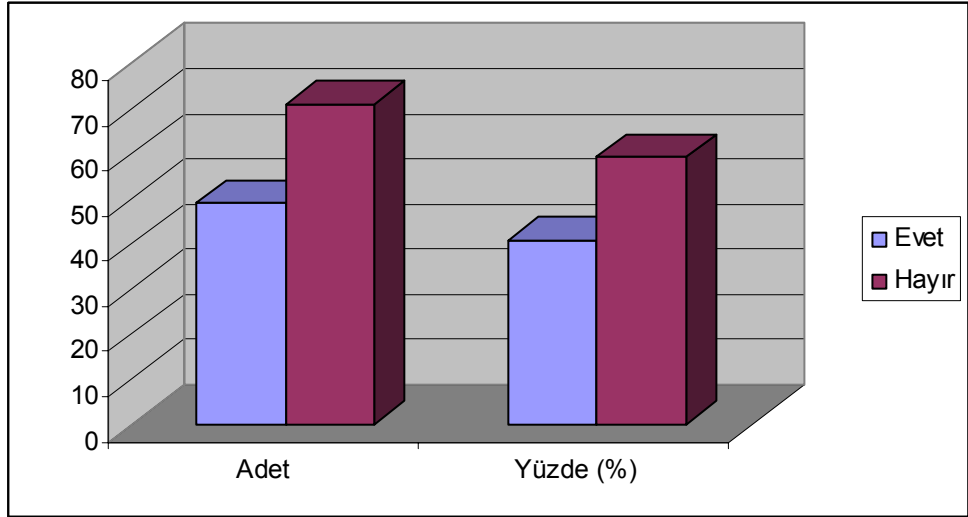
Şekil 6.4 : Ankete katılanların özürlü olma nedenlerine göre dağılımları

Anket katılımcılarının yüzde 46,7'si doğuştan özürlü olup, 47 birey doğum sırasında 9 birey ise akraba evliliği dolayısıyla özürlü olmuştur. Katılımcıların yüzde 48,3'ü çeşitli nedenlerle sonradan özürlü kalmışlardır. Sonradan özürlü olan bireylerin binde 83'ü trafik kazası, binde 25'i iş kazası, binde 42'si savaş-terör, yüzde 33,3'ü diğer nedenlerden dolayı özürlü olmuşlardır (Şekil 6.4).

Anket katılımcılarının sosyal hayata yardımsız katılıp katılmadıkları incelenmiş olup tablo 6.5 oluşturulmuştur.

Tablo 6.5 : Özürlü bireylerin sosyal yaşama yardımsız katılma durumlarına göre dağılımları

Yardımsız Katılma	Adet	Yüzde (%)
Evet	49	40,8
Hayır	71	59,2

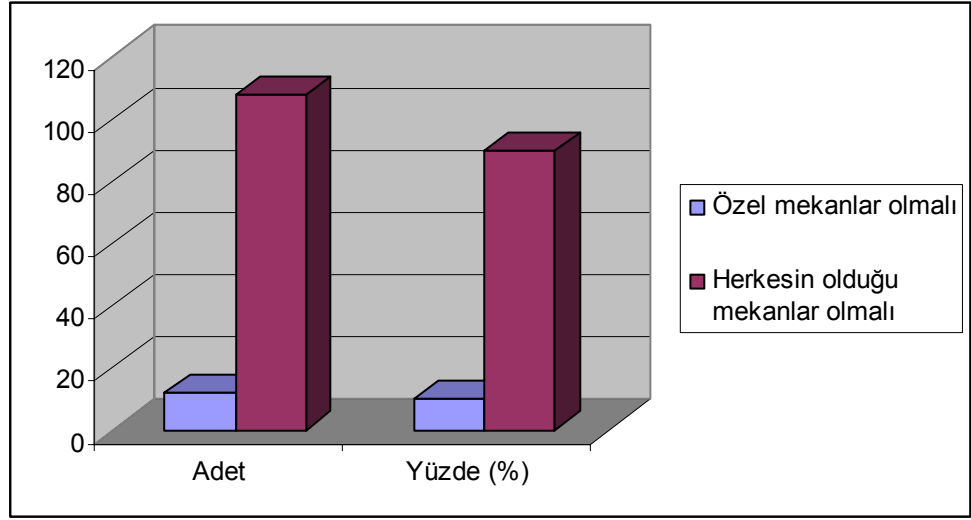
Şekil 6.5 : Özürlü bireylerin sosyal yaşama yardımsız katılma durumlarına göre dağılımları

Yapılan çalışmada bireylerin yüzde 59,2'sinin sosyal hayata katılmaları için yardıma ihtiyaçları olduğu ortaya çıkmıştır. 120 bireyden 49 adedi yardımsız sosyal hayata dahil olabildiklerini belirtmişlerdir (Şekil 6.5).

Özürlü bireylere kendilerine özel tasarlanmış mekanlarda mı yoksa herkesin olduğu mekanlarda mı olmak istedikleri sorulmuş ve tablo 6.6 oluşturulmuştur.

Tablo 6.6 : Ankete katılanların mekan tasarımları tercihlerine göre dağılımları

Mekan Tasarımı	Adet	Yüzde (%)
Özel mekanlar olmalı	12	10
Herkesin olduğu mekanlar olmalı	108	90

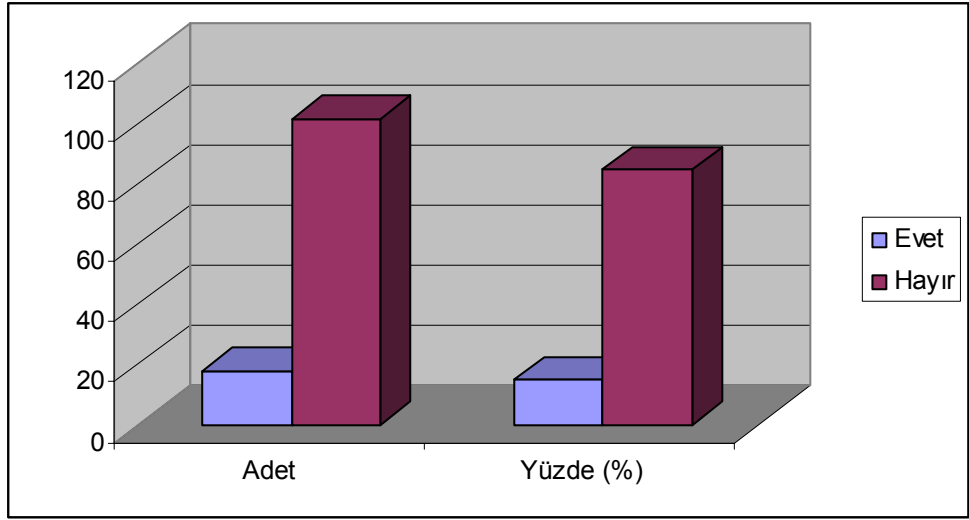
Şekil 6.6 : Ankete katılanların mekan tasarımları tercihlerine göre dağılımları

Anket katılımcılarının yüzde 90'nı herkesin olduğu mekanlarda olmak istediklerini belirtmişlerdir (Şekil 6.6). Özürlü bireyler, diğer bireylerin kendilerine olan bakış ve tavırları sebebiyle çok göz önünde bulunmak istememelerine rağmen yinede toplumun diğer bireyleriyle bütünleşebilecekleri yerleri istemektedirler.

Yapılan çalışmada özürlü bireylerin yeşil alanlara ulaşabilmesi araştırılmış ve tablo 6.7 oluşturulmuştur.

Tablo 6.7 : Ankete katılanlara göre yeşil alanların özürllüer açısından ulaşılabilir durum olup olmasına göre dağılımı

Yeşil alanların ulaşılabilir durumda olup olmaması	Adet	Yüzde (%)
Evet	18	15
Hayır	102	85

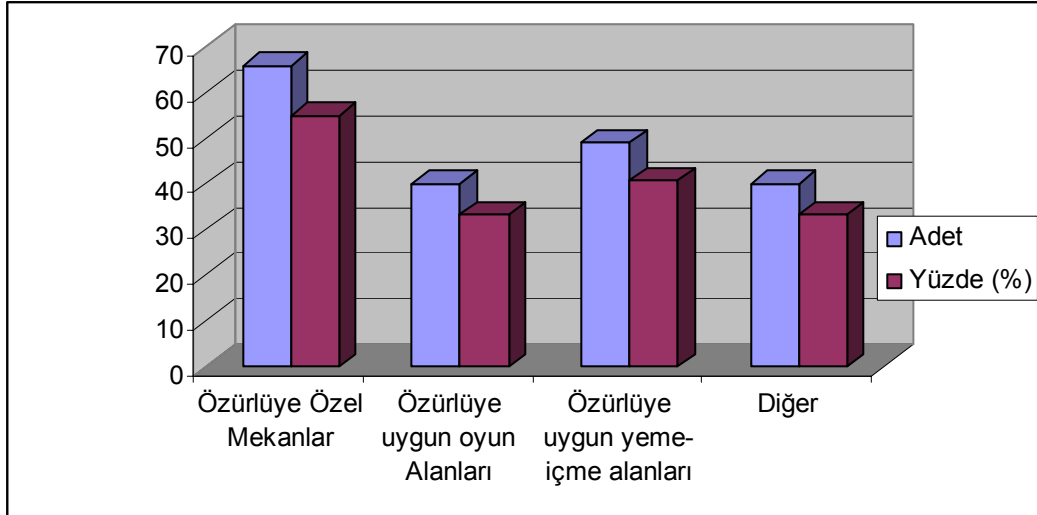
Şekil 6.7 : Ankete katılanlara göre yeşil alanların özürllüer açısından ulaşılabilir durumda olup olmasına göre dağılımı

Özürllü bireylere yeşil alanların onlar için ulaşılabilir durumda olup olmadığı sorulmuş yüzde 85'i bu alanların ulaşılabilir durumda olamadığını belirtmiştir. Sadece 18 birey yeşil alanlar için ulaşılabilir demiştir (Şekil6.7).

Özürllü bireylerin kentte yapılmış ve yapılmakta olan yeşil alanlardan beklentileri incelenmiş ve bireylerin beklentilerine tablo 6.8 oluşturulmuştur.

Tablo 6.8 : Anket katılımcılarının kentte yapılmış ve yapılmakta olan yeşil alanlardan beklentileri (çoklu seçim yapılmıştır)

Yeşil alanlardan beklentiler	Adet	Yüzde (%)
Özürlüye Özel Mekanlar	66	55
Özürlüye uygun oyun Alanları	40	33,3
Özürlüye uygun yeme-içme alanları	49	40,8
Diğer	40	33,3

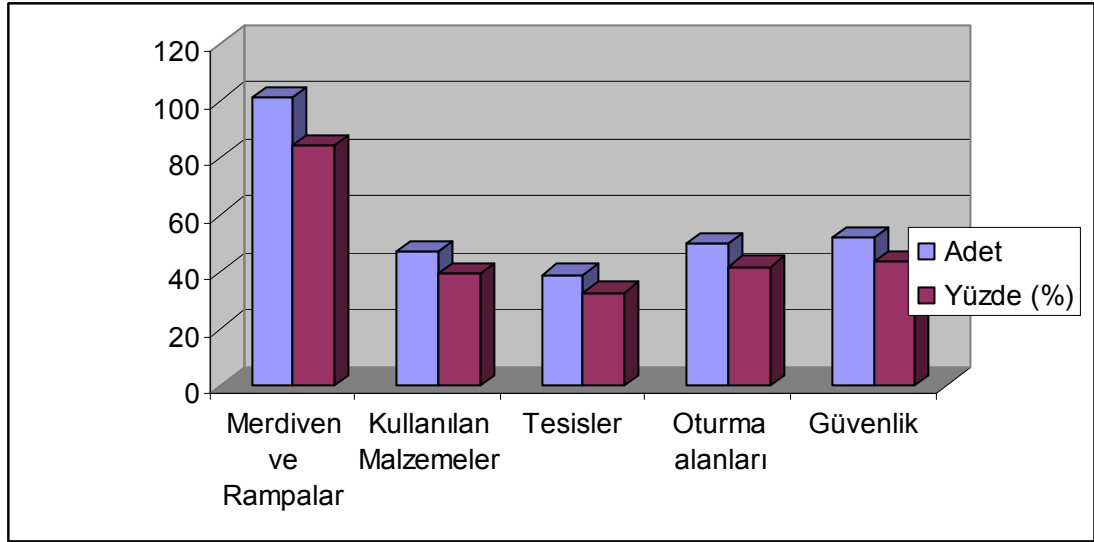
Şekil 6.8 : Anket katılımcılarının kentte yapılmış ve yapılmakta olan yeşil alanlardan beklentilerinin dağılımı

Anket katılımcılarının yüzde 55'i diğer bireylerden gördükleri farklı tutumlar nedeniyle bütün bireylerin yararlanabildiği ve içerisinde özürlüye özel mekanların olduğu alanlardan faydalanmak istemektedirler. Katılımcıların yüzde 33,3'ü özürlüye uygun oyun alanları, yüzde 40,8'i özürlüye uygun yeme-içme alanları, yüzde 33,3'ü ise daha farklı beklentileri olduğunu belirtmişlerdir. Özürlüye uygun oyun alanları isteyen grup aynı zamanda oyun alanlarının etrafında özellikle zihinsel özürülü bireyler için sınırlama elemanı da istemektedirler (Şekil 6.8) .

Yapılan çalışmada anket katılımcılarının kentte yapılmış yeşil alanlarda karşılaştıkları sorunlar belirlenmiş ve tablo 6.9 oluşturulmuştur.

Tablo 6.9 : Anket katılımcılarının kentte yapılmış yeşil alanlarda karşılaştıkları sorunlar (güçlükler) (çoklu seçim yapılmıştır)

Yeşil alanlarda karşılaşılan sorunlar (güçlükler)	Adet	Yüzde (%)
Merdiven ve Rampalar	101	84,2
Kullanılan Malzemeler	47	39,2
Tesisler	39	32,5
Oturma alanları	50	41,7
Güvenlik	52	43,3

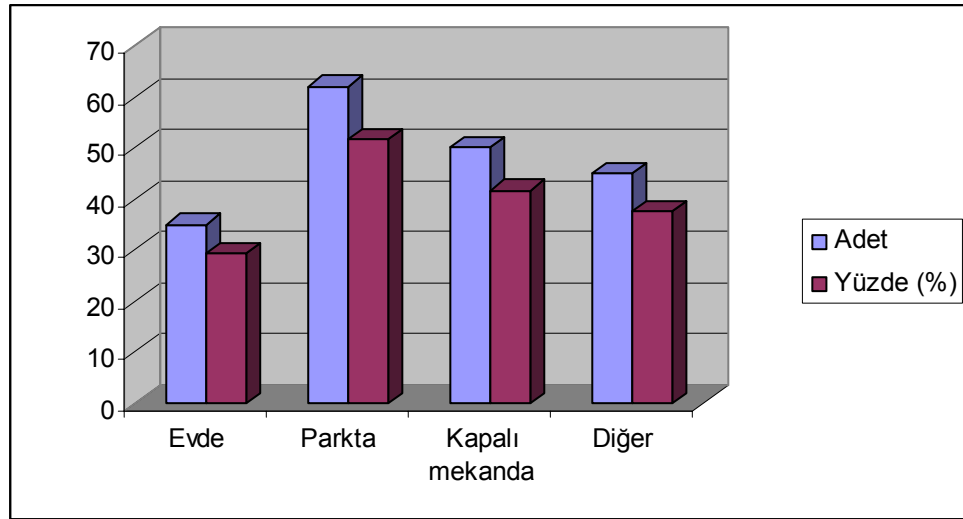
Şekil 6.9: Anket katılımcılarının kentte yapılmış yeşil alanlarda karşılaştıkları sorunların dağılımı

Katılımcıların yüzde 84,2'si merdiven ve rampaları karşılaşılan en büyük sorun olarak görmektedirler. Yeşil alanlarda karşılaşılan diğer sorunların ise; yüzde 43,3'ünü güvenlik, yüzde 41,7'sini oturma alanları, yüzde 39,2'sini kullanılan malzemeler, yüzde 32,5'ini tesisler oluşturmaktadır (Şekil 6.9).

Yapılan çalışmada katılımcılara arkadaşları ile buluşma yeri tercihleri sorulmuş ve tablo 6.10 oluşturulmuştur.

Tablo 6.10 : Anket katılımcılarının arkadaşları ile buluşma yeri tercihleri (çoklu seçim yapılmıştır)

Arkadaşları ile buluşma yeri tercihleri	Adet	Yüzde (%)
Evde	35	29,2
Parkta	62	51,7
Kapalı mekanda	50	41,7
Diğer	45	37,5

Şekil 6.10 : Anket katılımcılarının arkadaşları ile buluşma yeri tercihlerinin dağılımı

Katılımcıların arkadaşları ile buluşma yeri tercihleri ise şöyledir; yüzde 51,7'si açık havada parkta, yüzde 41,7'si kapalı mekanlarda, yüzde 37,5'i diğer (farklı) mekanlarda, yüzde 29,2'si ise evde buluşmak istediklerini belirtmişlerdir (Şekil 6.10).

Anket sorularına cevap veren özürlü bireylerin yeşil alanları kullanmak istediklerini, fakat ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlikle ilgili yaşanan sorunlar nedeniyle çok fazla bu alanlarda bulunamadıklarını belirtmişler ve zaman zaman parklarda yaşadıkları sorunlarla ilgili bizlerin dikkatinden kaçan bazı uyarılarda da bulunmuşlardır. Özürlü çocukların parka olan ihtiyaçlarını bana göre en iyi anlatan üç resim eklerde yer almaktadır. Bu resimleri de anket sorularına verilen cevaplar olarak değerlendirebiliriz.

7. İSTANBUL KENT PARKLARINDAN SEÇİLEN ÖRNEKLER ve KULLANIMLARININ BEDENSEL ÖZÜRLÜLERE UYGUNLUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, İstanbul kent parklarından seçilen örnekler ve bunların bedensel özürllürlere, görme özürllürlere ve yaşlılara uygunluk açısından ulaşılabilirlik ve kullanılabilirliğinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

Seçilen parklar kent içerisinde nüfusun yoğun olduğu, günün her saati kullanılabilir konumda ve tüm bireylerin kullanımına uygun olabilecek alanlardır. Seçim kriterlerinden bir diğeri ise; daha önce değindiğimiz, Özürllürlere İlgili Yasal Düzenlemeler ve Evrensel Haklar bölümünde, 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı yasa; “Kamu Kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürllürlerin erişebilirliğine uygun duruma getirilmesi kararlaştırılmıştır” denilmektedir, ayrıca, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi yasasında “özürllürlere ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere özürllü hizmet birimlerinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu kanuna dayanarak özürllürlerin kentsel imkan ve mekanlardan en üst düzeyde yararlanmaları kanun gereğince yapılmalıdır” denilmektedir. Seçilen parklarda bir diğere seçim kriteri bu yasa yürürlüğe girdiği tarih itibari ile yasadan önce veya sonra projendirilerek uygulaması yapılan parklar olarak gruplandırabiliriz. Park tasarımı yapılırken arazinin konumu topografik yapısı kullanıcı kitlesinin özellikleri göz önünde bulundurularak çalışma yapılmalıdır. Seçilen parklar bu özellikleri de dikkate alınarak tercih edilmiştir.

7.1 PARKLAR

İstanbul Kent Parklarının Bedensel Özürlüler Açısından Değerlendirilmesi, amacıyla; kent içi yeşil alanlardan, kent parkları ve mahalle parkları olarak yerel yönetimlerin sorumluluğunda olan, Maçka Demokrasi Parkı, Cemil Meriç Görme Özürlüler ve Kokulu Bitkiler Parkı, Pendik Petekent 5 nolu Park, Üsküdar Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı seçilmiştir. Parklara ait projeler ve İstanbul içindeki konumlarını gösteren haritalar ekler kısmında yer almaktadır.

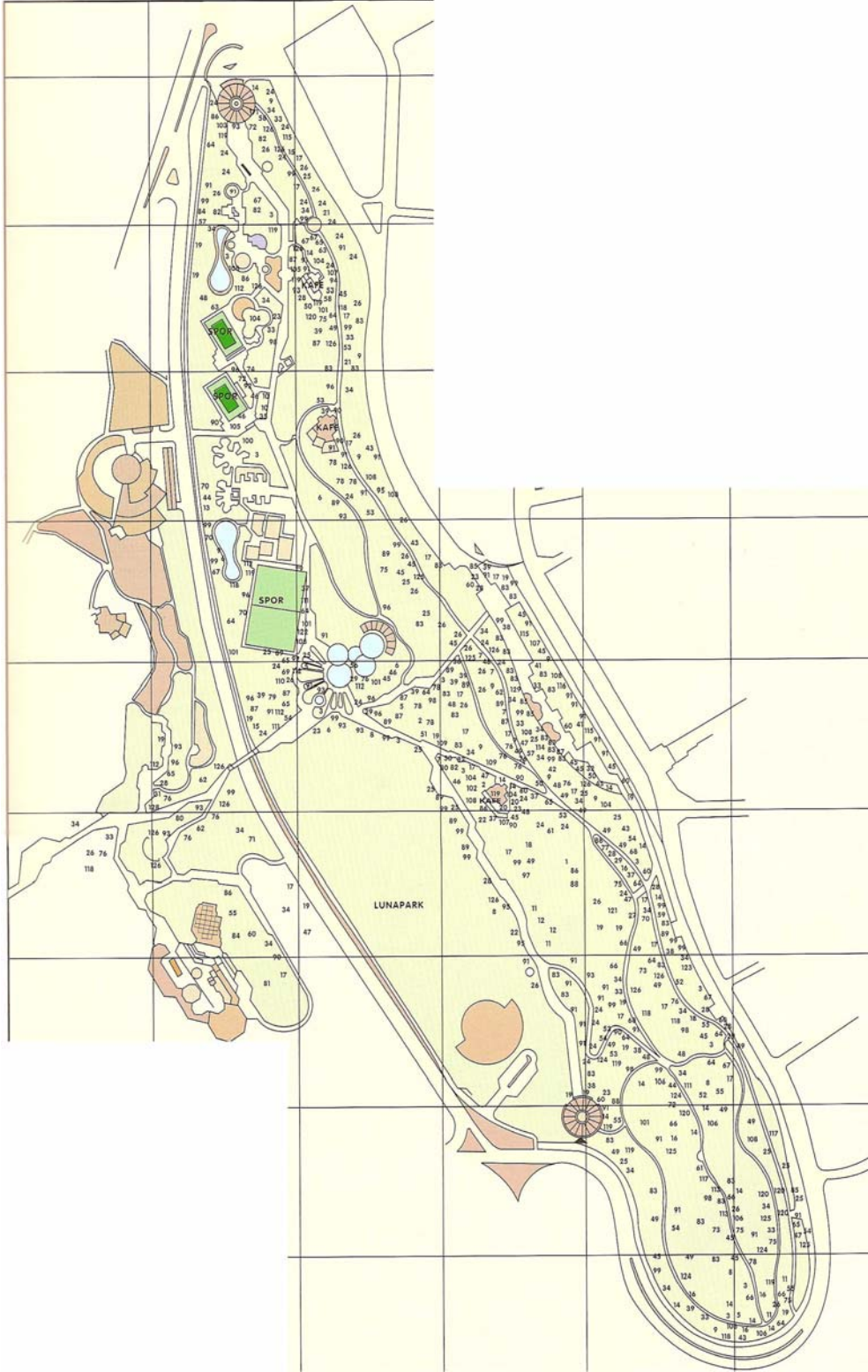
Seçilen parklarda, 5. bölümde Yerel İdareler Sorumluluğundaki Açık Yeşil Alanların Özürlüler Açısından Değerlendirilmesi başlığı adı altında incelenen tasarım kriterleri, ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik ilkeleri, özürli bireylerin antropometrik ölçüleri ve özürli bireyler için oluşturulan standartlar dikkate alınarak, bedensel özürli, görme özürli ve yaşlıların varlıkları ve etkinlikleri incelenmiştir. İnceleme özürli bireylerin parklara ulaşabilmeleri, park içerisinde çeşitli amaçlar için oluşturulmuş kapalı veya açık kullanım alanlarına ulaşabilmeleri ve bedensel olarak rekreasyon amacıyla parkı kullanabilmeleri açısından tespitler yapılmıştır. Seçilen parklar için hazırlanmış projelerin incelenmesi, mevcut parkların tasarım, uygulama, işletme ve bakım açısından tespit edilen olumlu veya olumsuzluklar tablo 7.1 değerlendirilmiş, bu parklardan özürli bireylerin de yararlanabilmesi için, parklarda yapılabilecek adaptasyon ve düzenlemelerle ilgili öneriler oluşturulmuştur.

7.1.1 Maçka Demokrasi Parkı

Maçka Demokrasi Parkı Beyoğlu ilçesi Harbiye Mahallesi sınırları içerisinde olup, Maçka, Dolmabahçe sırtları, Teşvikiye ve Beşiktaş arasında kalmaktadır. Çevresinde Askeri Müze, İnönü Stadyumu, Dolmabahçe Sarayı, Belediye Dolmabahçe Sosyal Tesisi, İtfaiye, üç fakülte (İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Taşkışla kampüsü “Maçka Silahhanesi”, Gümüşsuyu kampüsü, Maçka kampüsü), beş büyük otel, Açık hava Tiyatrosu, Cemal Reşit Rey Konser Salonu, Lütfi Kırdar Konferans ve Kongre Salonu ile bir kültür vadisi bahçesi konumundadır.

“1940'lara kadar bir bölümü bostan, Dolmabahçe yakınında ise gazhanenin havagazı deposu ile yanında Küçük Çiftlik Gazinosu'nun yer aldığı bir arazi görünümündeki alan, H. Prost'un hazırladığı planda "2 No'lu Park" olarak yer almıştır. Ancak parkın düzenlenmesi uzun yıllar gerçekleştirilememiştir. 1966'da Belediye Başkanı Haşim İşcan Park ve Bahçeler Müdürlüğünde görevli, park ve bahçe tanziminde uzmanlaşmış, orman yüksek mühendisi ve peyzaj mimarı Doğan Bayraktar'ı parkın düzenlemesi için görevlendirmiştir”(İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1997).

“Park, Dolmabahçe'den Harbiye'ye doğru yükselen Kadırgalar Vadisi'nin yukarı kısmında, kısmen ağaçlık olan bir yerde kurulmuştur. O dönemde parkın çevresi üç taraftan, Kadırgalar Caddesi, Küçük çiftlik Park Yolu ve Operatör M. Kemal Öke Caddesi ile çevrili, yaklaşık 4-5 hektar yüzölçümünde bir alana sahipti. Çok kısa bir sürede bitirilen park şekil 7.1 de görüldüğü gibi, kademeli oturma mekanları, gezi yolları, çocuk bahçeleri, bisiklet parkuru, taşlarla örülmüş kademeli havuzlar vardı. Ayrıca çocuklar için bir tren rayı döşetilmiş, fakat lokomotif getirilemediği için kullanılamamıştır. Park çevrenin rekreasyon gereksinimini büyük ölçüde karşılamakta idi. 1985 yılına kadar geçen sürede park kendi haline terk edilmiş, bakımsız kalmış, halkın içinde dolaşmaya korktuğu bir yer haline gelmiştir. Yine 1985'te Büyükşehir Belediyesi Başkanı Bedrettin Dalan'ın girişimi ile Maçka Parkı, İngiliz peyzaj mimarı Mr.R, Sturdy ve ekibi tarafından, Kadırgalar Vadisi'nin iki yamacına yayılacak genişlikte yeniden planlanmış, ancak uygulanması mümkün olamamıştır. Daha sonra, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden Prof. Dr. Hande Suher'in başkanlığında oluşturulan bir ekibin hazırladığı proje, Büyükşehir Belediyesi Başkanı Nurettin Sözen döneminde uygulanarak 1993'te Maçka Demokrasi Parkı adı ile halkın kullanımına açılmıştır” (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1997).

Kaynak, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1997

Şekil 7.1 : Maçka Demokrasi Parkı Projesi

Parkın şu an toplam yüzölçümü 203.723 m² kadar olup, bunun 158.846 m² yeşil alan, 44.877 m² sert zemin, havuz ve kullanım üniteleridir. Parkın; kuzey, güney, doğu ve batı olmak üzere dört yönden giriş kapısı vardır. Parkta, açık ve kapalı sekiz adet yeme içme alanı, bir adet tuvalet, idare ve güvenlik binası, halı saha, yürüyüş ve koşu parkuru, kültürfizik amaçlı spor alanları, iki adet çocuk oyun alanı, serbest oturma alanları, üst kottan itibaren kademeli ve fıskiyeli havuz ve durgun havuzlar, beş adet trafo, iki adet su deposu, Şişli Belediyesi Evlendirme Dairesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İştiraklerinden Spor A.Ş. Genel Müdürlüğü, Helikopter pisti ve bir firmanın araba satış ofisi bulunmaktadır. Park bütünüyle bölge için güzel bir rekreasyon alanıdır. Parkın çevresi yaklaşık 2300 m. uzunluğunda taş duvar ve demir parmaklıklarla çevrelenerek emniyet altına alınmıştır. Park Kadırgalar Caddesi ile ikiye ayrılmıştır, parkın iki yakası Kadırgalar Yaya Köprüsü ile birbirine bağlanmaktadır. Parkın güneyi, Maçka'ya çıkan Bayıldım Caddesi'ne, doğu sınırı ise Maçka Caddesi ve Operatör M. Kemal Öke Caddesi'ne cephelidir. Kuzey kapısı ise Kadırgalar Caddesi ile Operatör M. Kemal Öke Caddesi'nin birleştiği yerdedir. Parkın batı sınırı Açık hava Tiyatrosu, Otel ve Fakülte binasının eteklerine kadardır. Parkın güney kenarında boş havagazı deposu, yanında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Şube Müdürlüğü Beyoğlu ve Budama Şeflikleri ile Küçük Çiftlik Gazinosu'nun yerine kurulmuş Lunapark bulunmaktadır. Parkın doğu ve batı yamaçları arasında Kadırgalar Vadisi üzerine kurulan teleferik hattı parkın havadan da izlenebilmesine imkan sağlamaktadır.

“Park ağaç ve çalı türleri açısından oldukça zengin olup büyük boy ve çaplara ulaşmış, *Gleditschia triacanthos* (gladiçya), *Tilia argentea* (gümüşü ıhlamur), *Aesculus hippocastanum* (atkestanesi), *Platanus sp.* (çınar), *Fraxinus angustifolia* (dişbudak), *Sophora japonica* (Sofora), *Cercis siliquastrum* (erguvan), *Albizzia julibrissin* (gülibrişim), *Robinia pseudoacacia* (yalancı akasya), *Populus nigra* (karakavak), *Populus alba* (akkavak), *Pistacia atlantica* (sakızağacı), *Ligustrum ovalifolium* (japon kurtbağrı), *Celtis australis* (çitlenbik), *Pinus brutia* (kızılçam), *Pinus pinea* (fıstık çamı), *Cupressus sempervirens* (ehrami servi), *Cupressus arizonica* (mavi servi), *Cedrus libani* (toros sediri), *Cedrus deodora* (himalaya sediri), *Ailanthus altissima* (kokarağaç), *Acer pseudoplatanus* (dağ akçaağacı) 1966'da dikilen bitkilerden bazılarıdır. Son yıllarda kıymetli ve nadide ağaç ve çalı türlerinden, *Juniperus nana* (bodur ardıçlar), *Taxus baccata* (porsuklar), *Picea pungens* (mavi ladinler), *Cedrus*

atlantica (mavi sedirler), *Rhododendron sp.* (orman gülleri), *Liquidambar styraciflua* (amerikan sığla ağaçları), *Picea glauca 'Albertiana Conica'* (konik ladinler), *Nerium oleander* (zakkumlar), *Pittosporum tobira 'Nana'* (bodur pitosporumlar), *Vibunum sp.* (kartopunun değişik türleri), *Chamaecyparis lawsoniana* (yalancı servilerin kültivarları), *Prunus ceracifera 'Pissardi'* (kırmızı yapraklı süs erikleri), *Pyracantha coccinea* (ateş dikenleri), *Cotoneaster horizontalis* (dağ muşmulaları), *Betula pendula* (huşlar), *Tamarix pentandra* (ılgınlar) dikilerek parkın bitkisel dokusuna ilaveler yapılmıştır” (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, 1997).

Arazi etütlerinde yapılan olumlu ve olumsuz tespitler: Maçka Demokrasi Parkı, vadi yamaçlarına kurulmuş olması sebebiyle topografik yapısı oldukça eğimlidir. Bu da özürülülerin ve yaşlıların doğu-batı yönlerinde üst kotlardan alt kotlara inişini zorlaştırmakta hatta imkansız hale getirmektedir. Yine arazinin topografik yapısından kaynaklanan eğim kuzey-güney yönünde de vardır. Bu cephelerde bulunan ana girişlerde dış kısımlarda merdivenlerle birlikte rampa yapılmıştır. Bu özürülü bireylerin parkın kuzey kapısından rampa ile parka girmesine ve Şekil 7.2. da görülen ana aksa ulaşarak parkın güney kapısına kadar ulaşılabilmesine olanak sağlamaktadır. Fakat güney kapısında girişte iç kısmın tamamen merdivenlerle çözümlenmesi ve dıştan merdivenle birlikte gelen rampanın kilitli demir kapı önünde kalması sebebiyle tekerlekli sandalye kullanan bireyin parktan çıkışını oldukça güçleştirmektedir. Şekil 7.3. de görüldüğü gibi parkın güney kapısı dış kısmında bulunan merdivenler, görme özürülü bireyler için de sorun olacaktır. Çünkü basamaklar geniş ve yürüme alanında bir ağaç bulunmaktadır. Parkta bulunan açık ve kapalı yeme içme mekanlarının vadinin doğu yamaçlarında üst kotlarda oluşturulması, rampalarla ulaşılabilirlik sağlanmaması sebebiyle bedensel özürülü bireylerin bağımsız hareket etmeleri imkansızdır. Yine bedensel özürülülerin bedenlerini geliştirebileceği ve kullanabileceği çocuk oyun alanları, kültüf fizik alanları, spor alanları ve alan içerisindeki aktivitelerin tümü değerlendirildiğinde, özürülü bireylerin istek ve ihtiyaçlarına göre parkı kullanabilmesi ve park aktivitelerine yardımsız katılabilmesinin imkansız olduğu görülmektedir.

Maçka Demokrasi Parkında yapılacak revizyon çalışması ile öncelikle alan dışından ulaşımın ve alan içindeki yaya ulaşımının özürülü antropometrisine uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Şekil 7.2: Maçka Demokrasi Parkı güney yönü ana akstan görünüş

Şekil 7.3: Maçka Demokrasi Parkı güney kapısı dış kısım

Özürli bireylerin çocuk oyun alanları, yürüyüş ve kültür fizik alanlarına şekil 7.4, 7.5.'de görüldüğü gibi yan kapıdan itibaren yapılan rampa ile ulaşabilmeleri

mümkündür. Fakat bu alanların şu anki kullanımının özürli bireyler için uygun olduğu söylenemez. Aşağıda verilen şekillerle de bu yansımalar izlenebilir.

Şekil 7.4 : Maçka Demokrasi Parkı kuzey kapısı dış kısım

Şekil 7.5 : Maçka Demokrasi Parkı kuzey kapısı iç kısım meydan

Şekil 7.6 : Maçka Demokrasi Parkı kuzey kapısı iç merdivenler

Şekil 7.7 : Maçka Demokrasi Parkı tesislerinden görünüş

Şekil 7.8 : Maçka Demokrasi Parkı üst kottan inen doğal taş merdivenler

Parkta bulunan aktivite alanlarına, tesislere ve aşağı kottan üst kotlara ulaşımında şekil 7.8, 7.9, görüldüğü gibi, özürlü ve yaşlıların hareketi pek dikkate alınmamıştır. Fakat ana aksta yaya ulaşımı Şekil 7.10'da görüldüğü gibi tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin ve yaşlıların rahat hareket edebileceği ve yorulduklarında, dinlenebilecekleri oturma alanları ve banklar bulunmaktadır.

Şekil 7.9 : Maça Demokrasi Parkı üst kottan inen merdivenler

Şekil 7.10 : Maça Demokrasi Parkı kuzey yönü ana akstan görünüş

Şekil 7.11 : Maçka Demokrasi Parkı yürüyüş parkuru

Yürüme yolu Şekil 7.11 de görüldüğü gibi bazı kısımlar hariç, tüm insanlar için kullanılabilir durumdadır. Şekil 7.12 de görülen kültürfizik alanı sadece sağlıklı bireyler için uygundur.

Şekil 7.12 : Maçka Demokrasi Parkı kültürfizik alanı

Şekil 7.13'te görüldüğü gibi tuvalete rampa ile girilmektedir, bu özürllüer için büyük kolaylık sağlamaktadır. Fakat tuvalet zeminden bir basamak yukardadır, projede özürllü kabini bulunmasına rağmen iptal edilerek, depo gibi kullanılmaya başlanmıştır. Parkta bulunan tesislerde de özürllüer için tuvalet düşünülmemiştir.

Şekil 7.13 : Maçka Demokrasi Parkı tuvalet girişi

Daha öncede bahsedildiği gibi parkın doğu ve batı yamaçları üzerinde Kadırgalar Vadisine kurulan ve parkı havadan izlemeye imkan veren teleferik tesisinde de şekil 7.14'de görüldüğü gibi bedensel özürllü bireylerin kullanımı için kolaylık sağlayacak rampa sistemi veya lift düşünülmemiştir. Parkta çalışır durumda bulunan havuzlar özürllüer için tehlike oluşturmamakla birlikte Şekil 7.15.'te görüldüğü gibi havuz en alt kottan en üst kota kadar çocuklar için cazip bir eğlence alanı olmuştur. Şekil 7.16. ve 7.17 de görüldüğü gibi parkta birbirine yakın iki çocuk oyun alanı vardır ve sağlıklı çocuklar düşünülerek tasarlanmış ve buna yönelik donatılar kullanılmıştır.

Şekil 7.14 : Maçka Demokrasi Parkı teleferik inme- binme noktası

Şekil 7.15 : Maçka Demokrasi Parkı havuzları

Şekil 7.16 : Maçka Demokrasi Parkı çocuk oyun alanları

Şekil 7.17 : Maçka Demokrasi Parkı çocuk oyun alanları

Parkın iki yakasını birbirine bağlayan köprü şekil 7.18’de görüldüğü gibi, tüm bireyler için kullanılabilir ve ulaşılabilirdir.

Şekil 7.18 : Maçka Demokrasi Parkı arasındaki Kadırgalar yaya köprüsü

Öneriler:

Maçka Demokrasi Parkına ulaşılabilirlik için öncelikle alan dışından ulaşımın ve alan içindeki yaya ulaşımının özürlü antropometrisine uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Parkın kuzey ve güney girişlerinin iç kısımlarında rampa yapılarak parkın bütün insanlar için ulaşılabilir ve kullanılabilir olması sağlanabilir. Parkın batı tarafında tali girişte bulunan iki basamak merdiven iptal edilerek fazla eğimi olmayan rampalı bir giriş ile Kadırgalar Caddesinden özürlü bireylerin park giriş imkanı sağlanabilir. Kültürfizik alanında bulunan donatıların özürlülere adaptasyonu sağlanabilir veya özürlülerin de kullanabileceği aletler yerleştirilebilir. Parkın kuzey kısmında birbirine yakın olarak yapılmış olan çocuk oyun alanlarından en az bir tanesine yapılacak ilave oyun elemanları ile özürlü çocuklar için de oyun alanı oluşturulabilir. Parkın genel tek tuvaletine ve tesislere de arz talep ilişkisi düşünülmeden özürlüler için tuvalet kabini oluşturulabilir. Park girişlerinde insanları yön ve mekan bulma konusunda

yönlendirmek amacıyla yerleşim planı ve yön tabelalarının olması gerekmektedir. Parka gelen bireylerin bir şeyler yeme ve içme isteğinin, özürülülerin ulaşılabilirliği ve kullanımı düşünülerek tüm tesislere girişler de sağlanabilir. Bitkisel düzenleme ana aks yaya alanlarında sorun oluşturmamakla birlikte, şekil 7.19’da görüldüğü gibi bazı tali yollarda alt dalları yaya alanına gelen bitkiler bulunmaktadır. Bu tarz hatalar tüm insanlar için, özellikle görme özürülüler için sorun olmaktadır. Bu kadar güzel gelişen bir bitkiye budama yaparak formunu bozmamak için yaya alanının güzergahı tekrar gözden geçirilebilir. Söz konusu şekilde görüldüğü gibi park içerisine araçla girilmesi ve park edilmesi özürülü bireylerin hareketini güçleştirmektedir, bu araçların park alanlarına girişleri önlenmelidir.

Şekil 7.19 : Maçka Demokrasi Parkında gelişen güzel bir bitki

7.1.2 Cemil Meriç Görme Özürülüler ve Kokulu Bitkiler Parkı

Cemil Meriç Görme Özürülüler ve Kokulu Bitkiler Parkı Fatih İlçesi Balat semti, Atık Mustafa Paşa Mahallesinde Haliç kıyısında bulunan Haliç Parkları içerisinde yer almaktadır. Hemen yanında güneyinde Balat Hastanesi batısından Ayvansaray Caddesi geçmektedir. 2000

yılında yapılan 22.000 m² haliç parkları yenileme çalışmaları kapsamında, park bütünlüğü içerisinde çalışma alanın, 2322 m²'lik kısmı, görme özürülülerin diğere duyularını kullanarak yeşil alandan faydalanmaları amacıyla tasarlanarak, görme özürülü Cemil Meriç anısına uygulaması yapılmıştır. Yıl içerisinde değışik etkinlikler için de zaman zaman alandaki seyir ve gösteri alanı kullanılmaktadır. 2000 yılında henüz özürülülerle ilgili yasalardan önce yapılmış olması özürülü bireylerin önemsendiğini ve onlar için yapılabilecek çalışmaların olduğunu bu park bize çok güzel örnelemektedir.

Arazi etütlerinde yapılan olumlu ve olumsuz tespitler: Şekil 7.20'de görüldüğü gibi parkın giriş ve çıkış kısımlarında, aydınlatma direklerinin diplerinde ve oturma tribününün ön kısmında, daha belirgin (pürüzlü) taş döşeme malzemesi kullanılarak görme özürülüler için ikaz bölgeleri oluşturulmuştur. Aynı şekilde görüldüğü gibi park içindeki sert zeminlere araç girişini engellemek için mantar bariyerler kullanılmıştır. Bunların yaya alanında kullanılması görme özürülüler için sorun oluşturacaktır.

Şekil 7.20 : Cemil Meriç Görme Özürülüler ve Kokulu Bitkiler Parkı girişi

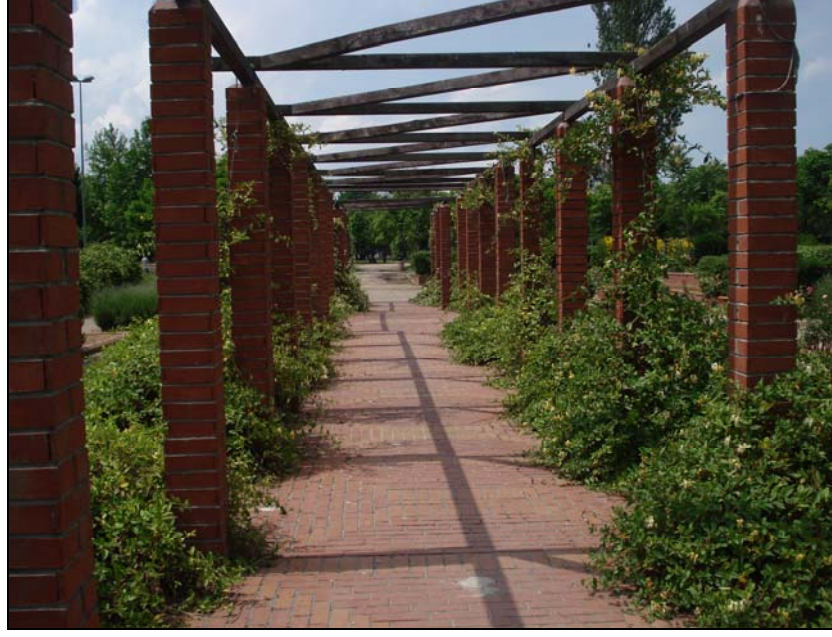
Cemil Meriç Görme Özürülüler ve Kokulu Bitkiler Parkında dıştan içe doğru şekil 7.21'de görüldüğü gibi sırasıyla 60 cm, 45 cm, 15 cm yüksekliğinde oluşturulan

çiçekliklere kokulu bitkiler dikilmiştir. Bu bitkileri görme özürülülerin tanıyabilmesi için metal levhalar üzerine Braille alfabesi ile bitkilerin (Latince, İngilizce, Türkçe) isimleri yazılmıştır.

Şekil 7.21 : Parkta değişik yükseklikte oluşturulmuş bitki kasaları

Parkın orta kısmında şekil 7.22’de görüldüğü gibi kaplama tuğla ile kaplanarak oluşturulan kolonlar üzerine, ahşap bağlantılarla pergola yapılmıştır. Pergola alanının zemini, park alanının zemin kotundan yaklaşık 25 cm yüksekliktedir. Bu kot farkı yaklaşık 100 cm mesafede rampa ile çözümlenmiştir, fakat bu rampanın eğimi tekerlekli sandalye kullanan özürülüler için uygun değildir. Pergola kenarlarına sarmaşıklar dikilmiştir, fakat bakım sırasında bitkilerin pergolalara sardırılmaması nedeniyle yayılıcı olarak yaya alanının bir kısmını kaplamıştır. Bu da görme özürülü bireyler için uygun olmayan bir bitkisel düzenlemedir.

Şekil 7.22 : Ahşap pergola üzerine yayılması amacıyla dikilen sarılıçılar

Parkın giriş kısmında şekil 7.23'te görüldüğü gibi çoğunlukla kokulu bitkilerin kullanıldığı kaya bahçeleri oluşturulmuştur. Bu uygulama görme özürlüler için sorun oluşturabilecektir. Bordür çizgisinin bastonla algılanması görme özürlüler için gereklidir. Ayrıca, sulama anında sert zemine su ve toprak akışı engellenemeyecektir. Su birikintisi yaya alanlarında özellikle görme özürlüler için istenmeyen bir durumdur.

**Şekil 7.23 : Cemil Meriç Görme Özürlüler Parkında
yaya alanları ve kaya bahçesi**

Parkta şekil 7.24’te görüldüğü gibi, dört basamaklı seyir ve gösteri amaçlı tribün yapılmıştır. Bu alan gösteri ve etkinlikler için kullanılmaya uygundur, fakat üst basamakları bedensel özürllülerin kullanması mümkün değildir. Parka gelen bireyleri bilgilendirmek ve aktivite alanlarına yönlendirmek amacıyla yön tabelası bulunmamaktadır.

Şekil 7.24 : Cemil Meriç Görme Özürlüler Parkında gösteri alanı

Parka yerleştirilen bankların yaya alanlarında karşılıklı konulması nedeniyle Şekil 7.25’de görüldüğü gibi yürüme alanı daralmaktadır.

Şekil 7.25 : Cemil Meriç Görme zrller Parkı oturma alanları

neriler: Mantar bariyerlerin çevresinde döşeme taşları ile ikaz bölgesi oluşturulması görme zrl bireyler için uyarıcı olabilir. Pergola zeminindeki kot farkı pergolanın kısa kenarından ve daha uzun mesafeden rampa baŐlatılarak zmlenmesi ile bedensel zrller için daha kullanılabilir rampa oluşturulabilir. Uzun kenarlarda pergola girişlerinin basamaklarla zmlenmesi ise görme zrller için daha uygun olacaktır. Kaya bahçesi oluşturulan alanda, daha önce 5. bölümde değindiğimiz gibi görme zrller için bordür çizgisinin 60-150 mm veya en az 30 mm yüksekliğinde bir hat olması, bu oluŐturulamıyorsa hat boyunca zeminde ikaz döŐemesi yapılması uygun olabilir. Parkın Haliç kıyı parkları içinde yer alması sebebiyle yine görme zrller için hali kıyısında onları uyarabilmek amacıyla ikaz bölgesi oluşturulabilir ve kılavuz yol sahil boyunca yapılabilir.

7.1.3 Pendik Petekent 5 Nolu Park

Petekent 5 nolu Park, Pendik İlçesi, Yenişehir Mahallesi'ndedir. Park konut alanları arasında 23. ve 27. sokakların kesiştiği alanda kalmaktadır. Parkın tasarımı 2003 yılında, uygulaması ise 2005 yılında yapılmıştır. 11110 m² yeşil alan, 1178 m² spor alanları, 4322 m² sert zemin olmak üzere, toplam alan 16610 m²'dir. Parkta kullanım alanları olarak spor alanı, çocuk oyun alanı, pergolalı oturma alanları, piknik alanları ve gezinti alanları tasarlanmış ve projeye göre uygulaması yapılmıştır. Şekil 7.26.görüldüğü gibi, park alanının düz olması her tür insanın rahatça kullanabileceği şekilde tasarlanması ve uygulanması için bir avantaj olmuştur.

Şekil 7.26 : Pendik Petekent 5 Nolu Park

Arazi etütlerinde yapılan olumlu ve olumsuz tespitler: Parkta ikisi merdivenli, diğerleri rampalı ve düz ayak olmak üzere dokuz adet giriş vardır. Merdivenlerde ve rampalı girişlerde doğal taş kaplama yapılmıştır. Şekil 7.27.da görüldüğü gibi kaldırımda bordür seviyesinin düşürülmüş olması tekerlekli sandalyeli bireyin parka ulaşabilirliğini kolaylaştırmaktadır.

Şekil 7.27 : Pendik Petekent 5 Nolu Park rampalı giriş

Zemin kaplamasında şekil 7.28’de görüldüğü gibi, ana aksta tekerlekli sandalyeli bireyler için sarsıntı olmaması düşüncesi ile parke taş kullanılmıştır. Gezinti ve oturma alanlarında doğal taş kullanılmış olup, doğal taşlar arasında beton derz uygulanmıştır.

Şekil 7.28 : Pendik Petekent 5 Nolu Park ana akstan görünüş

Tasarımcının kullanım alanları arasında oluşturduğu kot farklılıklarında rampa ve merdivenler birlikte uygulanmıştır. Rampa eğimleri tekerlekli sandalyenin hareketine uygundur, Şekil 7.29 da görüldüğü gibi, bir çocuk, bebek arabasını rampadan sürerek çıkarabilmektedir.

Şekil 7.29 : Pendik Petekent 5 Nolu Park oturma alanları

Şekil 7.30'da görüldüğü gibi, parkta bordür çizgisi çim yüzeye aynı seviyede olup, görme özürlü bireyler için uyarıcı olan en az 30 mm'lik yükseklik sağlanmamıştır. Kaya bahçesi yapılan alan da, Cemil Meriç Görme Özürlüler Parkında olduğu gibi sulama anında sert zemine su ve toprak akışı olacaktır.

Şekil 7.30 : Pendik Petekkent 5 Nolu Park kaya bahçesi

Piknik masaları ve bankların yerleştirildiği özel oturma alanları oluşturulması nedeniyle yaya yollarında hareket alanı geniş kalmıştır. Parkta mahallenin spor alanına olan gereksinimi nedeniyle halı saha, basketbol ve voleybol sahaları yapılmıştır. Yeme içme amaçlı tesisler ve tuvalet yoktur. Çocuk oyun alanında Şekil 7.31 da görüldüğü gibi sağlıklı çocuklara uygun donatılar kullanılmıştır. Çocuk oyun alanı çevresinde ebeveynler için konumlandırılan banklar bu alan çevresinde yürüme alanını daraltarak yaya hareketini engellemektedir.

Öneriler: Tüm alanda bordür seviyesi en az 30 mm yükseltilebilir veya yürüme aksı boyunca hissedilebilir yüzeyler oluşturulabilir. Çocuk oyun aletlerinin özürli çocuklara adaptasyonu sağlanabilir. Çocuk oyun alanı çevresindeki yaya alanına oturma bankları için cepler yapılabilir. Basketbol sahasında pota yüksekliğinin özürli bireylerce kullanımı için adaptasyonu gerekmektedir. Kaya bahçesinde bordür çizgisi boyunca yer örtücü kullanılabilir. Parkta piknik amaçlı mekanlar oluşturulması nedeniyle alana gelen bireyler burada daha uzun süre kalabilmektedir. Bu nedenle parkta bakım, güvenlik ve insanların tuvalet ihtiyacı için bina yapılması gereklidir.

Şekil 7.31 : Pendik Petekent 5 Nolu Park çocuk bahçesi

7.1.4 Üsküdar Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı

Üsküdar Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı, Üsküdar İlçesi, Üçpınarlar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kentsel çevrede ulaşımı kolay ve manzaraya hakim bir alanda park oluşturulmuştur. Parkın üst tarafında Çamlıca tepesi vardır, alt tarafından ise E -5 çevre yolu geçer. Konut alanları arasında park olarak planlanan eğimli bir alanda konumlanmıştır. Toplam 11910 m²'lik alana sahiptir. Bunun 7518 m² yeşil alan, geriye kalan kısmın 4390 m²'si sert zemin, 27 araçlık otoparkta, bir araçlık yer özürülüler için ayrılmıştır. Proje 2003 yılında hazırlanmış, fakat 2005 yılında uygulama safhasında arazi çalışması ile birlikte tekrar projelendirilmiştir.

Arazi etütlerinde yapılan olumlu ve olumsuz tespitler: Yol kotu ile kaldırım kotu aynıdır bu da alan dışından ulaşılabilirlik için kolaylık sağlamaktadır. Park oldukça eğimli bir alanda yapılanmıştır. Alanın morfolojisi nedeniyle kullanım alanları arasında duvarlar oluşturulmuş ve alanlar arasındaki ulaşım merdivenlerle sağlanmıştır. Alanda üst kottan ve alt kottan üç giriş vardır. Şekil 7.32.'de görüldüğü gibi merdivenle birlikte oluşturulan rampa tekerlekli sandalyeli bireyin kullanımına uygun eğimde

yapılamamıştır. Parkta üst ve alt kotlarda pasif rekreasyon amacıyla kullanılacak kameryeli ve pergolalı oturma ve seyir alanları oluşturulmuştur (Şekil 7.33- 7.34).

Şekil 7.32 : Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı

Şekil 7.33 : Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı kamerye alanı

Şekil 7.34 : Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı pergola alanı

Alanda döşeme malzemesi olarak doğal taşlar kullanılmıştır, bordür yüksekliği bu park alanında da göz ardı edilmiştir (Şekil 7.35).

Şekil 7.35 : Barış Manço Parkı doğal taşlarla oluşturulan yollar

Şekil 7.36'da görüldüğü gibi çocuk oyun alanı sağlıklı çocuklara uygun donatılarla oluşturulmuştur.

Şekil 7.36 : Barış Manço Parkı çocuk oyun alanı

Öneriler: Şekil 7.32 de görülen rampanın, bedensel özürlü veya çocuk arabası kullanan bireylerin ulaşabilirliği için daha uzun mesafede ve sahanlıklı olarak yeniden oluşturulması gerekmektedir. Bordür çizgisinin oluşturulması veya yaya aksının tamamında kılavuz yol oluşturarak ve merdivenlerin başlangıç ve bitişlerini belirginleştirmek amacıyla ikaz alanları oluşturulabilir. Çocuk oyun alanında özürlü çocukların kullanımına uygun adaptasyon yapılabilir.

7.2 SEÇİLEN KENT PARKLARININ BEDENSEL ve GÖRME ÖZÜRLÜLERİN ULAŞILABİLİRLİĞİ ve KULLANILABİLİRLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tez konumuz olan İstanbul kent parklarının bedensel özürlüler açısından değerlendirilmesi amacıyla İstanbul'da farklı ilçelerde, farklı ölçeklerde, kullanıcı

kitleleri ve sayısı birbirinden tamamen farklı olan kent parklarından örnekler seçilmiştir. Tez konumuzun hedef kitleleri olan özürli bireylerin ve yaşlıların parklarda zaman zaman yaşamakta olduğu veya yaşayabileceği sorunları tespit etmek ve giderebilmek amacıyla seçilen örnek parklar yerlerinde incelenerek tespitlerde bulunulmuş ve fotoğraflarla örneklendirilerek özürli olarak Tablo 7.1. de değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede özürli olarak uygun olan uygulamalar (+) ile, uygun olmayan uygulamalar (-) ile, fazla sorun oluşturmayan veya adapte edilebilir uygulamalar (+/-) ile sembolize edilmiş ve seçilen parklarda giderilebilecek sorunlar için öneriler getirilmiştir.

Tablo 7.1 : Tez konusu kent parklarının bedensel özürli olarak açısından değerlendirilmesi

NİTELİKLER	PARKIN ADI			
	Maçka Demokrasi Parkı	Cemil Meriç Görme Özürli olarak ve Kokulu Bitkiler Parkı	Pendik Petek Kent 5 Nolu Park	Üçpınarlar mah. Barış Mañço Parkı
Parka Ulaşılabilirlik	+/-	+	+	+/-
Otopark	-	-	-	+
Parkta Ulaşılabilirlik	+/-	+	+	+/-
Girişler ve Kapılar	+/-	+	+	+
Merdiven ve Rampalar	-	+/-	+	-
Yaya Yolları ve Kaldırımlar	+	+	+	+
Döşeme Malzemeleri	+	+	+	+
Kent Mobilyaları	+	-	+	+
Spor Alanları	+/-	yok	+/-	yok
Çocuk Oyun Alanları	+/-	yok	+/-	+/-
Tesisler	-	yok	yok	yok
Havuzlar ve Su Oyunları	+	yok	yok	yok
Eğlence ve Gösteri Alanları	yok	+/-	yok	yok
Bitkisel Düzenleme	+	+/-	+	+

Tez konusu seçilen kent parklarının bedensel özürllüer açısından incelendiğinde bütün parkların bazı özel yerler itibariyle ulaşılmasada genel olarak ulaşılabilir olduğu saptanmıştır.

Bütün parkların otopark açısından sıkıntıları olduğu araçları ile gelen insanların yer bulmakta sıkıntı çektiği gözlemlenmiş ve özürllüer açısından bir yer düşünülmediği belirlenmiştir.

Bütün parklarda park içi ulaşım sorunu gözlemlenmiş fakat bu sorunların çözülebilir ölçüde olduğu saptanmıştır.

Seçilen parkların giriş ve çıkışlarında özürllü bireyler açısından fazla bir problem teşkil eden öğelere rastlanmamakla birlikte Maçka Demokrasi parkında iyileştirme çalışması yapılması gerekmektedir.

İncelenen parklardan sadece Pendik Petekent 5 nolu parkta sorun olmadığı, Cemil Meriç Görme Özürllüer ve Kokulu Bitkiler parkında ki rampa sorunu giderilebilir olduğu diğer iki parkta ise merdiven ve rampaların tasarım standartlarına uygun olmayacak şekilde çözümlendiği görülmüştür.

Park içi ulaşımı sağlayan yaya yolu, kaldırımlar ve döşeme malzemelerinin bütün parklarda özürllü bireyler için uygun olduğu belirlenmiştir.

Kent mobilyalarının parklarda konumlandırılması incelenmiş ve sadece Cemil Meriç Görme Özürllüer ve Kokulu Bitkiler Parkında bankların yerleşiminin özürllü bireyler için uygun olmadığı saptanmıştır.

Spor alanları açısından incelenen parklar değerlendirildiğinde tesis bulunan Maçka Demokrasi Parkı ve Pendik Petekent 5 nolu parkın özürllü bireyler açısından adapte edilebilir olduğu belirlenmiştir. Diğer parklarda ise spor alanları oluşturulmamıştır.

Cemil Meriç Görme Özürllüer ve Kokulu Bitkiler Parkında çocuk oyun alanı bulunmamaktadır. Diğer parklarda ise çocuk oyun alanları özürllü çocuklar için adapte edilebilir durumdadır.

Sadece Maçka Demokrasi parkında tesis olup burada bulunan tesisler de zrl bireylerin kullanımına uygun değildir.

Seçilen parklardan sadece Maçka Demokrasi parkında havuz ve su oyunları olup, zrller açısından sorun oluşturmamaktadır.

Cemil Meriç Görme zrller ve Kokulu Bitkiler Parkında bulunan dört kademeli eğlence ve gösteri alanı bedensel zrl bireyler açısından sıkıntı oluşturmaktadır. Diğer parklarda ise bu amaçla bir mekan düzenlenmemiştir.

Bitkisel düzenleme açısından bütün parklar olumlu olmakla birlikte Cemil Meriç Görme zrller ve Kokulu Bitkiler Parkında alışma yapılması gerekmektedir.

7.3 KENT PARKLARINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

Bedensel zrller başta olmak üzere diğer özür grupları ve hatta tüm insanların kent parklarında yaşadıkları sorunların sebebini tasarım hataları, uygulama hataları ve işletme-bakım hataları olarak sıralayabiliriz:

7.3.1 Tasarım Hataları

Kentte yapılan kentsel vre düzenlemelerinde bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarım yapılması gerekmektedir. Kentsel vre öğelerinden park alanlarının ve parklarda bulunan aktivite alanlarının tasarımı yapılırken; tasarım kriterleri, ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik ilkeleri, zrl bireylerin antropometrik lleri ve zrl bireyler için oluşturulan standartlar dikkate alınmadan ve alanın hali hazırı değerlendirilmeden oluşturulan tasarımlar zrl bireyleri, hatta bazen sağlıklı bireyleri bile zorlamaktadır. Kentin bütününde yapılan çalışmalar çoğu kez fonksiyonel ve estetik olarak tasarlanmakla birlikte standartlar dikkate alınmaması nedeniyle alana ulaşım veya alan içinde ulaşım gleşmektedir. bundan önceki bölümlerde belirtildiği gibi 2012 yılına kadar yeniden değerlendirilerek. Bu nedenle toplumda bulunan tüm

insanların özürlü veya sağlıklı olmalarına bakılmaksızın herkesçe ulaşılabilir ve kullanılabilir olması düşünülerek tasarlanan alanlar standartlara uygun hale getirilecek şekilde tekrar tasarlanmalıdır. Ayrıca tasarım sırasında modüler veya yerinde imalat şeklinde yapılacak kent mobilyaları ve donatı malzemeleri özürlü bireyin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kullanılabilir olarak tasarlanmalı ve detaylandırılmalıdır.

7.3.2 Uygulama Hataları

Parklar, çoğu kez ekonomik kaygılarla ve kısıtlı zamanlarda yapılan uygulamalarla hatalı kullanım alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun bir özürlü için yarattığı problemler ise, toplumdan dışlanma, uzaklaşma, yalnız kalma, birilerine bağımlı olma, eve kapanma, dışarı çıkamama vb. gibi duygulardır. Özürlülerin kentsel çevrede, özellikle tez konumuz olan kent parklarına ulaşabilmelerinde yaya olarak hareket edebilmeleri; ulaşım araçlarını kullanma kolaylığı, kaldırımlarda yapılan rampalar ve diğer kentsel çevre unsurlarındaki sorunların giderilmesi ve düzenlemelerin sürekli olmasıyla mümkün olmaktadır.

7.3.3 İşletme-Bakım Hataları

Ülkemizde özürlülerin de kentsel çevreden yararlanabilmesi ve sosyal hayata katılabilmesi için belli kriterler ve standartlar dikkate alınarak tasarımcı, uygulayıcı ve işletmeci tarafından gereken düzenlemelerin yapılmasına başlanmıştır, ancak yeterli olmadığı görülmektedir. Bu çalışmalar birbirinin devamı şeklinde yapılarak kent parklarına ulaşım sağlanabilmeli ve mevcut kent parklarında özürlü bireylere uygunluk açısından yapılacak iyileştirme çalışmaları ile tüm insanların kullanımına imkan sağlanmalıdır. Kapalı veya açık kullanım alanlarında zamanla oluşan tahribatlar veya uygulama hataları işletmeci veya bakım yapan tarafından giderilmelidir. . Örneğin; Maçka Demokrasi Parkı tuvaletinin proje ve uygulamasında özürlü kabini olmasına rağmen işletmeci bunu iptal ederek parkı kullanan bazı insanları zor durumda bırakmaktadır.

Parklarda dördüncü boyut dediğimiz zamanı bize en iyi gösteren bitkilerin gelişimleri takip edilmeli bitkinin özelliklerine göre form verilmeli alt dallarının ve sürgünlerinin yaya hareketini engelleyici şekilde gelişmesi engellenmelidir. Açık veya kapalı tüm alanlarda özellikle özürllüler olmak üzere, tüm insanların konforu ve sağlığı için bakım ve işletme yapılmalı

Bu bölümde yapılan inceleme ve değerlendirmelerden çıkarılacak en önemli sonuç, özürllü bireyler, gerekli adaptasyonlar ve düzenlemeler yapıldıktan sonra diğer tüm insanlar gibi her mekanda bulunabilir, her türlü aktiviteye katılabilirler. Bu nedenle yapılacak olan tasarımlarda, uygulamalarda ve işletme-bakımda özürllülerin antropometrileri ve kullanım rahatlıkları dikkate alınarak bu konudaki eksikliğimiz giderilmeye çalışılmalıdır. Ülkemizde özürllü olmayan kişiler de, maddi veya zaman yetersizliği nedeniyle pek çok aktivitelere katılamamaktadır. Bu nedenle, kentsel çevrede parkların, aktivite alanlarının kullanımlarının başarılı olabilmesi için, bu alanları kullanacak olan insanları özürllü birey veya sağlıklı birey ayrımı yapmadan her insanın rahat faydalanabileceği şekilde tasarlamak uygulamak ve hizmete sunmak gerekmektedir. Kent parklarının bireylerin kullanımına sunulması yerel yönetimlerin görevidir. Kent parklarının, tüm bireylerin istek ve ihtiyaçlarına göre hazırlanmış olduğunu bize en iyi gösteren bu parkların kullanım amacı ve kullanım yoğunluğudur. Bireylerin bu alanları kullanabilmeleri ile ihtiyaçlarına cevap verip vermediği bir ölçüde denetlenmiş olur. Tasarım ve uygulama safhasında çözümlenemeyen sorunlar belki de kullanıcılardan gelen taleplerle, onlarında ortaya çıkan ihtiyaçlarına göre yeni düzenlemelerle kent parklarında kullanılabilirlik sağlanabilir.

8. SONUÇ ve ÖNERİLER

Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bireyin kendi kendine yapması gereken bedensel, duyuşal veya zihinsel faaliyetleri, normal veya normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirmede ki kısıtlılık veya yetersizlik sonucu meydana gelen fonksiyon kaybı yada hareket etme güçlüğü olarak tanımladığımız özürllük durumunda olan sürekli özürllüler ile çocuk, yaşlı, hamile, yük taşıyan veya hastalığı sebebiyle hareketlerinde zorluklar yaşayan olarak tanımladığımız geçici özürllük nedeniyle uzun süre kendi başlarına toplumdan uzak kalan özürllü bireyler, son yıllarda dünyada ve ülkemizde de önemsenmekte, devlet olarak yasal düzenlemelerle, sivil toplum kuruluşları ile değişik platformlarda toplumun içinde bireyler olmasına çalışılmaktadır. Bu çalışmaların yürütülebilmesi ve istenilen sonuca ulaşılabilmesi için öncelikle sayısal ve niteliksel olarak özürllülerin tespitinin yapılması gerekmektedir.

Bu konuda Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı tarafından Devlet İstatistik Enstitüsü'ne yaptırılan "Türkiye Özürllüler Araştırması 2002" ile ülkemizdeki özürllük profili geniş kapsamlı olarak araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, özürllü olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29'dur. Buna göre ülkemizde 8.431.937 kişi özürllü olarak yaşamlarını sürdürmektedir. Bu verinin gerek 2002 yılına ait olması; gerekse bu denli hassas ve ihmal edilen bir konuda kayıt altına alınmış bir bilgi olmasından yola çıkarak çevremizdeki her sekiz insandan biri yaşamını çeşitli özürller ile sürdürmeye çalışıyor denilebilir. Bu denli kazalar, afetler gibi felaketler devam ettiği sürece de geçici veya sürekli özürllülerin sayısında artış olacaktır.

Yine DİE verilerine göre; ülkemizdeki 2007 nüfus projeksiyonu 74 milyon olarak öngörülmekte olup, istatistik bilgilerine göre bu nüfusun 2 milyonu, 0-10 yaş arası bebek ve çocukları, 12 milyonu da 60 yaş ve üstü yaşlılar olmak üzere 14 milyon insanı kapsıyor. Yaşlı nüfus pek çok ülke ortalamasının altında olmasına rağmen, toplam nüfusun %20'si yani çevremizde yaşayan her beş insandan biri yaşlı ve çocuk adı altında özel ihtiyaç gerektiren insan grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gruba araştırma konumuzun asıl hedefi özürllüleri de dahil ettiğimizde bu rakam yaklaşık 22,5

milyona ulaşmaktadır. Bu da bize bireylerin kentsel çevrede zorlanmakta olduğunu göstermektedir.

Gündelik hayatın içinde bir azınlık olarak yaşamlarını sürdürmeye çalışan yaşlı ve özürlü bireyler için, ülkemizde kentsel çevre anlamında yeterli bir bilinç olduğu söylenemez. Bilincin olmadığı yerde eylem planları ve hareketin de olması beklenemez. Toplumun bu kesimi için kentsel çözümler maalesef yetersizdir. Doğru tasarlanmış kentsel çevrelerin insanların yaşam kalitesini arttıracacağı bilinci ile bakarsak, tasarımın özürllü ve yaşlılar için yaşamı kolaylaştıracağı, bu grubun yaşam standartlarının yükseltilmesi ile karşılaşılan sorunlara çözüm bulunabileceği söylenebilir. İyi tasarlanmış kentsel çevre ve tabii bunun en önemli unsuru olan kent parkları ile özürllülerin ve yaşlıların günlük yaşama tam ve eşit katılımları sağlanabilir. böylece başta özürllüler olmak üzere hepimize daha yaşanabilir bir dünya sunulabilir. Çünkü özürllülük sadece bu sorunu yaşayan kişiyi değil, ailesini ve yakın çevresini de ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak etkileyen bir sorundur. Özürllüler ve onların sosyal hayata katılımları ilgili sorunları için çalışmakta olan pek çok kurum, kuruluş, kişi ve gönüllü, “Türkiye’deki asıl sorunun ‘görünmeyen’ bu gerçeğin öncelikli olarak ‘görünür’ kılınması, ortaya çıkarılması ve toplumun bu insanları kabullenerek kaynaşabilmesi” bu kaynaşma ile özürllü sorununda ‘farkındalık’ ve bilinç yaratılması ve devamında sosyal hayata tam ve eşit katılımın sağlanması için çalışmalar yapılmasıdır. Yapılan bu çalışmaların hedefi, özürllüleri başkalarına ve kurumlara bağımlı olmaktan kurtararak kendileriyle ilgili her türlü görev ve sorumluluğu üstlenebilecekleri konumlara ulaştırmaktır. Bu gerçekleştirilebilirse kendisine yardımcı olabilen özürllüler çoğalacak ve sosyal hayata katılabilen, bağımsız yaşam sürdürebilen birey sayısı artacaktır.

Ülkemizde özürllülerin toplumdan dışlanmasını engellemeye yönelik olarak; özürllülüğün önlenmesi, özürllülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmak amacıyla, oluşturulan yasalar; “Devlet, insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, özürllülerin ve özürllülüğün her tür istismarına karşı sosyal politikalar geliştirir.

Özürllüer aleyhine ayrımcılık yapılamaz; ayrımcılıkla mücadele özürllüere yönelik politikaların temel esasıdır” demekte ve “özürllüerin toplumun ayrılmaz bir parçası olduğunu bu nedenle ayrı tutulamayacağını, ayrımcılık yapılamayacağını...” beyan etmektedir. Yasa aynı zamanda tüm özürllüeri “sosyal güvenlik haklarından yararlandırmayı, kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürllüerin erişebilirliğine uygun duruma getirilmesi kararlaştırılmıştır”. Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, “...kentte kendi hizmet alanlarında veya denetim alanlarında olan ve özürllüere yönelik olarak alınacak kararlarda ve verilecek hizmetlerde özürllüerin, ailelerinin ve gönüllü kuruluşların katılımı sağlanır...” denilmektedir. Yasanın özellikle yerel yönetimlere yükümlülük verdiği ve bu yasalar gereği, özürllüere olabildiğince normal yaşam olanaklarının oluşturulması, fiziksel ve sosyal engellerin ortadan kaldırılabilmesi gerekmektedir. Bu iyileştirmeler sadece kurumsal ve sivil toplum örgütlerinin hizmetleri ile sağlanamayacaktır, ayrıca kurumlar arası ve daha ziyade teorik zemin üzerinde bir araya gelebilen mesleki disiplinler arası işbirliği ile doğru kararlar, tasarımlar, uygulamalar ve işletmelerle mümkün olabilecektir. Hazırlanan planlarda park olarak karar alınan yerler, ulaşılabilirlik ve kullanılabilirliğe uygun topoğrafik yapıda araziler olmalı, parkı tasarlayan peyzaj mimarında toplumun genelinin farkında olarak tasarım yapmalıdır.

Araştırma sırasında yapılan anket sonuçlarına göre özürllü bireyler kendileri için özel tasarlanmış alanlar yerine kendilerini sınırlandıran, bağımsızlığını yok eden engellerin kaldırılmasını ve sağlıklı bireylerle birlikte, onlara karışarak rahatça ulaşılabilen ve herkesçe kullanılabilen çevre düzenlemelerini çok daha önemli bulmakta böyle fiziksel çevrelerde yaşamak istemektedirler.

Gelişen toplumla birlikte değişen ülke politikaları, sosyal görüşler ve eğilimler ne olursa olsun yaşanan çevrenin, genç, yaşlı, sağlıklı, özürllü, toplumun tüm bireyleri dikkate alınarak tasarlanmasını gerektirmektedir. Özürllü bireylerin fiziksel çevredeki kısıtlılıklarını en aza indirmek, tasarım ve uygulama sırasında onlar da düşünülerek ‘özürllüler için iyi olan herkes için de iyidir’ ilkesi ile ve sadece fiziksel çevre için değil,

tüm yaşam alanları için iyi olanı yapmak gerekmektedir. Kentsel çevrenin kütle ve boşluk olarak gelişen yapısal düzenini meydana getiren elemanlar tek tek ve birlikte bir yaşam alanı kurulmasında önemli olduklarından engelleyici niteliğe de sahip olabilirler. Bu engellerin mevcut mekanlarda giderilmesi yeni oluşturulan mekanlarda da hiç oluşturulmaması gerekmekte, özürlü bireyler evlerinden çıktıkları andan itibaren kesintisiz olarak kent parklarına ulaşabilmelidirler.

Araştırma süresince konu ile ilgili bilim adamı, sivil toplum örgütü yöneticileri, kamu görevlisi veya bireysel olarak gönüllü çalışan kişilerle, daha önemlisi bu sorunu birebir yaşayan özürllüer ve aileleri ile yapılan görüşmeler, anketler ve arazi etütleri özürllüer için fiziksel çevre düzenlenmelerinde ortak fiziksel çevre düzenlenmesinin olması ve onların sağlıklı bireylerden ayırt edilmeden, toplumla kaynaştırılarak, özgür ve bağımsız yaşamaları sağlanması gerekliliği tespit edilmiştir. Araştırmamızın hedef kitlesi olan bedensel özürllü kişiler toplumumuzda ve tüm dünyada azımsanmayacak oranda olmalarına karşın kentsel çevrelerde özürllü bireylere yönelik düzenlemeler yetersizdir. Bu nedenle özürllü bireyler ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik konusunda zorlanmaktadır. Açık alanlar tasarlanırken sayıca önemli bir miktarda olan ve dışlanmak istemeyen bu grup dikkate alınarak çevresindeki engeller kaldırılmalı, evrensel tasarım ilkeleri ile oluşturulan kentsel çevrelerde beden gücü, bireysel yeteneği ne olursa olsun her insan hayatını kolayca yaşayabilmeli, fazla güç gerektirmeden eylemler yapabilmelidir. Bu ilkedden hareketle kentsel çevrenin kolay ulaşılabilir şekilde tasarlanması tüm bireylerin, özellikle özürllü bireylerin, yaşlıların kentsel çevreyi kullanabilir olmasını sağlamaktadır. Çevrede yapılan iyileştirmelerle veya küçük kişisel yardımlarla sosyal hayata katılabilir, dışlanmışlık ve eve mahkumiyetten kurtulabilirler.

Araştırma safhasında katılmış olduğum etkinlikler, yaptığım görüşmeler ve ankete katılan bireylerden edindiğim izlenimlerde, özürllü bireylerin de yetenekleri ve yeni mücadelelere girme arzusu taşımakta olduğu, yapılan etkinliklere katılımda kentsel çevreden kaynaklanan sorunlar nedeniyle engellendiği konusunda hemfikirdiler ve bu engellenmenin açık yeşil alanlarda da karşlarına çıktığı bu alanlara ulaşımın ve alan içerisinde ulaşımın ve kullanım sorununun çözömlenmesi gerektiği, fakat arazinin morfolojisinin her zaman etkinlik alanı tasarımıyla uyumlu olamayacağı hususunda anlayışlı olabilecekleri ama özürllü bireylerinde ulaşabileceği ve kullanabileceği alanlar

olması hususunda ısrarlıydılar. Bu durumda, arazinin doğal yapısı ulaşılabilir bir tasarıma uygun olmalı, fakat tüm etkinlik alanlarında engellerin tamamen kaldırılmış olması mümkün değilse alan içi motorlu ulaşımlarla bu sorun en aza indirilebilmelidir.

Anket sorularında özürllere arkadaşları ile buluşmayı tercih ettikleri mekan sorulduğunda büyük çoğunluğu açık yeşil alanda buluşmayı tercih etmektedirler ve fiziksel, sosyal, kültürel aktivitelerin olduğu alanların özürllerin de yararlanabilecekleri şekilde tasarlanmasının onların sosyal hayata katılmaları ve deneyim elde için gerekli olduğunu vurgulamışlardır.

Bu nedenle öncelikle parka ulaşılabilirliğin sağlanması ve alan içerisinde yaya ulaşımının tüm bireylerin rahat hareket edebileceği şekilde tasarlanması gerekmektedir. Kapalı veya açık çeşitli amaçlar için oluşturulan alanlarda kullanılan donatı malzemeleri özürllü bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanması ve uygulamasının yapılması gerekmektedir.

Kent parklarında bulunan aktivite alanlarından özürllü bireylerin faydalanabilmesi için aktivite alanlarında bulunan ekipmanların standartlarında özürllere uygun adaptasyonlar yapılması gerekmektedir. Bu alanlarda bulunan aktivitelere özürllü bireylerin de katılabilmeleri ve faydalanabilmeleri için, özürllülerin eğitilmeleri ve toplum genelinin de özürllüler konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Amerika'da rekreasyon katılımcıları ve araştırmacılar çocukları rekreasyon programına dahil edebilmek için sayısız yöntemler geliştirmişlerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda aileler ve profesyonel kişilerin birlikte çalışması gerektiği anlaşılmıştır. Bu nedenle Amerika'da özürllü çocuk sahibi olan aileler birbirleriyle sürekli etkileşim içindedirler ve aynı etnik veya kültürel grubun bir parçasıymış gibi ortak çalışmaktadırlar. Bu ailelerin tüm hayalleri, çocuklarının arkadaşlarının olmasını, kendilerini iyi hissetmelerini ve kendilerine olan saygılarını kazanmalarını sağlamaktır. Ailelerin bu amaçları, onlara yardımcı olmak için çalışan profesyonel kişiler için de motivasyon kaynağı olmaktadır (Erkesim 1998).

Ülkemizde de özürllü çocuk sahibi ailelerin, çocuklarının özürllü olduklarını kabullenerek diğer özürllü çocuğu olan ailelerle ilişki içinde olarak sorunlarına ortak

çözüm bulmaları gerekmektedir. Ayrıca bu aileler çocuklarının belli aktivitelere nasıl katılabilecekleri konusunda da eğitmeleri ve bu aktiviteleri diğer insanlar kadar iyi yapabilecekleri konusunda bilinçlendirmeleri gerekmektedir. Ancak bu çalışmalar gerçekleşirse yapılan park tasarımlarının ve uygulamalarının da özürülülerin ihtiyacına cevap verecek hale gelmesi gerekir. Bu çalışmadan hareketle İstanbul kent parklarından örnekler seçilmiştir.

Parklarda yapılan tasarımlar ne kadar başarılı olursa olsun, kullanıcısı olmazsa, bir fayda sağlayamazlar. Parklarda oluşturulan kullanım alanlarında donatıların, kent mobilyalarının, açık ve kapalı tüm mekanların özürülülerin istek ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Bu nedenle yeni kent parkları projelerinde ve mevcut kent parklarında yapılacak ıslah çalışmalarında sorumlu kurum ve kuruluşlarca yasanın belirttiği 2012 yılı da dikkate alınarak gerekli çalışmaların yapılması, ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlikte bireylerin özürülü olması sorun olmamalı ulaşılabilirliği ve kullanılabilirliği amacıyla **TÜM BİREYLER İÇİN AMA, ÖZELLİKLE BEDENSEL ÖZÜRLÜLER İÇİN AÇIK YEŞİL ALANLARDA ENGELSİZ YAPILAŞMA** sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Atabay, S.,1988 *Yeşil alan planlaması ve peyzaj tasarım ilkeleri ilişkisi*. Yıldız Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 2002. *Türkiye özürlüler araştırması 2002*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı matbaası, Ankara
- Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, 2004, *Trafik kaza istatistikleri (karayolu) 2004*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara
- Çağlayan, D. Ve Gümüş, G., 1999. *Hareket engelliler için ulaşımın iyileştirilmesi rehberi*. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (Çev.)
- Çetiner, A., 1972. *Şehircilik çalışmalarında donatım ilkeleri*, İstanbul Teknik Üniversitesi. Matbaası, İstanbul.
- Dines ,N. T. & Haris, C. W. ,1988. *Time- Saver Standards for Landscape Architecture* Mc Grow-Hill Publishing Company, A.B.D
- Fogg, G. E., 1992. *Park planning guideliness 3rd edition. national pecreation & park association*,
- Efe,A. ,Uzun,A., Yaltırık, F. ,1997. *Tarih boyunca İstanbul'un park bahçe ve koruları egzotik ağaç ve çalıları* İstanbul Büyükşehir Belediyesi yayını, İstanbul.
- Pamay, B., 1978, *Kentsel peyzaj planlaması*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Robinette, G. O., 1978, *Barrier – free exterior desing* Van nostrand reinhold company, New York
- Seyyar, A., 2001, *Sosyal siyaset açısından özürlülüğe karşı mücadele*, Ziya ofset, İstanbul
- Sürmen, Ş., 1988. *Tekerlekli sandalye kullanan insanların hayatından tablolar ve bir mimarlık kılavuzu* İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları İstanbul
- Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, 2001, *Özürlü kişilere uyarlanmış yapı*. O.F.D. yayınları, İstanbul
- Türk Standartları Enstitüsü, 1999, Ankara

Uzun, G., 1990, *Kentsel rekreasyon alan planlaması*. ukurova Üniversitesi Yayını
Adana

Sürelî yayımlar

Aydeniz, A., ve Şendur F. ,2003. Ortopedik Engelliler için Mimari Düzenlemeler
Türkiye fiziksel tıp ve rehabilitasyon dergisi, Aralık 2003

Diğer Yayınlar

- Aksoy, Y., (2001). İstanbul kenti yeşil alan durumunun irdelenmesi. *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aygün, B. K. ,(2005) Zeytinburnu ilçesindeki parkların uygulamadan doğan sorunlar açısından irdelenmesi, *Yüksek lisans tezi*, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Babaoğlu, N. S., (2003) Teknolojik gelişmenin özürllüer yönünden mimariye etkileri. *Yüksek lisans tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başbakanlık Özürllüer İdaresi Başkanlığı'ndan temin edilen CD kayıtları (ÖZİDA Mevzuat)
- Bekiroğlu, M. S., (2002). Peyzaj düzenlemelerinde özürllüer kullanımları ile ilgili sorunların saptanması. *Doktora tezi*. İstanbul Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Civan, N., (2003). Kent parkları planlamasında coğrafi bilgi sistemlerinin kullanılması, ortaköy vadisi örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dil, M., (2004). İstanbul'un yeşil alan sisteminin, planlama kriterleri açısından irdelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dinç, H., (1993). Çocuk oyun işlevi ve öğeleri (İstanbul örneği). *Yüksek lisans tezi* Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erkesim, R., (1999). Özürllüye uygun açık alan tasarımı ve kullanımlarının değerlendirilmesi ve İstanbul örneği. *Yüksek lisans tezi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Özürllüer Müdürlüğü'nden (İSÖM) temin edilen CD kayıtları
- Yavaş, H., (2002). Özürllüer kentsel mekanda hareketliliği. *Yüksek lisans tezi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, B., (2003). Engelliler için dış mekan tasarım özellikleri. *Yüksek lisans tezi* Ankara Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldızcı, A. C., 1982. Kentsel Yeşil Alan Planlaması Ve İstanbul Örneği, *Doçentlik tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Yörük, Ü. K., (2003). Turizm yapıları tasarımında özürllü etmeninin irdelenmesi. *Yüksek lisans tezi*. Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Şartname

İller Bankası,1986. *İmar planlarının düzenlenmesi ile ilgili teknik şartname*, Ankara

Konferans

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı *1. ve 2. Özürlüler şurası kitapları.*

Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi,
1990, *Disabled access guide (özürlüler için ulaşılabilirlik rehberi), disability
scotland,*

www.tdk.gov.tr

www.ozida.gov.tr

www.basbakanlik.gov.tr

www.tse.gov.tr

www.ofd.org.tr

www.icmimarlarodasi.com

www.engelliler.biz

EKLER

EK 1 : ÖZÜRLÜ BİREYLERİN YAPMIŞ OLDUĞU RESİMLER

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Özürlüler Müdürlüğü (İSÖM)

Ek 1 Şekil A1 : Dünyada bizde varız diyerek engelleri yıkan bir resim

EK 1 : ÖZÜRLÜ BİREYLERİN YAPMIŞ OLDUĞU RESİMLER

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Özürlüler Müdürlüğü (İSÖM)

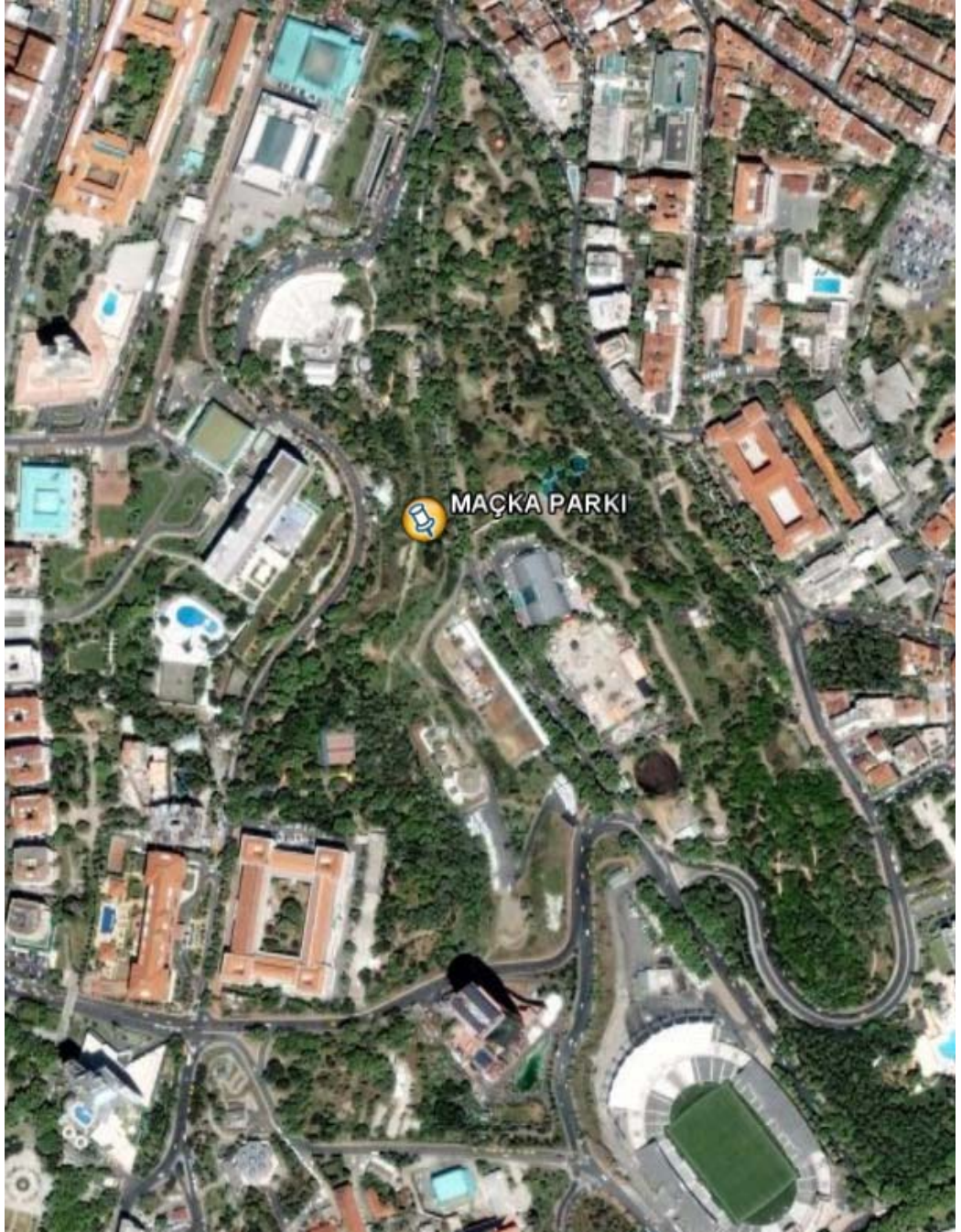
Ek 1 Şekil A2: Ağaçta olma duygusu ile uzatılacak elleri bekleyen özürlüler

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Özürlüler Müdürlüğü (İSÖM)

Ek 1 Şekil A3: Eve hapis olmuş ama parkta olmayı hayal eden bir çocuk

EK 2 : SEÇİLEN PARKLARIN HAVA FOTOĞRAFLARI

Kaynak:Google Earth

Ek 2 Şekil B1:Maçka Demokrasi Parkı Hava Fotoğrafi

EK 2 : SEÇİLEN PARKLARIN HAVA FOTOĞRAFLARI

Kaynak:Google Earth

Ek 2 Şekil B2: Cemil Meriç Görme Özürlüler Ve Kokulu Bitkiler Parkı Hava Fotoğrafi

Kaynak:Google Earth

Ek 2 Şekil B3:Pendik Petekent 5 Nolu Park Hava Fotoğrafi

EK 2 : SEÇİLEN PARKLARIN HAVA FOTOĞRAFLARI

Kaynak:Google Earth

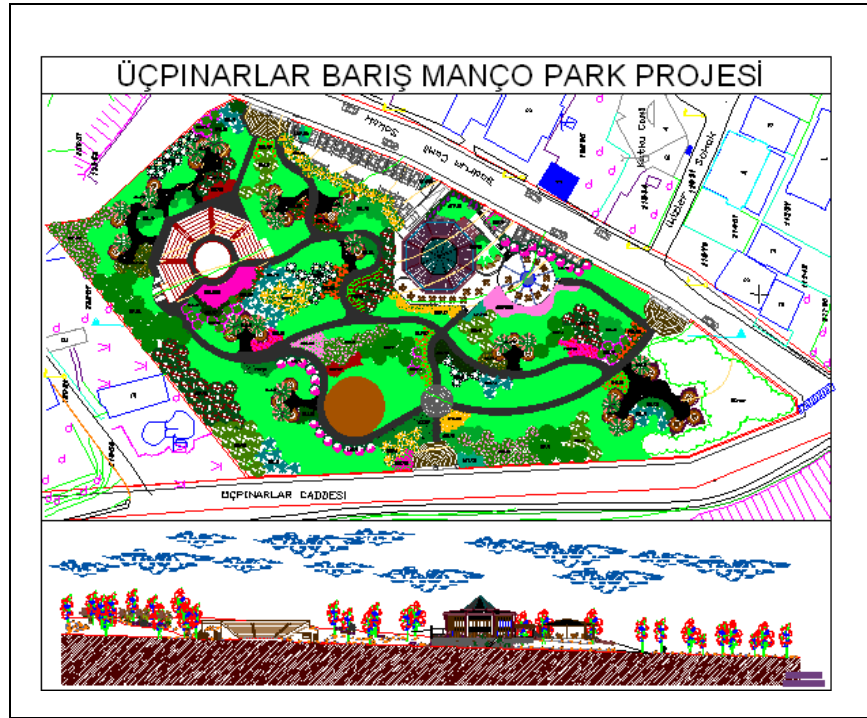
Ek 2 Şekil B4:Üsküdar Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı Hava Fotoğrafı

EK 3 : SEÇİLEN PARKLARIN PROJELERİ

Kaynak: Park ve Bahçeler Şube Müdürlüğü Arşivi, 2005

Ek 3 Şekil C1: Pendik Petekent 5 Nolu Park Projesi

Kaynak: Park ve Bahçeler Şube Müdürlüğü Arşivi,2005

Ek 3 Şekil C2: Üsküdar Üçpınarlar Mahallesi Barış Manço Parkı Projesi

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nilgün ÖZDİNGİŞ
Sürekli Adresi : Merdivenköy Mah. İlk Yuva Sok. Kutay Ap. No 17/20
Kadıköy/İstanbul
Doğum Yeri ve Yılı : Akhüyük - 12.06.1962
Yabancı Dili : İngilizce, ve Fransızca
İlk Öğretim : Öğretmen Abdurrahim İlkokulu (1974)
Orta Öğretim : Konya Atatürk Kız Lisesi (1980)
Lisans : Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi (1982)
: Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı
Bölümü (1987)
Yüksek Lisans : Bahçeşehir Üniversitesi (Eylül 2007)
Enstitü Adı : Fen Bilimleri Enstitüsü
Program Adı : Çevre Tasarımı

Çalışma Hayatı :

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü Budama Şefliği (2007-
devam etmektedir)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü Anadolu Yakası Planlama
Şefliği (1999-2007)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mesken ve Gecekondu İşleri Müdürlüğü (1998-1999)

Zeytinburnu Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü (1997-1998)

Konya Büyükşehir Belediyesi Projeler Müdürlüğü (1990-1997)

Konya Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü (1988-1990)